AZİZ NESİN

İNSANLAR UYANIYOR

CEM YAYINEVİ

AZIZ NESİN

İNSANLAR UYANIYOR

Mizah Hikâyeleri

CEM YAYINEVİ

• İki bölüm olan bu kitabın birinci bölümünde hikâyeler vardır, ikinci bölümü «Ünlüler Geçidi» başlığını taşımaktadır. Ünlüler Geçidi'nde değişik bir mizah türü denenmiştir.

• Birinci basımı 1972 yılında yapılan İnsanlar Uyanıyor dört ay içinde satılıp tükenmiştir.

• Cem Yayınevi, İnsanlar Uyanıyor'un ikinci basımını okurlarına sunmakla kıvanç duyar.

İstanbul — 1972

KROKODİL
BÜYÜK
ÖDÜLÜ

Moskova'da Rusça yayınlanan 3 milyon trajlı haftalık mizah dergisi KROKODİL «Timsah» 1969 yılında, Uluslararası Mizah Hikâyesi Yarışması açmıştı. Aziz Nesin bu yarışmaya «İnsanlar Uyanıyor» başlıklı ve bu kitaba adını veren hikayesiyle katılmıştı. Pekçok ulustan birçok yazarın katıldığı bu yarışmaya binden çok hikâye gönderilmişti. Aziz Nesin, «insanlar Uyanıyor» başlıklı hikayesiyle KROKODİL Yarışmasında birinciliği alarak Büyük Ödülü kazandı. Aşağıda birincilik diplomasının Türkçeye çevirisini okuyacaksınız.

BÜYÜK ÖDÜL DİPLOMASI

«Humoris Causa» unvanına sahip olduğunu onaylamak üzere bu madalya ile diploma, şahâne ve mükemmel yazar Aziz Nesin'e sunulmuştur.

Bu diploma, sahibinin acı gülüş, acı alay, alaycılık, katılarak güldürme ve içli gülüş ve başka tip mizahların sırlarını bildiğim onaylar.

Aziz Nesin, tabiatın verdiği istidadının gücüyle, bu yarışmada binlerce rakibini yenmiş, büyük bir zafer kazanarak büyük ödülü haketmiştir.

İşbu Büyük Ödül diploması, sahibinden, bitmez tükenmez nükteli söz, fıkra, alay, şaka, mizah, yergi istemek hakkını, ilgili bütün yurttaş ve örgütlere vermektedir.

KROKODİL — 1969

Bu kitabın telif hakkı
NESİN VAKFI'nındır

Aziz Nesin, Türkiye'de ve başka ülkelerde yayınlanacak kitaplarının, sahnelenecek oyunlarının, filme alınacak eserlerinin telif haklarıyla, bütün eserlerinin iç ve dış radyo ve televizyonlarda temsil ve yayınlarından elde edilecek telif haklarını tümüyle NESİN VAKFI'na bağışlamıştır. NESİN VAKFI'nın amacı, vakfın yurduna her yıl alınacak dört kimsesiz ve yoksul çocuğu, ilkokuldan başlatarak yüksek okulu, meslek okulunu bitirinceye yada bir meslek edininceye dek, her türlü gereksinimlerini sağlayarak barındırmak yetiştirmektir. NESİN VAKFI'nın senedi gereğince, bu vakfın amacına uygun olmak koşuluyla, her dileyen her türlü yardım, katkı ve bağışta bulunabilir.

İlgilenen ve istiyenlere Cem Yayınevi, NESİN VAKFI'nı açıklayan broşürü gönderir.

CEM YAYINEVİ
Cağaloğlu, İstanbul

İNSANLAR UYANIYOR

Son hapisliği çok zor gelmişti. Cezaevinden **çıktıktan** sonra, bir taşra ilçesindeki hele o sürgünlüğü canına **tak** demişti. Sürgün süresi dolup da başkente dönünce, kendisini kentin kalabalığı içinde büsbütün yalnız buldu. **Karısı,** daha cezaevindeyken ondan boşanmıştı.

Bu durumda insan ister istemez karamsarlığa düşer, hele parası, bir geçim yolu da yoksa... Politikadan **elini** eteğini çekip geçinebileceği bir iş mi aramalıydı?

İlkin başını sokacak bir dam altı bulması gerekiyordu. Kentin orta yerlerindeki evlerin kirası çok yüksekli, yalnız ortadakiler değil, dolaydakiler de öyle... **Kirasını** ödeyemediği için, icra memurlarının evine gelip, **külüstür** daktilo makinesini, bir iki parça eskipüskü eşyasını haczetmelerinden artık bakıp usanmıştı. Hele konukomşunun, ilk gördükleri bir yabansı yaratığa bakar gibi, süzerek kendisine bakmalarından, korkulu, meraklı gözlerden, düşman bakışlardan bıkmıştı. Onun için, uzaklarda, **dış**

mahallelerden de ötelerde, tenha bir yerlerde, ucuz, küçücük bir kiralık ev arıyordu.

Araya taraya buldu böyle bir yer; birbuçuk odalı küçücük bir gecekondu. Aşağıyukarı, yaya gidişle kente iki saat uzaklıkta, bir tepe üzerine kurulmuş beş on gecekonduluk bir küçümencik mahalleydi burası. Üstelik, gecekonduların birbirlerinden uzak oluşu, onun için, çok iyiydi. İki eski bavul dolusu kitaplarından, bir iki parça eski öteberisinden başka bişeyi yoktu. Gecekondusunun pencerelerini bile, perde yerine eski gazete kâğıtlarıyla örttü. Mutluydu. Şimdi artık, geçinebilmek için bir küçük iş arayıp bulmalıydı.

Evinin az ötesinde, ama tam karşısında, baraka içinde bir bakkal dükkânı vardı. Bakkalın az solunda, derme çatma bir sundurmada da manav vardı. Alıverişini bu ikisinden yapıyordu. Gidegele, bakkalla manavın ahbabı olmuştu. İkisi de durumlarından, az kazançlarından yakınıyordu. Alışverişleri pek azdı. Günde beş altı müşteri ancak geliyordu dükkânlarına. Onlar da çok para bırakanyağlı müşteriler değildi. Büyük sermayeleri olmadığı için de daha işlek bir yerde dükkân açamıyorlardı.

Gecekonduya taşınmasından birkaç gün sonra, bakkalın önüne bir simitçi gelmeye başlamıştı; her öğle sonraları gelir, hava kararıncaya kadar orda kalırdı. Daha sonra, simitçinin yanına bir mısırcı gelmeye başladı.

Manavın köşesinde bir adam, camekân içinde tatlı, kurabiye filân satmaya başladı. Derken, bir kundura boyacısı, daha sonra bir gezgin şerbetçi, bir helvacı da oraya yerleşti. Hattâ, eski bir şemsiye altında bir kundura tamircisi bile ortaya çıktı.

Kısa zamanda gecekodunun karşısı bir küçük pazar yeri olmuştu. Bir çöpçü, sabahtan akşama kadar oraları süpürür dururdu. Bir sürü gezginci esnaf dolmuştu.

Bakalla manavın arasına bir kır kahvesi bile kuruldu. Gidiş - geliş, gelip - geçen arttı.

Ne zamandanberi boş duran komşu gecekonduların odaları da kiralandı.

Bu cümbüşlü, neşeli havadan mutluluk duyuyordu. Ne var ki, hâlâ işsizdi. O kadar iş aradığı halde bulamıyordu, İş verecek gibi olup, hemen onun arkasından gelen polisten kimliğini öğrenenler iş vermekten vazgeçiyorlardı.

Arkadaşları da onun gibi parasız, işsiz olduklarından borç bulması da olanaksızdı. Hiç olmazsa, oturduğu gecekondunun kirasından kurtulmak için, bir arkadaşının kentte bir apartmandaki tek odasını onunla bölüşecekti. Arkadaşının bu önerisini kabul etti ama, burdan çıkması kolay değildi. Bakkala, manava, daha bir iki satıcıya çok küçük de olsa borçları vardı. Borçlarını ödemesi gerekirdi.

Bir gece evinde, neyini satıp da borçlarını ödeyeceğini, nasıl taşınacağını düşünürken kapısı çalındı. Gelen üç kişiydi; bakkal, manav, bir de kır kahvesinin sahibi... Yoksul odasına utanarak bu üç konuğu aldı.

— Kusura bakmayın, size ikram edecek ne kahvem, ne başka şeyim var... dedi.

Bakkal, gülümseyerek,

— Zarar yok, biz bişeyler getirdik, işte kahve, işte şeker... diye, elindeki kesekâğıtlarını masanın üstüne koydu.

Pek şaştı. Niçin bunları getirmişlerdi? İlkin, alacaklarını istemeye geldiklerini sanmıştı, ama bu hediyeler ne oluyordu?

Manav,

— Duyduğumuz doğruysa, buradan taşınıyormuşsunuz? dedi.

— Evet, taşınacağım...

Şimdi anlamıştı, neden geldiklerini. Onlara olan borcunu ödemeden taşınacağını sanıp telâşlanmış olmalıydılar.

— Evet ama, siz nerden duydunuz taşınacağımı?

Kahveci, anlamlı anlamlı,

— Biz duyarız, hem de yerinden duyarız... dedi.

— Merak etmeyin, sizlere olan borcumu ödemeden taşınacak değilim...

Kahveci,

— Şimdi ayıp ettin işte ağabey, senden alacak isteyen mi var? dedi.

Bakkal,

— Sözünü etmeye bile değmez beyim, dedi, zaten kaç para ki...

Manav,

— Benden yana helâl olsun, katiyen istemem ve de versen almam... dedi.

— Ama niçin?

— Biz senin değerini bilenlerdeniz beyim... Senin bize çok iyiliğin var...

Boğazına bir düğüm oturdu, zorlukla,

— Estağfurullah... diyebildi.

Demek onu tanıyorlar, bu halk için çalıştığını biliyorlardı. Ne diye umutsuzluğa kapılmıştı, ne diye karamsarlaşmıştı da, politikadan çekilmeye kalkışmıştı. Hiç bu insanlar bırakılır mıydı?

Kahveci,

— Vazgeçin burdan taşınmaktan, çok rica ederiz, dedi.

Manav ekledi:

— Evet, bunu ricaya geldik...

— Taşınmak zorundayım, çünkü kirayı veremiyorum...

Manav,

___Biliyoruz, dedi, herbişeyi biliyoruz. Biz, bura esnafı düşündük, danıştık, sonunda sizin kiranızı aramızda toplayıp her ay ödemeye karar verdik. Yeter ki siz burdan çıkmayın...

Bakkal,

___Bizden ayrılmayın yeter, kirayı hiç düşünmeyin... dedi.

Gözleri buğulanmıştı sevinçten, nerdeyse ağlayacaktı. Halk uğruna bunca yıllık mücadelesinin sonunda, kendisine ilk olarak değer veriliyordu.

— Olmaz, dedi, kabul edemem... Sonra, yalnız kira değil, işsizim. Burda geçinmez zor, bir arkadaşımın yanına sığınacağım.

Kahveci,

— Biz bura esnafı kaç gündür hep bu işi konuşuyorum, dedi, biz herşeyi düşündük, sizin geçiminizi de... Sizin aylık geçiminiz her ne kadarsa biz aramızda denkleştirip vereceğiz... Ne olur, çıkmayın burdan... Bizi yüzüstü bırakmayın...

Üçü birden yalvarıyordu.

Nerdeyse kendini tutamayıp ağlayacaktı. Kim ne derse desin, memlekette büyük bir gelişme, insanlarda büyük bir uyanma vardı. Demek bunca yıl boşuna çalışmamışlardı. Eskiden olsa, bu adamlar ona selâm bile vermezlerdi.

— Çok teşekkür ederim, dedi, sağolun, beni çok duygulandırdınız. Ama kabul edemem yardımınızı...

Yeniden yalvarmaya başladılar. Bakkal,

— Bu yer size lâyık değil, dedi, oturulacak ev değil... Burasını beğenmiyorsanız, hemen şuracıkta, iki katlı bir ev var, üst katı kiralık. Banyosu da var hem de... Orasını size tutalım...

Kahveci,

— Bizim istediğimiz, sizin bu mahalleden, bizden uzaklaşmamanız... dedi.

Çok merak etmeye başlamıştı:

— Peki ama niçin burda kalmamı istiyorsunuz?

— Besbelli beyim... Bunca esnaf, sizin sayenizde geçiniyoruz.

— Etağfurullah... Ben sizden öyle büyük alışveriş yapamıyorum ki...

— Sizin alışverişiniz hiç... Asıl alışveriş başka... Siz buraya uğur getirdiniz... Siz gelmeden önce dükkânıma günde üç dört müşteri ancak uğrardı. Siz burasını canlandırdınız, neşelendirdiniz. Baksanıza yeni yeni dükkânlar açıldı...

Bakkal,

— Hep sizin sayenizde... dedi.

Kahveci,

— Bize acıyın, dedi, siz, burdan taşınırsanız biz hepimiz hapı yuttuk. En başta ben, kahveyi kapamak zorunda kalırım...

Manav,

— Siz bu mahalleden taşınırsanız, buraları yine eskisi gibi sönük kalır, bütün esnaf dağılır. Bizler de çoluk çocuk aç, sefil kalırız... dedi.

Bir yalvarma daha tutturdular. Çoluk çocukları vardı, onlara acımalıydı. Hepsi onun sayesinde geçinip gidiyorlardı işte... İsterse ona aylık bile bağlayacaklardı.

— Sağolun ama, benim öyle büyük hizmetlerim yok, dedi, hem elim ayağım tutarken çalışmalıyım... Ben ne yaptım ki size, burdan ayrılmamamı istiyorsunuz?

Manav,

— Daha ne yapacaksınız, dedi, sizin iyiliğinizi unutamayız. Siz bu gecekonduya taşınınca, sizi dikizleyip göz-

altında tutmak için, çöpçü kılığında, boyacı kılığında polisler geldi. O polisleri kontrol için de daha başka polisler geldi. Buraları ana-baba günü oldu.

Bakkal,

— İlkin bizden sorup öğrenirlerdi sizin neler yaptığınızı... dedi.

Manav,

— Bunlar hep bizden alışverişe başladılar... Sonra eskici geldi, kundura tamircisi, şekerci, turşucu, simitçi filân geldi.

Kahveci,

— Ben de, dedi, bir kahve açıp sayende geçinmeye başladım beyim. Akşama kadar kahvemde oturuyor, tavla, iskambil oynuyorlar, en azından üçer dörder kahve içseler, tamam.

Onlara acı acı baktı,

— Bunların hepsi sivil polis mi? dedi.

— Polis olanı da var, olmayanı da... Bir yerde on kişi birikti mi, yanına elli kişi toplaşır... Şimdi siz hurdan taşınırsanız, burası yine eski haline dönecek... Arkanızdan bütün polisler gider.

Bakkal,

— İşte o zaman yandık! dedi.

Manav,

— Fakir fukaraya acıyın! dedi.

Kahveci,

— Hiç olmazsa, biz bir sermaye toplayana kadar buradan taşınmasanız... dedi.

Düşündü. Başka yerde aynı durum başına gelecekti.

— Peki, dedi, burdan taşınmayacağım ama, alın şu getirdiklerinizi...

Masa üstünde duran dört kesekâğıdını bakkala verdi.

Giderlerken, Manav,

— Öbür arkadaşlara müjdeyi verelim mi? dedi.

— Evet, taşınmayacağım... Sizden bişey istediğim de yok...

Kahveci,

— Allah razı olsun... dedi.

KARISI HAKLI

Karısı, fırtınalı havadan, dalgalı denizden aşırı korkuya kapıldığı için böyle havalarda vapura binmek istemez, binmek zorunda kalırsa da sinirleri bozulur. İstanbul'un Anadolu yakasında oturanların vapura binmemeleri ellerinde mi!

Karşı yakada önemli bir işleri olduğu için denizin çok dalgalı olduğu o gün vapura binmek zorunda kalmışlardı. Sinirleri çok bozulan karısını avutmak için, şimdiyedek bu vapurların hiç batmadığını, korkmamasını söyledi.

Karısı,

— Ne demek, diye bağırdı, şimdiye kadar bu vapurların hiç batmamış olması, bundan sonra da batmayacağı mı demektir yâni?

Karısı haklıydı ama, o da koca olarak, karısının korkusunu gidermeye, ona moral vermeye çalışacaktı el-

bette. Eniyisi işi şakaya vurup, gülüp geçmek, böylece fırtınayı karısına önemsetmemekti. Gülümseyerek,

— Bak ne güzel, sanki salıncaktaymışız gibi... dedi.

Tam bu sırada, vapur yüksek bir dalganın tepesinden boşluğa düşer gibi olmuş, karısı da, korkudan, oturduğu kanepenin minderine tırnaklarını geçirmişti.

Adam, vapurun düşüşüne uygun bir sesle, yine yalandan gülerek,

— Hooop! deyince, büsbütün çileden çıkan karısı,

— Sen zaten hep böylesin, diye bağırdı, hep böylesin!.. Hiçbir zaman benim duygularıma saygı göstermezsin... Onun için de sana hiç bir derdimi açamam... Ne zaman bir derdimi söyleyecek olsam, işte böyle güler, alay edersin... Hiçbir duyguma saygı gösterdin mi şimdiye kadar? Ben korkuyorum, diyorum, sen benimle alay ediyorsun...

Karısı haklıydı. Amacı onunla alay etmek değildi ama, moral vereyim derken büsbütün kadının sinirlerim bozmuştu işte... Büyük bir üzüntüye kapılan koca, küskün çocuklar gibi somurttu, hiç konuşmadı.

Karşı yakadaki işlerini gördükten sonra yine vapurla dönüyorlardı. Fırtına dinmemiş, daha da artmıştı. Akşama dek küskün küskün duran koca, karısı korkudan kıvranırken bişeyler yapmak istiyor, ama ne yapacağını, bilemiyordu. Ya istemeden yine karısını kızdırırsa... Bu kez, hiç gülmeden ciddî bir yüzle, mantık yolundan, hiçbir tehlike olmadığını anlatmaya çalışmalıydı.

— Bak sevgilim, dedi, vapur tıklım tıklım yolcu dolu. Görüyorsun ki hiç kimsenin korktuğu yok... Bir tehlike olsa herkes korkuya kapılırdı. Değil mi ama... Mantıkla düşünecek olursak...

Daha da diller dökecekti ama, karısı birden parladı:

— Ben sana korkuyorum, diyorum, sen bana mantık:

diyorsun hâlâ... Bazı şeylerin mantığı olmaz... Korkunun mantığı olur mu, korkuyorum işte...

___Peki, peki... diye karısını yatıştırmaya çalıştı.

Tartışmalarını, öbür yolcuların duymasını istemiyordu.

Karısı haklıydı. Elbette korkuda mantık aranmazdı. Ne yapacağını, nasıl davranacağım bilemeyen kocanın küskünlüğü birkaç gün sürdü.

Günlerden birgün yine dalgalı bir denizde vapura binmek zorunda kalmışlardı. Karısı korkudan kıvranıyordu. Acaba ne yapsa, nasıl davransaydı? İşi alaya vursa, karısının duygusuna saygısızlık etmiş oluyordu. Mantıkla korkunun gereksizliğini açıklamaya, çalışsa saçmalayacaktı. En iyisi susmaktı. Karısı, söyleniyor, korku belirtileri gösteriyor, o, hiç sesini çıkarmıyordu. Sonunda karısı,

— Sen ne biçim adamsın? diye bağırdı. Ben burada neler çekiyorum, senin hiç aldırdığın yok... Tüyün bile kıpırdamıyor. Dönüp bakmıyorsun bile...

— Affedersin, affedersin... diye kekeledi.

Karısı haklıydı. Kadıncağız korkudan ter dökerken put gibi durulur muydu?

— Sen zaten hiçbir zaman benimle ilgilenmedin ki...

Koca, bu denli ağır suçlanmak için ne yapmıştı ki?... Yine küsmüş, suskunluğu içine gömülmüştü. Ama ne yapsın ki, akşam yine vapurla dönmek zorundaydılar.

Vapur inip kalkıyordu. Karısında betbeniz kül gibiydi. Koca, ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Avutsa, alay ediyorsun diye kızıyordu. Gülse, duygularına saygısızlık sayıyordu. Mantık, sökmüyordu. Sussa, ilgilenmediği için kızıyordu. Ne yapsa, nasıl davransa yaranır, karısının hoşuna giderdi?

Kadın söyleniyordu :

— Keşke binmeseydik... Bu kadar fırtına olduğunu

bilseydim, dünyada binmezdim, istanbul'da kalırdım... Ayy!..

Kocası, gülemedi, konuşamadı, susamadı da, yalnız başını çevirip karısına baktı... İşte bu bakış, karısının birden parlaması için yetti:

— Ne bakıyorsun öyle, ne var?.. Sana bişey söyledik... Kocam değil misin, hiçbir derdimi söylemiyeyim mi sana?..

Adam,

- Canım, dedi, neye kızdın şimdi, ben bişey söylemedim ki, ağzımı bile açmadım...

— Söylememiş... Söylesen çok daha iyi... Öyle bir bakış baktın ki, anlayan anlar onu... Keşke söylesen çok daha iyi... Ne biçim baktın öyle!..

Karısı haklıydı. Kimbilir nasıl bakmıştı kadıncağıza ki onu böyle sinirlendirmişti.

Koca, yine o her zamanki küskünlüğü içinde günlerce konuşmak istemedi. O günden sonra da bir daha fırtınalı havada karısıyla vapura binmedi.

Günlerden birgün, yine karısıyla birlikte karşıya geçmeleri gerekiyordu. Yazdı. Hava güzeldi. Deniz çok durgundu. Bindiler vapura. Esintisiz bir hava, denizin yüzünde kıpırtı bile yok.

Vapurdan iskeleden yeni kalkmıştı ki, karısı,

— Makinenin sesini duyuyor musun? dedi.

— Ne makinesi?

Kadın sinirli sinirli,

— Ne makinesi olur burda, dedi, herhalde dikiş makinesi değil. Vapurda olduğumuza göre vapurun makinesi...

— Ne olmuş vapurun makinesine?

— Duymuyor musun, ne biçim işliyor?.. Makinenin sesinde bir acayiplik var...

Adam,

___Makine sesinden ben hiç anlamam, dedi.

Karısı sinirlendi:

___Yâni ne demek istiyorsun sen? Şimdi bu makinenin sesi normal mi sence?...

Adam, üstüne varmamak için susunca, karısı,

— Söylesene bişey, normal mi? diye bir daha sordu.

Normal dese, karısını kızdıracağını anladığı için,

— Eh... Pek normal sayılmasa da... diye geveledi.

— Alay mı ediyorsun sen benimle?

Koca sustu. Kadın somurttu.

Neden sonra karısı,

— Hah, tamam işte, dedi, gördün mü, vapur yolunu değiştirdi. Marmara'ya doğru açılıyoruz...

Adam pencereden baktı, vapur her zamanki yolunda gidiyordu. Nasıl davranması gerektiğini kestiremediği için talimli maymun gibi duruyor, içinden «Ah, şu iskeleye bir yanaşsa vapur...» diye dua ediyordu.

— Nereye gidiyoruz acaba? Herhalde pervanesi kırıldı...

— Şekerim, pervanesi kırılsa vapur gidemez ki...

— Zaten gitmiyor ki, olduğu yerde dönüp duruyor. Pervanesinin biri kırıldı herhalde...

Adam, gülmekle gülmemek, susmakla susmamak, bakmakla bakmamak, konuşmakla konuşmamak arasında acayip hareketler yaptı.

Karısı,

— Her zaman yirmi dakikada Karaköy'e gelirdik... dedi.

Adam, saatine baktı; vapur iskeleden kalkalı daha onbeş dakika olmuştu, beş dakika sonra da Karaköy'de olacaklardı. Ama karısının hesabına göre bir saatten beri

denizdeydiler. Vapur iskeleye yanaştı. İndiler.

— Bir saatte geldik...

Karısı haklıydı. Neden mi haklıydı? Bunu adam içinden kendi kendine söyleyip duruyordu: «Nasıl, dalgalı denizde birlikte vapur yolculuğu yapmadığın, deneyip etmediğin bir kızla hemen evlenir misin! Hah, işte böyle olur... Çek bakalım. Bal gibi de karım haklı...»

ESTAĞFURULAH ÜSTADIM!

Ünlü yazar altmışbeş yaşındaydı ama, genellikle ünlü kişiler, olduklarından daha yaşlı bilindikleri için, okurları da onu çok daha yaşlı sanırlardı, hani artık boşuna yaşıyormuş, yaşamasının bir gereği yokmuş gibi. Genç yaşında ünlenmesinin de yaşlı sanılmasında etkisi vardı.

Ünlü yazarlar, yalnız gerçek yaşlarından daha yaşlı sanılmazlar, zengin de sanılırlar. Öyle büyük ün, parasız olur mu hiç! Kimbilir ne güzel evi, ne değerli eşyası vardır, evi antikalarla doludur.

Sözkonusu yazarı, halk, olduğundan daha yaşlı sanmakta haksız değildi. Çünkü bütün hızlı yaşayanlar gibi erkenden çökmüştü, yorgundu. Onu zengin sanmakta da haksız değildiler. Gardrobu dolu değildi ama, en yenisini on yıl önce yaptırdığı beş kat elbisesi de hâlâ yepyeni duruyor ve her giydiğini kendisine yakıştırmasını bildiğinden, zengin izlenimi veriyordu. Cebinde yalnız on lirası varsa, geride daha onbin lirası varmış gibi, o on lirasını

cömertlikle, kolaylıkla harcaması da zengin sanılmasına yetiyordu. Oysa epey zamandır geçim sıkıntısı çekiyor, ama kimseye belli etmemeye çalışıyordu. Ününün artık para getirmediği bir döneme girmişti. Modası mı geçmişti, neydi, hiçbir gazete, dergi için ondan yazı istemiyorlardı. Kitapçıların da çoktan beri ondan roman istedikleri yoktu. Bunca yıl yazarlıktan başka hiçbir iş yapmamış, yalnız kalemiyle geçinmiş bir insan, bu yaştan sonra başka ne yapabilirdi? Yaldızının parlamasını hep sürecek sanmıştı. Gerçekten yıldızı sönmüş müydü? Bugün de yine adını biliyorlar, yolda giderken, bir kalabalık içinden geçerken, yada bir taşıtta, ordakiler birbirlerine onun adını fısıldıyorlardı.

Uzun yıllar gazetelerde çalışmıştı. Ama artık onun kuşağından kimse kalmamıştı gazetelerin yönetiminde. Gazetelerde çalışan eski arkadaşları olsa, gider, onlardan bir iş isteyebilirdi. Şimdi gazetelerde çalışanları, yöneticileri tanımıyordu. Ama onlar ünlü yazarı tanıyorlardı ki, her gördükleri yerde saygıyla selâmlıyor, «Üstadım» diyorlardı.

Ne olursa olsun, gazetelere uğrayıp şöyle bir görünmeliydi. Basın çevresine uzak kalması doğru değildi. Oralarda görünürse, belki hatırlanırdı da, kendisinden yazı, çeviri yada bir tefrika isteyen bulunurdu.

O sabah her zamankinden daha özenli giyindi. İlkin, eskiden en çok ilişkisi, birkaç romanı tefrika edilmiş olan gazeteye uğradı. Sayılı gazetelerin başında gelen o gazeteye eskiden elini kolunu sallayarak girerken bu kez, kapıcı,

— Kimi arıyorsunuz? diye sordu.

Kimi arıyordu? Kimi aramalıydı? Kapıcıya Başyazarı görmek istediğini söyledi.

— Kim arıyor diyelim?

Kendi adını söyledi. Kapıcı bile adını duymuş olmalıydı ki, saygıyla ayağa kalkarak,

— Peki efendim, dedi.

Telefon etti Başyazara, sonra,

— Buyurun efendim, sizi bekliyor... dedi.

Başyazarın odasına girdi. Onunla tanışırdı ama şöyle böyle.

Başyazar saygıyla karşıladı, ayağa kalktı, kapıya gelip elini sıktı, yer gösterdi. Ne içerlerdi, ne emrederlerdi acaba?

— Bir kahve rica ederim, az şekerli...

Ya şimdi Başyazar ona «Sebeb-i ziyaretiniz efendim?» diye sorarsa? Hayır, böyle kabaca sormazdı. Öyle saygılı davranıyordu ki, sorsa sorsa «Emirleriniz efendim?» diye sorardı. Ne diyecekti o zaman? tş istemeye geldim, diyemezdi ya... Böyle bir soruyu önlemek için.

— Efendim, dedi, yazılarınızı pek beğenirim, takdir ederim...

— Teveccühünüz üstadım...

— Her gün zevkle okuyorum başyazılarınızı.

— Teşekkür ederim, eksik olmayınız üstadım...

— Burdan geçiyordum da, şöyle bir uğrayayım dedim.

— Lütfettiniz üstadım...

— Vaktinizi almıyorum ya...

— Aman estağfurullah, şeref verdiniz üstadım...

Kahveler içildi, törensel konuşmalar da bitti. Eee? Şimdi ne olacak? Elbet Başyazar onun niçin buraya geldiğini anlayacak. Bunca yıl bu gazeteye uğramayan adam, şimdi birden durup dururken gelmemişti ya... Anlayacak, sonra da ondan, «Acaba hazır bir romanınız var mı efendim, bizim gazeteye verir misiniz, rica etsek...» diyecek.

O da «Elimde hazır yok ama, üzerinde çalıştığım iki romanım var, biri bitmek üzere...» filân diyecek.

Konuşmaları hiç de böyle bir yöne çevrilmedi. Birkonu açmış olmak için,

— Siz politikanın içindesiniz, bilirsiniz, dedi, Başbakanın son nutku için ne düşünüyorsunuz?

Başyazarın düşüncelerini pek dinlemiyor yada anlamıyordu. Epeyce oturmuştu, epeyce konuşmuşlardı, ama Başyazar, yazı, roman, fıkra filan istememişti.

— Eh, bana müsaade efendim... Sizi işinizden alakoydum.

— Aman üstadım, rica ederim, bahtiyar ettiniz... Yine buyrunuz, beklerim üstadım...

Basamaklardan inerken düşünüyordu: «Yine buyrunuz, beklerim üstadım» demişti. Ne demekti bu? Açıkça onu çağırıyordu. İlk ziyaretinde ondan yazı isteyemezdi, ya, saygısızlık olurdu. Ama ikinci gidişinde kesinlikle isteyeceği belliydi. Belki de Başyazarın yazı isteme, yetkisi yoktu.

Başka bir gazeteye uğradı. Gazetenin sahibini görecekti bu kez. Babasını çok iyi tanırdı, arkadaşlık etmişti rahmetliyle. Söz rahmetliden, onun anısından açılır, böylece konuşacak konu sıkıntısı da çekilmezdi.

— Kimi istediniz?

Gazetenin sahibiyle görüşecekti, ama o şimdi Avrupa'daydı. Kapıdan dönüp dönmemekte ikircimli kaldı bir süre, sonra,

— Öyleyse yazı işleri müdürünü göreyim, dedi.

— Kim arıyor diyelim?

Adını söyledi.

O gazetenin yazı işleri müdürüyle de, önceki gazetenin başyazarıyla konuştuklarına benzer sözler konuştu. Öncekinden artık olarak, belki fıkra yazmasını ister diye,

yazı işleri müdürüne, eskiden gazetelere fıkralar yazdığını söyledi.

— Siz belki o günleri hatırlamazsınız...

— Aman üstadım, hiç hatırlamaz olur muyum, her gün okurdum fıkralarınızı. Kesip sakladığım, hâlâ unutamadığım yazılarınız vardır.

— Şimdikiler pek öyle, yâni nasıl söyleyeyim... Fıkranın hakkını vermek başka şey... Zor iştir fıkra yazmak...

— Ah üstadını, sizin zamanınızdaki fıkra yazarları şimdi nerde?

İçinden «Kör müsün, işte karşında!» demek geçti, ama denilemezdi ki...

Ayrılırken, yazı işleri müdürü,

— Üstadım, yine buyrun rica ederim, beklerim... demişti.

Bütün bir hafta gazetelerin, dergilerin yönetim evlerine gitti; sahiplerini, yazı işleri müdürlerini, yazarlarını, sekreterlerini görüp konuştu. Kimisine çevirilerden, yorumlardan söz etti, romanlardan söz açtı. Her gittiği yerden «Üstadım yine buyrun, bekleriz» sözleriyle uğurladılar. Üstad, beklenildiği yerlere, ikinci, üçüncü kez de gitti, ama ona iş öneren, ondan yazı isteyen olmadı. Saygılarından belki de çekmiyorlardı. Belki de ünlü yazarın durumu iyi, çalışmaya ihtiyacı yok sanıyorlardı. Açık açık bir iş istemeye karar verdi. Gazetelerde çalıştığı gençlik günlerinden çok iyi biliyordu ki, başyazarlık, yazarlık, yönetim yada gazetelerin önemli teknik işlerini yapanlar arasında büyük rekabetler olduğundan kendisine böyle bir iş vermezlerdi. Onun da böyle işlerde gözü yoktu. Geçinebileceği küçük bir iş olsa yeterdi.

Gazeteleri, dergileri yine dolaşmaya başladı. Kendisine üstadım, üstadım, diyerek, öyle saygılı davranıyorlar-

di, ki, bu aşırı saygı gösterişleri karşısında, geçim sıkıntısı çektiğini söyleyemezdi. Ama başka şeyler söyleyebilirdi: Evinde işsiz oturmaktan canı sıkılıyor da... Eh pek öyle yaşlı sayılmazdı da... Daha çalışacak, yararlı olacak yaştaydı da... İşsizlikten canı sıkılıyordu da... Şöyle küçük bir iş olsaydı...

Başyazar birden,

— Aman üstadım, estağfurullah, dedi, ne demek... Estağfurullak... Söylemeye bile utanırım vallahi, bu gazetede size lâyık biriş yok ki... Estağfurullah... Hiç küçük iş olur mu? Büyüğü bile size lâyık değil. Estağfurullah...

Yanından çıkarken Başyazar, eskiden olduğu gibi, «Yine buyrun üstadım, beklerim» demişti.

Başka bir gazeteye gitti. Bu kez cansıkıntısı filân gibi bahaneler uydurmadan açık açık, geçim sıkıntısı çektiğini söyledikten sonra, acaba küçük bir iş, diyelim musahhihlik filân gibi bir iş verilebilir miydi kendisine...

Gazetenin sahibi,

— Aman, nasıl olur üstadım, estağfurullah, dedi, size musahhihlik hiç yakışık alır mı? Estağfurullah...

Umutlanmıştı. Musahhihlik olmazsa, başka iş de olsa olurdu.

— Aman üstadım, haddimiz mi? Hicap ederim... Estağfurullah...

Başka bir gazeteye gitti. Orda daha açık konuştu. Üç aydan beri, evinin kirasını verememişti, borç içindeydi. Acaba uygun bir iş, ne olursa olsun yapacaktı, yapmak zorundaydı. Gazeteciliğin her dalında çalışmıştı yıllarca,

— İmkânsız!... Her halde bize hakaret etmiyorsunuz ya üstadım... Aman estağfurullah... Ne demek? Hiç olur mu? Sizin gibi...

Başka bir gazeteye gitti. Daha açık konuşmalıydı, Gerçeği olduğu gibi söylemeliydi. Çok dardaydı eski elbi-

selerini bile satmıştı, tek üstündeki elbise kalmıştı. Başka ne söyleyebilirdi? Bir musahhihlik istiyordu, bir gece işi istiyordu...

___Aman estağfurullah üstadım. Hiç olur mu? Size?.. Sizin gibi ünlü, büyük bir yazara: Allah Allah!.. Bu size hakaret sayılır. Estağfurullah...

İlk zamanlar bu «Estağfurullah üstadım» sözlerinden gurur bile duyuyordu. Ama gitgide bu pohpohlamaların baştan savmak için bir bahane olduğunu anladı. Anladı anlamasına ama, yine de «Estağfurullah üstadım» denilmesi hoşuna gittiği, bu sözden başka kendisini değerlendirecek bir söz duyamıyacağı için, iş vermeyeceklerini bile bile, arada sırada gazetelere, dergilere gidip iş istedi.

— Estağfurullah üstadım! dediler.

Tek avuntusu, bu sözü işitmekti.

NOKTA
NOKTA
NOKTA

Yabancı türkologlar, Türkçede sövgünün her dildekinden daha çok olduğunu söylerler. Bunun gerçek olduğunu ille de yabancılardan öğrenmemiz gerekmez. Çok sövüp sayarak, kalaylayarak konuştuğumuzu kendimiz de biliriz. Dahası, bununla övünürüz bile... Şişine şişine, «Dilimiz lastikli efendim, ne yana çeksen o yana gider!..» deriz. Çok zengin bir sövgü sözlüğümüz ve çok eski bir sövgü geleneğimiz vardır; bütün ortaoyunu ve karagöz oyunlarının yüzde yetmiş bölümü, bu lastikli sövgülerden yutturmacalarla doludur. Öyle söveriz, öyle söveriz ki, bütün bir gün, bütün bir hafta ağzımızdan sövgüden başka hiçbir kelime çıkmadan konuşabilir, tartışabilir, sevişebilir, her dilediğimizi anlatabilir, yâni doğal yaşamımızı sürdürebiliriz. Alın, şu yazıya «şeyoğluşey» diye geçirdiğimiz sövgüyü... Kızdıklarımıza,

— Şeyoğluşey!... diye bağırırız.

Hoşumuza gidenleri,

___Vay şeyoğluşey!.. diye severiz.

Beğendiklerimizi,

— Hay şeyoğluşey! diye överiz.

Ya değer verdiklerimize?.. Yazısını beğendimiz bir yazar mı, resmini beğendiğimiz bir ressam mı, politikasına değer verdiğimiz bir politikacı mı, hemen değer yargımızı açıklarız:

— Vay şeyoğluşey, amma da yazmış yâni... Ne resim be, vay şeyoğluşey... Ulan amma şeyoğluşey, ne konuşmuş yahu!...

Bitek «şeyoğluşey», kırk - elli değişik duygumuzu anlatmaya yeter.

Dilimizdeki övgü zenginliği, konuşma kolaylığımızı sağlar ama, yazma işinde de bize büyük zorluktur. Bu zorluğu en çok edebiyatçılar çekerler. Çünkü edebiyatçı, o güzelim sövgüleri, ayıp diye, müstehcen diye, yazıya geçiremez. Gerçekçilik adına kimi sövgüleri eserine koyan yazarlarımız da var ama, onların eserlerine alabildikleri sövgüler, alamadıklarının yanında hiç kalır. Bu durumda nokta işaretleri yardımımıza koşar. Bir sövgüyü yazamadık mı, onun yerine «nokta, nokta, nokta...» koyarız. Sövgünün ağırlığına göre sayılarını arttıran noktalan sıralarız. Kimi okuma kitaplarında kelime alıştırması için cümle içinde boş bırakılan yerlere öğrenciler, oraya uygun düşen bir kelimeyi korlar ya, bizim yazılarımız içinde nokta nokta nokta olan yerleri de anlayışlı okurlarımız en uygun sövgüyle doldururlar. Bence, o sövgü her neyse, onu olduğu gibi yazmak, onun yerine nokta işaretleri koymaktan çok daha iyidir. Çünkü, okurlarımız, noktalarla boş bıraktığımız o yerleri, bizim anlatmak istediğimiz sövgülerden çok daha ağır olanlarıyla doldurabilirler.

Çok sövgülü konuştuğumuz bir gözlemdir. Önemli olan bu değil; önemli olan neden, hangi nedenle bizim başka uluslardan çok daha sövgülü konuştuğumuzdur. Doğrusu bu, sosyologlarımızın araştırmaları gereken önemli bir konudur.

Son günlerde neden çok sövdüğümüz üzerinde düşünmekteyim. Yine bu konu üzerinde derin düşüncelere daldığım birgün, postacı, Kültür Bakanı'nın imzasını taşıyan bir çağrılık getirdi. Çağdaş tiyatromuzun kurucularından Muhsin Ertuğrul'a Devlet Kültür Armağanı verilecekmiş; bunun için de bir tören düzenleniyor.

Törensel ağrılardan hoşlanmam ama, Muhsin Ertuğrul olunca iş değişir, ona çok büyük saygım vardır. Böyle bir törene çağrıldım diye sevindim bile.

Tören nerde yapılacak, dersiniz? Öyle bir yer ki, şeytanın aklına gelmez: Arkeoloji Müzesinde... Bir tiyatro adamına müzede tören yapmanın elbet bir anlamı olacak. Sevmeyenleri, «Artık Muhsin Ertuğrul müzelik oldu!» diyorlardı ya, devlet de bu sözü doğrulamış olmalı. Arkeoloji Müzesinin eski adı «Asâr-ı Atîka Müzehanesi»ydi. Artık Kültür Bakanı çok değer verip de Muhsin Ertuğrul'u antika mı saydı, yoksa birisi bir antikalık edip büyük tiyatro ustasını antika yerine mi koydu, bilemem. Belki de, kimbilir, sayın Muhsin Ertuğrul -pek haklı olarak- Devlet Tiyatrolarına da, Belediye Tiyatrolarına da küs olduğundan, «Aman benden ırak, cehenneme direk...» demiştir.

Herneyse... Tören günü geldi. Tören saat onsekiz otuzda, çağrılıkta öyle yazıyor. Hiç öyle bir âdetim yokken, salt Muhsin Ertuğrul'u gereğince saygıyla kutlayabilmek için, özenerek traş olup giyindim, kuşandım, çıktım yola... Araba, vapur, falan filân... Karaköy'e geldim ki, saat onsekizi yirmi geçiyor. Eyvaaah!.. İsteyerek gittiğim

tek tören, ona da yetişemezsem çok ayıp... Atladım taksiye. Şoföre,

— Aman çabuk Gülhane Parkına!.. Beş fazla, on fazla, ne istersen, vereyim... dedim.

Şoför iyi bir adammış, ama akşamın o saatinde yollar tıkanık, bitürlü kalabalığı söküp geçemeyiz. Filmlerdeki gangster arabaları gibi önümüzdekileri sollayarak, sallayarak, sağlayarak, atlayıp zıplayarak, hoplayıp çarparak, ezip geçip gidiyoruz.

Araba, Gülhane Parkı'na girdi. Kış günü, akşamın o saati hava iyice karanlık. Sık ve yüksek ağaçlar yüzünden karanlık büsbütün artmış. Müze'nin orasını bilirsiniz, kış akşamının o saatinde in-cin top oynuyor, adam boğazlasalar kimsenin ruhu duymaz. Şoför, ancak o zaman ayarak, korkuyla,

— Ne yapacağız burda? dedi.

Bugünlerde gazeteler, soyulan şoförleri yazıyor ya... Şoförün korkusu hoşuma gitti, hep ben şoförlerden korkacak değilim ya, kırk yılda bir de şoför benden korksun.

Arkeoloji Müzesinin demir bahçe kapısı kapalı. Allah Allah!.. Yoksa saatim mi yanlış? Şoföre sordum saati.

— Yediye çeyrek var, dedi.

Demek tören başlayalı onbeş dakika olmuş. Herhalde törene gelen davetlileri içeri alıp, kapıları da kapadılar. Bu tören sakın Topkapı Müzesinde olmasın...

Arabayla gittik Topkapı Müzesi'ne, orası da kapalı. Ortalarda bir Tanrı'nın kulu yok ki sorasın... Derken şoför, kalın taş duvarlar arasındaki bir pencereden sızan loş bir ışık farkedip pencere camını tıklattı. Bir genç açtı kapıyı. Ben arabadan inmeden, sanki babamın çiftliğinin kapısını kapalı bulmuşum gibi,

— Neden müzenin kapısı kapalı? diye bağırdım.

Delikanlı, karanlıkta bizim araba taksi mi, makam

arabası mı; ben Bakan mıyım, neyim farkedemiyor. Üst perdeden de bağırdığımdan, delikanlı,

— Ben içerden açarım efendim... deyip seğirtti.

Neyse, iki kanatlı geniş demir kapı açıldı. Eh müzeye geldim ya, nasıl olsa tören yapılan yeri bulurum. Şoföre, parasını verdim,

— Hadi sen git! dedim.

Kapıyı açan delikanlı da çekip gidince ben o müzenin bahçesinde, gecenin o vakit kalakaldım. Bir açık kapı bulup gireyim, bir ışık görüp yöneleyim diye, o bahçedeki Bizans'tan, Roma'dan, Ceneviz'den kalma taşların, sütunların, kırık heykellerin aralarında dönüp duruyorum. Birden, arkamdan bir ses :

— Şişşt!.. Kimsin len? Ne dolanıyon orda?

Eyvaah, ister misiniz, son zamanlarda sıksık bizim müzeleri soyanlardan sansınlar beni de... Tarihî eşya çatıyor diye yakalasınlar! Ondan sonra anlatabilirsen anlat bu adamlara kim olduğunu.

Ben cevap vermeden, arkamdaki adam, birine seslendi:

— Mıraaat, Mıraaat!..

Çağırdığı o Murat da geldi.

— Burda bir toplantı olacaktı... dedim.

— Ne toplantısı?

— Muhsin bey için...

— Kim dedim, kim dedin?

— Muhsin...

— Möhsin mi?

— Evet.

Yanındakine sordu:

— Möhsin de kim len?

— Bilemedim...

Bana,

___Hele gel bakalım... dedi.

Açık bir zemin kapısı önüne geldik. İçerden birileri daha çıktı.

___Yahu Möhsin'i arıyor, kim ki acep Möhsin?

içerden çıkanlardan biri, birkaz kez,

— Möhsin? Möhsin?.. diye hatırlamak için tekrarladıktan sonra,

— Yahu şu yeni alman hademe olmasın sakın, hani şu kara yağız oğlan...

— Bu Muhsin, Ertuğrul Muhsin, tiyatrocu... diye açıkladım.

— Tiyatoracı mı? Haaa... O başkaaa... Sen yağnış geldin arkadaş, burası mozahane... Arkoloci Mozahanesi... Burda tiyatora ne arasın?

— Biliyorum canım müze olduğunu... Ama burda toplantı vardı da...

— Kapalı moza, kapandı...

Şimdi ben bunlara Muhsin Ertuğrul'un kim olduğunu, ona Devlet Kültür Armağanı'nın burda verileceğini nasıl anlatayım?..

— Bakan gelecekti buraya... dedim.

— Bakan mı?

— Evet...

— Bakan, deli mi ki gecenin bu vakti mozahaneye baskın versin... Kapalı dedik, ağnamıyon mu?

— Anladım ama... Burda memur filân yok mu?

— Var... Götür şunu... Müdür de daha gitmedi...

Müze kitaplığının bulunduğu binaya gittik. Merdivenden inen biri,

— Ne istiyorsunuz? dedi.

— Muhsin Ertuğrul için burda bir toplantı olacaktı da...

Bu zat müdürmüş, sağ elini sallayarak,

— Ohooo, toplantı çoktaaan oldu da herkes dağıldı bile... Toplantı saat dörtbuçuktaydı... dedi.

Allah Allah!.. Ben çağrılıktaki yazıyı yanlış mı okudum. Cebimden çıkarıp baktım, evet, 18.30... Gösterdim müdüre.

— Evet, dedi, öyleydi ama, sonradan sayın Bakan saati erkene aldı, dörtbuçukta yapılıp bitti tören... Özür dileriz. Töreni düzenleyen biz değildik...

Döndüm... O demir kanatlı koca bahçe kapısından çıktım. Arabayı da gönderdiğim için yürümek zorundaydım. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, yağmur da çiselemeye başladı. O ulu ağaçların altından yavaş yavaş, kızgınlıktan soluya soluya iniyorum. Şap diye başıma bişey geçmez mi!.. Ağaçlardaki kuşlardan birinin marifeti desem, hayır kuş olamaz, kuşunki nedir, pıt diye düşer. Bu, lap diye sıcak bir bere gibi kafama geçti. Bu herşeyi yapan kuşsa, olsa olsa devekuşudur, yada ağaca tünemiş bir mandadır. Hani türküsü bile var... «Manda yuva yapmış-söğüt dalma, gördün mü kara dayı, gördün mü kara dayı, gördün mü vay...»

Mendille başımı, yüzümü, gözümü sildim... Başladım söylenmeye. Kime mi? Her kimeyse, size ne? Ne mi söyledim? Nokta, nokta, nokta, nokta, nokta... Siz bu noktalan istediğiniz denli çoğaltın ve onların yerine istediğiniz kelimeleri koyun...

Niçin Türkçede sövgü kelimelerinin başka dillerdekinden daha çok olduğunu anlamaya başlar gibi oldum.

EK:

Anlattığım bu olay bir ay önce oldu. Tam bu yazıyı yazarken de, bir gazetenin birinci sayfasında bir yazı okudum. O yazıdan bir bölümü buraya aktarıyorum :

«İstanbul Devlet Tiyatroları, 22 Kasım 1971 pazartesi günü saat **18.00'de oynayacağı «Mavi Kuş» adlı ço-**

cuk oyununun ilk temsili için davetiye göndermişti.

Fakat saat 18.00'de çocuklarıyla birlikte tiyatronun önüne gidenler, tiyatro holünü karanlık görünce, önce erken geldiklerini sandılar, fakat oradaki bir memur oyunun 18.00 yerine saat 13.00'te oynayıp çoktan bittiğini bildirerek durumu aydınlatıverdi. Gene onun açıklamasına göre, Kültür Bakanı'nın bir işi çıkmış ve akşam üzeri gelemiyeceği için, oyunu yemekten hemen sonraya, saat 13.-00'e aldırmış.

Beş gün önce davetiyeler gönderilip, günü, saati belli edilen bir piyesin, Bakanın emriyle başka bir saate alınmasının bir örneğini daha, bilmem duyanınız olmuş mudur?

Bu kadar gayriciddî bir izah tarzı karşısında doğrusu diyecek bir şey bulamadık.»

Yazar, «Diyecek bir şey bulamadık» diyor. Diyecek bişey bulamaymca, işte o zaman insanlar, nokta nokta nokta kullanıyorlar.

TRONG CİNSÎ KÖPEK

Bir Ortadoğu ülkesinin başkentinde iki hafta kalmam gerekiyordu. Orada bir haftalık işim vardı, bir hafta arkadaşım olan büyükelçinin konuğu olacaktım. Oraya gidişimin ilk günü, katıldığım uluslararası bir kongrenin töreniyle geçtiği için, büyükelçiliğe gidememiştim. Gece, kaldığım otele telefon etti büyükelçiyle eşi. Ertesi sabah da gelip beni otelden aldılar. Elçi de, eşi de eski dostlarımdır. Birbirlerine soğuk durmalarından, karı koca arasında bir gerginlik olduğunu sezinlemiştim. Ne denli belli edilmemeye çalışılırsa çalışılsın, hiçbir karı koca, aralarındaki soğukluğu konuklarından gizleyemez.

Bu konuda bişey sormam doğru olmazdı elbet. Çok yakınım olduğuna göre, isterse kendisi anlatırdı. Anlattı da... Karısı her türlü hayvanı çok seviyordu. Arkadaşım, bu sevgiyi anlıyordu. Üstelik çocukları da olmadığına gö-

re, karısının hayvanlara düşkünlüğü normal sayılırdı. Büyükelçilik binası, kediler, köpekler, kuşlarla doluydu. Bunların kimisi İstanbul'dan getirilmişti. Arkadaşım, bunlara bişey demiyordu. Ama günün birinde karısı, pis bir sokak köpeğini büyükelçilik binasının kapısına dadandırmıştı. Derisi kemiğine yapışmış, kaburgaları birbirine geçmiş, hastalıklı, yaralar içinde, pis, uyuz bir köpekti bu. Koskoca büyükelçinin eşi, sabah akşam elçilik bahçesinin kapısına çıkıp, bu uyuz itin karnını doyuruyordu. Hiç yakışık alır mıydı? O namussuz köpek de, günün, gecenin hangi saatinde olursa olsun, karnı acıkınca, elçiliğin önüne gelip, karnı doyuruluncaya dek durmadan uluyordu. Karısının gece yarısı yatağından kalkıp sokak itinin karnını doyurduğu çok oluyordu. Bu işi bile onca hizmetçiye, uşağa bırakmıyordu. Böyle de hayvan sevgisi olur muydu canım... Karısı, işi daha da ileriye götürmüştü. Ellerine lâstik eldiven geçirip o uyuz iti her gün ilaçlıyor, günaşırı da arap sabunuyla yıkıyordu. Uyuz it semirdikçe semirdi, fıstık gibi oldu. Fıstıklığı gittikçe arttı, karnı şişmeye, sarkmaya başladı. Dişi değil miymiş sokak köpeği... Karnı, kendisinin üç katı olmuştu, nerdeyse yere sürünecekti karnı yürürken. Arkadaşımın korktuğu başına geliyordu. Bu köpek doğurur da, beş altı yavrusuyla birlikte elçilik önüne gelip hep birden havlamaya, ulumaya başlarlarsa... Hele elçiliği ziyarete gelen resmî kişileri, kapıda bu köpek sürüsü karşılarsa... Ya bir resmî davete gelenler, bu köpek korosuyla karşılanırsa...

Arkadaşım çok dertliymiş. Doğurma günü yaklaştıkça, köpek, elçilik kapısından ayrılmaz olmuş. Köpeği öldürtebilirmiş, ama o zaman da bunca yıllık karısıyla nasıl başedecek, ne yapacak?

Doğum saati yaklaşınca köpek, bir kapalı yere sığınmaya çalışıyor, elçilik binasına girmeye uğraşıyormuş,

İşte o zaman hayvansever ve yufka yürekli eşi, kocasına gelip bir ricada bulunmuş: Acaba zavallı gebe köpeği içeri almasına müsaade eder miymiş! İçeri deyince, binaya değil, bahçeye alacakmış. Zaten içerdeki öbür köpekler onu kıskanırlarmış.

Arkadaşım diyordu ki bana:

— Tabiî müsaade ettim, başka ne yapabilirdim. Hattâ köpeğin bahçede olması, dışarda olmasından daha iyiydi. Elçiliğe ilk gelen kapıdaki o sokak köpeği ve enikleriyle karşılaşmamış olurdu.

Sokak köpeği doğuruyor hemen. Ama kaç tane? Yedi yavru... Analarının sarkan memeleri yerlere sürünüyormuş. Bir ay kadar sonra, birbirleriyle itişip oynaşan yedi encikle anaları, elçiliğin dillere destan bahçesini, o bakımlı, güzelim çiçekleri perişan etmişler. Yedi encik, bir de anaları, çiçeklerin üzerinde koşar oynarlarsa, o bahçenin hali ne olur! Büyükelçi nerdeyse çıldıracakmış artık... Ama beterin beteri var. Birkaç ay sonra ana köpeğin karnı yeniden şişmeye başlamış, az sonra dokuz yavru daha...

Büyükelçi bana,

— Tam zamanında geldin, dedi.

— Ne gibi? diye sordum.

— Bu işe ancak sen çare bulabilirsin. Evimizin tadı tuzu kaçtı. Ne yapacağımı bilemiyorum. Şimdi bahçede onyedi sokak köpeği var. Çiçek, çimen, hiçbişey kalmadı. Bu onyedi köpeğin de yavruladıklarını düşünebiliyor musun? Ben çıldırırım işte o zaman...

Büyükelçinin eşi de yalnız kaldığımız birgün bu konuyu açtı bana.

Kocasına hak veriyordu. Hiç kimse buna dayanamazdı. Ama kadıncağız ne yapsındı; bikez bu belâları başına sarmıştı. O dişi sokak köpeğine, acıyıp da yemek

verdiğine, kapıya alıştırdığına bin pişmandı şimdi, ama is işten geçmişti. Kocasının haberi yoktu ama bu köpek sürüsünden kurtulmak için çok uğraşmıştı. Hepsini birden bir kamyonete doldurup çok uzaklara attırmıştı. Arkasından da gözyaşları dökmüştü. Köpekler gece rüyasına girmiş, bunalımlar geçirmişti. Ertesi sabah bir de bakmıştı ki, anaç köpek bahçede. İlk dönen o olmuştu. Ondan sonra öbürleri de birer ikişer hep sökün etmişlerdi. Başka ne yapsındı? Göz göregöre de hayvanları öldürtemezdi ya...

Derdini döktükten sonra,

— Sizden çok büyük ricam var, dedi.

— Estağfurullah, nedir? diye sordum.

O da kocası gibi, bu işe ancak benim bir çare bulabileceğimi söylüyordu.

— Nerden biliyorsunuz çare bulacağımı? Hiç şimdiye kadar böyle köpekli bir çıkmaz duruma girmedim ki...

Ama yine de aklıma gelen çareyi söyledim:

— Sizin burada çok geniş çevreniz var, buralılardan dostlarınız olduğu gibi kordiplomatikten de tanıdıklarınız çok... Köpekleri onlara birer birer dağıtsanız?

— Ah, düşünmedim mi sanıyorsunuz? Bütün tamdık, bildiklere, eşe dosta rica ettim, yalvardım bile. Hiç biri almak istemedi.

Çok sevdiğim bu karıkocanın arasını düzeltebilmek için başka çareler de düşünmeye başladım.

Ertesi gece elçilikte bir resepsiyon vardı. O ülkenin yüksek sosyetesinin kaymak tabakasıyla, ünlüleri, tüccarları ve kordiplomatik çağrılıydı. Beni tanıştırdıkları zengin bir tüccara çok yakınlık gösterdim. Söz arasında konuyu köpekler üstüne getirerek, en ünlü köpek cinslerini

saymaya başladım. Gerçekte benim köpeklere değgin bilgim yoktu ama, tüccar bu konuda benden de bilgisizdi.

— Elbet bilirsiniz, dedim, dünyanın en değerli köpekleri, Trong cinsidir.

Tüccar,

— Evet, dedi, ama ne yazık ki, bizim buralarda yok o dediğiniz cinsten...

— Çünkü, dedim, genellikle köpekler çok doğurdukları halde, bu Trong'lar pek az doğururlar. Trong'dan döl almak zordur.

Trong'lar gittikçe adamın ilgisini çekiyordu. Ben de Trong cinsi köpekler üstüne geniş bilgi veriyordum.

— İnsan evine alınca böyle iyi cins bir köpek almalı, dedi.

— Bizim büyükelçide iki tane var, dedim, sizi çok sever, rica etseniz, belki size birini verebilir. Başkası olsa vermez ama, sizi kırmaz.

Bir yolunu bulup adamdan ayrıldım. Arkadaşımın eşine,

— Tamam, dedim, onyedi köpekten biri yolcu, sepetliyoruz.

Kadın,

— Aman, vermişken anaç köpeği verelim de kurtulalım, galiba yine gebe. Korkarım bu sefer onbir tane doğuracak... dedi.

Öyle de yaptık. Tüccar, bizim büyükelçiden, Trong cinsi köpeklerinden birini kendisine vermesini rica etti. Bizim büyükelçi, şaşkınlık içinde,

— Ne? diye sordu. Trong mu dediniz?

Ben hemen söze karıştım,

— Hiç saklama, dedim, bay sizde Trong'lar olduğunu biliyor, birini hediye edersen, bana çok memnun olacağını söyledi.

Tüccar giderken, anaç sokak itini arabasına koymuştuk.

İki gün sonra başka bir çağrıda toplanmıştık. Gözüme kestirdiğim bir konsolosa,

— İspanya'da bulundunuz mu? diye sordum.

— Hayır, dedi.

İçimden, «Ah ne isabet...» dedim, çünkü ben de hiç İspanya'ya gitmemiştim. Konsolosa İspanya üzerine bilgiler vermeye, İspanya'nın özelliklerini ve özgünlüklerini anlatmaya başladım:

— İspanya'da beni en çok şaşırtan şey, Trong cinsi köpekler... Elbet bilirsiniz bu Trong'ları...

— Görmedim ama adını duymuşluğum var... dedi.

— Elbette duymuşsunuzdur, çok ünlü bir köpek cinsidir, dedim. Görmemiş olmanız da çok normal. Çünkü çokaz bulunan bir köpek cinsidir. İspanya, bu Trong köpekleriyle büyük döviz kazanır.

— İhraç mı eder?

— Hayır, yalnız turistlere satar. İspanya'ya giden her üç turistten biri, ille de bir Trong alıp getirir. Ne var ki, İspanyollar kesinlikle dişi Trong satmazlar ki, İspanya dışında Trong üremesin... Yalnız erkek Trong'ları satarlar. Bir erkek Trong ikiyüzle, beşyüz dolar arasında satılır. Ama bin dolar da verseniz, dişi Trong satmazlar. Esasen İspanyollar dişi Trong satışını bir kanunla yasaklamıştır. Satanlara büyük ceza verilir.

Konsolos,

— Erkek Trong neye yarar, dişisi olmayınca, dedi, dişisi olmalı ki...

— Bizim büyükelçide iki dişi Trong var, bilmem rica etsek, birini size verir mi? Buyrun, gidelim de ben sizin adınıza söyleyeyim...

Gittik bizim büyükelçinin yanına. O sırada bizim ekselans, başka bir büyükelçiyle ayakta konuşmaktaydı.

— Pardon... diyerek aralarına sokuldum. Beyefendi adına bir ricada bulunacağım, kendileri cins köpeklere, özellikte Trong'a çok meraklı. Acaba seninkilerden bir dişi Trong verebilir misin?..

Konsolos,

— Yalnız başına dişi, erkeksiz olunca, yazık... Keşke bir çift olsaydı... dedi.

Arkadaşım,

— Memnuniyetle, dedi.

Öbür büyükelçi, sanki anafor dağıtılıyormuş gibi,

— Aaa, bir tane de ben isterim... dedi.

— Hayhay, verelim...

Ben o başkentten ayrılmadan, onyedi sokak köpeğini de dağıtmıştık. Hem de kendi cinsleri sokaklarda çöp tenekelerini devirip eşelerken, bunlar lüks evlerde besleniyorlardı.

Ben oradan ayrılmadan bir gün önce arkadaşım geldi,

— Yahu, ne yapacağız şimdi? dedi.

— Ne oldu?

Sabahleyin, bir büyükelçi telefon etmiş. «Sizde Trong'lar varmış. Aman bana da bir tane verin, ne olur...» diye rica etmiş.

— İyi ya ver... dedim.

— Kalmadı ki, hepsini dağıttık. Kapanın elinde kaldı. Daha da kötüsü ne, biliyor musun? Benden Trong isteyen büyükelçi yarın buradan ayrılıp, köpeği de götürecek... Vermesek ayıp...

Hiç de ayıp değildi,ama neden onun ille o elçiye de bir Trong vermek istediğini anlıyordum. Kime Trong hediye etmişlerse, köpeği alan bu değerli hediye karşısında

altta kalmamak için, bizim büyükelçinin eşine daha değerli bir hediye göndermişti.

Elçinin eşi,

— • Ne tuhaf, dedi, bizden köpek isteyen bu büyükelçinin karısı arkadaşımdır. Eskiden, şu bizdeki köpeklerden birini alması için o kadar rica etmiştim de almamıştı. Şimdi yalvar yakar köpek istiyor.

— Evet ama, sokak köpeği istemiyor, cins köpek istiyor, Trong cinsi...

— Ne yapacağız şimdi?

— Kolay, dedim, üzülme, bir çaresine bakarız.

Elçiliğin görevlilerinden birine bir sokak köpeği yakalattım. Sıska, pis bir köpekti.

Bizim elçi, Trong isteyene,

— Elimde tek Trong kaldı, size vermeyi isterdim ama çok hasta... diye telefon etti.

Zarar yok, hasta olsundu. Gittikleri yerde tedavi ettirirlerdi.

Bütün dünyaya, hiç değilse dünyanın yarısına Trong cinsi köpekler işte böyle yayılmıştır.

Bu olayın üzerinden birkaç ay geçti. Dün büyükelçi olan arkadaşımdan bir mektup aldım. Arkadaşım mektubunda, özetle, «Ben yandım» diyordu, «karım madem bu Trong'lar bu kadar az bulunur cins köpeklerdi, bu kadar kıymetliydi, neden onları dağıttık? diye tutturdu ve binaya sekiz Trong doldurdu. Çoğu da yavruladı. Şimdi kaç tane olduklarını bilmiyorum, sayamıyorum da... Yakında burada Trong'lardan bize yer kalmayacak.»

DİNGİRDEMEYEN BİŞEY

Ne iyi etmişti de buraya gelmişti. Oysa daha önce «Gürültüsüz bir yere gidip başını dinlemelisin!» diyenler kızmıştı. Neden ona herkes «Sessiz bir yere git, başını dinle bir kaç hafta...» diyordu? Bunun nedeni belliydi. Açıkça ona «Çok sinirlisin. Gittikçe de sinirlerin bozuluyor. Olura, olmaza, her şeye kızıyorsun!» diyemiyorlardı da, ondan «Git bir yerlere dinlen!» diyorlardı. «Senin yüzünden evde dirlik düzen kalmadı. Git bir yerlere de ev dekiler de başlarını dinlesin birkaç gün...» diyemiyorlardı açıkça... «Deliye döndün... Sen bir yarı delisin... Bu gidişle büsbütün delireceksin!» diyemiyorlardı. Bütün bunların yerine acırmış gibi davranışlarla «Dinlenmeye çok ihtiyacın var, çok çalışmaktan yoruldun... Git sessiz bir yere de başını dinle...» diyorlardı.

Sanki çevresinde kızılacak hiçbişey yoktu, evinde, işyerinde onu kızdıracak hiçbişey yapılmıyordu da, o, yan deli olduğu için durup dururken sinirleniyordu. «Git,

başını dinle!» derlerken, «Git başımızdan!» demek istiyorlardı.

Hayır, hiçbir yere gitmiyecekti ama, son iki aydır parmağını oynatmaktan bile üşenmesi, helaya gitmekten erinmesi, boyuna uyuklaması, çevresini bulanık ve ılık bir su içindeymiş gibi anlamsız seyredişi nedendi? Muayene eden bir hekim arkadaşı, suskun bir yerde bir zaman dinlenmesi geretiğini söylemişti. En iyisi bir yabancı uzman hekime muayene olmaktı. Bu hekimlerin hepsi evdekilerle ağız birliği mi etmişlerdi, neydi? O da, bir deniz kıyısında dinlenmesini salık veriyordu. Ayrıca ilâçlar da alacaktı.

Valizini aldığı gibi, işte bu güzel yere gelmişti.

Gazinonun önündeki rıhtımda da, ayaklarını yana açmış, elleri kalçasında, denizin ayna kırıkları gibi pırpır oynaştığı ışılışıl mavisine bakarak geniş geniş solundu. Göğsüne, yosun kokulu bir mavi serinliğin aktığını duydu. Oooh, ne iyi etmişti de buraya gelmişti. Yıllar var ki, dur dinlen demeden hiç arasız çalışmaktan yorgun düşmüştü.

— Buyurun beyfendi, oda anahtarınız... Valizinizi odanıza bıraktılar.

— Teşekkür ederim.

Kalçalarındaki ellerini ensesinde birleştirdi, ayak burunları üzerinde yaylanarak bir daha derin derin solundu.

Kendine bir günlük program tasarladı. Önce odasına gider, elbise değiştirirdi. Sonra, şu güzel gazinoda denize karşı bir kadeh buzlu rakısını içerek öğle yemeğini yerdi. Yemeğin üstüne odasında bir güzel uyku çekerdi. İkindi üstü uyanır, denize girerdi. Denize girdikten sonra güneş banyosu yapar, duşta yıkanır, akşam serinliğinde balkonda uzun otururdu...

Odası da ne güzeldi. Odanın içi serin, balkon da sı-

cak... Tertemiz yatağa bakarken gülümsedi. Yatak çarşafının apak serinliğinde dinlenecekti. Yastığı elledi, sonra mıncıkladı. Yorgun başım yastığın serin yumuşaklığına bırakacaktı.

Balkona çıktı. Hemen önünde, pembe pembe açmış zakkumlar. Zakkumların ötesi geniş, yemyeşil çimen... Çimenin yeşiline baktıkça dinleniyordu. Daha sonra renk renk güller. Ötede boru çiçekleriyle kaplanmış bir kameriye. Önü deniz, kapalı koy, denizi göl gibi gösteriyordu.

Balkondaki koltuğa oturdu, oturmasıyla kalkması bir oldu. Ayakları dengede olmadığı için, koltuk dingirdiyordu. İşte en sinirlendiği şeylerden biri de buydu. İyi ki başka bir hasır koltuk daha vardı balkonda. Ona oturdu. Bak şu tersliğe, onun da bir ayağı kısa... Bitürlü rahat oturulamıyor üstünde.

Denize, karşı kıyıya, önündeki çiçeklere baktı. Hiçbirşeyin güzelliği kalmamıştı. Dingirdemeyen bir koltuk bulamazsa burası ona bir cehennem olacaktı. Zile bastı. Gelen görevliye,

— Koltukların bir ayakları kısa, dedi, bana sallanmayan bir koltuk getirin.

— Başüstüne...

Adam, az sonra bir portatif koltukla geldi.

Oturdu.

— Bu da öyle... Dört ayağı aynı boyda bir koltuk yok mu?

— Bir dakika efendim, ben şimdi düzeltirim onu...

Adam, hasır koltuğun kısa gelen ayağının altına, cigara paketinin mukavvasını kıvırarak koydu.

Oturdu. Bu kez de başka bir ayak kısa kalmıştı.

Kızgınlıkla içeri girdi. Odadaki sandalyeye oturmasıyla fırlaması bir oldu.

— Bu da dingirdiyor! diye bağırdı.

Görevli, sandalyenin de kısa ayağının altına birkaç kat yaptığı gazete koydu, ama yine sallanıyordu.

— Nedir bu yaptığınız? Sizin motelinizde dört ayağı eşit bitek sandalye yok mu?

Adam,

— Efendim, dedi, sandalyelerin ayaklan hep bir boyda ama, yer düz değil de ondan...

— Bana verecek tabanı düz bir oda bulamadınız mı?

Cansıkıntısıyla çıktı odadan. Gazinoya gitti. Hele bir karnını doyursun da... Denizi en iyi gören yerde bir masaya oturdu. Ama her kımıldadıkça altındaki sandalye oynadığı için, başka bir masaya geçti. O şurada, motelin bir görevlisi geldi:

— Odanızı değiştirdik efendim, buyrun anahtarınızı.

Garsona,

— Önce siz bana sallanmayan bir sandalye bulun... Ben böyle dingirdeyip duran sandalyenin üstünde yemek yiyemem... diye terslendi.

— Başüstüne efendim, değiştirelim...

Üç sandalye değiştirdiler, üçü de dingirdiyordu.

— Yer eğri de ondan olacak efendim, lütfen şuraya buyrun...

Dört yer değiştirdi. Hepsinde de masaların ayaklan oynuyordu. Masanın alçak ayağının altına bişey koyuyorlar, bu kez de öbür ayaklardan biri kısa kalıyor, masa yine dingirdiyordu.

Sinirden titriyordu. Hiç kımıldamadan belki yemek yiyebilirdi. Kalıp gibi oturdu sandalyeye. Garsondan, balık, salata, rakı, beyaz peynir istedi.

Balığı ayıklarken masanın üstünde bir zıngırtı başladı. Balığı, çatal bıçakla bölmeye çalıştıkça sürahi zangır zangır titriyordu.

— Bu sürahinin dengesi bozuk! diye bağırdı.

Değiştirdiler. Ama bu kez de bardak zangırdıyordu. Kıçının altındaki sandalye, dirseğinin altmdaki masa, önündeki bardak, tabak, herşey herşey titriyor, oynuyor, zangırdıyor, dingirdiyordu. Çok açtı ama sinirden yemek yiyemedi. Odasına gidip uyuyacaktı. Uyursa belki sinirleri yatışırdı.

Odasına gitti. Ceketini çıkarıp sandalyenin arkalığına astı. Sandalye oynadı yerinden, dengesizdi. Artık burada hiçbir sandalyeye, bir koltuğa oturmayacaktı. Sinirden tirtir titriyordu. Kendini yatağa attı. Bir ses: tı-kıt... Bu da ne? Kımıldadı, yine o ses: yanma döndü, ne yanına dönse hep o ses: tı-kıt...

Karyola da dingirdiyordu.

— Delireceğim, çıldıracağım, diye bağırdı, yahu bütün dengesizler de hep beni bulur be!..

Kımıldamadan yatarsa, karyola da dingirdemezdi. Ama kımıldamadan duramıyordu ki... Bikez aklı takılmıştı karyolanın dengesizliğine. Kımıldamadığı zaman da sinirden bütün vücudu titriyor, o titredikçe karyola da dingirdeyip duruyordu.

Kalktı. Karyolanın kısa olan ayağının altına çoraplarını tıktı. Yattı. Yine dingirdiyordu karyola. Kalktı bir daha. Bu kez karyolanın başka bir ayağı kısa kalmıştı. Onun altına da terliğini soktu. Yine dingirdiyordu. Büyük bir kızgınlıkla döşeği karyoladan yere fırlattı. Yer döşeğinde yatacaktı. Yerdeki döşek de dingirdemezdi ya... Uzandı döşeğe. Yine o ses: tı-kıt... tı-kıt... Gevşek musluktan hep aynı aralıklarla damlayan su gibi, insanın beynini oyucu bir ses: tı-kıt...

Kalkıp sesi aradı odanın içinde. Buldu. Üç ayaklı sehpa rüzgârda sallandıkça dingirdiyordu.

- Bana bu dünyada rahat yok!... diye bağırdı.

Giyinip çıktı odadan. Motelin müdürüne gidip,

— Burda dingirdemeyen hiçbişey yok mu? diye bağırdı.

Hesabını ödeyip valizini aldı eline, araba durağına yöneldi. Aaa, o da ne! Aksak aksak, yan yan yürüyordu, sanki bir ayağı kısalmıştı. Bunca yıllık ayaklannm aynı boyda olduğunu bilmese, dengesizliğin ayaklarında olduğunu sanabilirdi. Herhalde ayakkabının tekinin ökçesi aşınmış olacaktı. Sağ ayakkabısını çıkarıp tabanına, deftrinden kopardığı kâğıtlan koydu. İyi şimdi. İyi ama bu kez de öbür ayağı kısa kalmıştı.

— Sözde başımı dinlemeye geldim... Dingirdemeyen bişey yok ki... Her şeyin dengesi bozulmuş... diye söylenerek, dingirdeye dingirdeye gitti.

NE HALE GELMİŞİZ?

Biz insanoğulları ne hallerden ne hallere geliyoruz; geliyoruz da bunu bir kendimiz bilmiyoruz. Geçenlerde Bodos Mehmet'le bir sınıf arkadaşımızın evinde karşılaşınca bu gerçeği bir daha anladım. Zavallı Bodos Mehmet'in şimdi ne bodosluğu kalmış, ne de o eski burnu... Burnu çok iri olduğu için ona okulda Bodos lâkabı takılmıştı. O koca burnu, Mehmet'e bir ciddîlik verirdi. Oysa tam tersine alabildiğine, şimdiki deyimle, matrak oğlandı. Dalga geçerken gülmediği için, alay mı ediyor, yoksa ciddî mi konuşuyor, hiç belli olmazdı. İri burnuyla o aramızda çok ağırbaşlı görünürdü.

Aradan otuzaltı yıl geçtiği, bu uzun zaman içinde de hiç görüşmediğimiz için onu tanıyamamıştım. O da beni tanımamıştı .

Evinde buluştuğumuz arkadaş, bana,

— Yahu, Bodos Mehmet'i tanımadın mı? dedi.

— Nee? Bodos mu? Bu Bodos, öyle mi?

Bodos demese, dünyada tanıyamazdım. Bir insan bu denli değişebilirmiş demek... Şaşırıp kalmıştım.

O da yüzüme yabancı yabancı bakıyordu. O Bodo; Mehmet'ti, ama ben kimdim? Sınıf arkadaşımız beni de ona öğrencilik lâkabımla tanıttı.

«Vaay!» diye bağırarak biribirimizin boynuna atıldık, sarılıp öpüştük. Ama Bodos Mehmet çok, çok bozulmuş, çok yaşlanmıştı. Yüzüne ciddîlik veren o koca burnu bile sıskalaşmış, uzamış, bir gaga gibi ağzının üzerine düşmüştü. Ağzını bir kapak gibi örten burnu yüzünden ne dediği iyi anlaşılmıyordu. Bodos Mehmet'e baktıkça acımaya başladım. Öksüre tıksıra bişeyler anlatıyor, ben dinler gibi yapıyordum ama, öğrencilik anılarımıza dalmış gitmiştim.

Bodos Mehmet çok haşarı, zeki, ama kaval öğrencilerdendi, yâni boş, bomboş... Subay olup ilk kıtaya çıkışımızda onunla aynı birliğe düşmüştük. Bodos Mehmet bölüğe iki bavul dolusu kitapla gelmişti. Pek şaşılacak bişey, Bodos Mehmet kitap okumaz... Eh, öğrencilik başka, hayat başka, belki sonradan okuyacaktı. Daha şaşılası olanı, bavulundan hep İngilizce, Fransızca, Almanca kitaplar çıkıyordu. Bodos Mehmet bu kitapları bölük odasındaki masasına istiflemişti.

— Bodos Mehmet, bunlar ne be?

— Kitap...

— Ne olacak bunlar?

— Kitap ne olur yahu?

Bodos Mehmet bir de kalın çerçeveli gözlük almıştı. O koca burnunun üzerine kalın çerçeveli gözlüğü de takınca, suratı, paslı bahçıvan makasına dönüyordu. Birgün gözlüğü masadan düşüp camının biri kırıldı. Bulunduğumuz yerde gözlükçü olmadığından gözlüğünün camını taktıramazdı. Bodos Mehmet, gözlüğünün sağlam camı-

nı da kırdı, yine gözlüğü takmaya devam etti. Karşıdan bakıbnca çerçevenin camsız olduğu belli olmuyordu. Ne zaman bölük odasına bir üst girse, Bodos Mehmet hemen camsız gözlüğünü takar, yabancı dilde kitaplardan eline geçen herhangi birini de önüne alırdı. Sözde okuyordu.

Birgün bu kitaplardan biri elindeyken, birden içeri alay komutanı girdi. Ayağı kalktık. Alay komutanı, Bodos Mehmet'e,

— Aferin, dedi, seni hep kitap okurken görüyorum...

Masadaki kitaplara baktı:

— Ooo, hem de yabancı dilde? Bakayım, ne okuyorsun?

Bodos Mehmet'in arasına camsız gözlüğünü koyduğu kitabı eline aldı, sayfalarını çevirdi, çevirdi. Sayfaları çevirdikçe albayın yüzü ekşidikçe ekşidi:

— Yakışır mı size? Daha ciddî kitaplar okusanıza.. mademki yabancı dil de biliyorsunuz... Askeri kitaplar okuyun, tabya kitapları, tarih kitapları...

Albayın alıp baktığı, açık saçık resimli Almanca bir seksoloji kitabı değil miymiş!...

Albay, kitabı masaya koyarken, iki parmağı gözlük çerçevesinden girince pek şaşırdı:

— Gözlüğünün camları yok.

— Kırıldı efendim.

— Öyleyse neden takıyorsun?

— Alışmışım da efendim... Takmayınca okuyamıyorum.

— Boş çerçeveyi mi?

— Alışkanlık efendim...

Albay masadan bir kitap daha alıp karıştırınca şaşkınlığı daha da arttı. Çünkü bunun da Fransızca bir tıp

kitabı olduğu resimlerinden anlaşılıyordu. Başka bir kitaba baktı, İngilizce fizik... Bir tanesi de eski bir pul katalogu...

Albay başını sallaya sallaya çıkıp gitti.

— Ulan Bodos, bu kitapları nerden aldın? dedim.

— Yüksekkaldırım'daki eski kitapçılardan ucuza aldım, dedi, iki bavul götürdüm, neler olduklarına bakmadan doldurdum kitapları...

İşte Bodos Mehmet böyle bir arkadaştı. O anlatırken, ben anılarımız içinde yaşıyordum. Kim derdi ki o Bodos Mehmet, şimdi, bu karşımdaki insan yıkıntısıdır.

Lisedeydik. Bir akşam mütalâası saatinde Bodos Mehmet koridorlarda beni kovalıyordu. Koridorun köşesinde birden karşımıza yarbay Kâzım bey çıkmaz mı? Ben atik davranıp Kâzım beyi sıyırıp geçtim, ama Bodos Mehmet, Kâzım beye tosladı. İkisi birden yere kapaklandılar. Birbirlerinden çözülüp ayağa kalkmaları epey uzun sürdü. Bu Kâzım beyden ödümüz patlardı. Bodos Mehmet yandı artık... Köşeye siper olmuş, ne olacak diye dikizliyorduk. Kâzım bey, Bodos'u ayağının altına alır, ezer diye beklerken, Mehmet sanki hiçbirşey olmamış gibi,

— Efendim, dedi, siz babamın arkadaşıymışsınız...

— Allah, Allah... Bu da nerden çıktı? Bodos Mehmet'in babasının bir taşra kasabasında berber olduğunu hepimiz biliyoruz. Yarbay Kâzım bey de şaşırmış olacak ki, deminki çarpışmayı unutup,

— Nerden arkadaşmışız? dedi.

— Çanakkale savaşından efendim.

— Babanın adı ne?

— Ali.

— Ali, Ali, Ali... Acaba hangi Ali? Yoksa Ali Beykoz mu?

— Evet efendim...

— Yaa, demek sen bizim Beykoz'lu Ali'nin oğlusun?

— Evet efendim, babam selâm söylemişti ama, fırsat bulup ben size bitürlü söyleyemedim.

— Ne? Selâm mı söyledi? Ne zaman? Ali Beykoz ölmedi mi yahu?

Bodos Mehmet hiç ara vermeden,

— Öldü efendim, dedi, ama ölmeden önce size selâm söylemişti...

— Madem Ali Beykoz'un oğlusun da neden söylemezsin be çocuğum? Sonra gel beni gör...

— Başüstüne efendim...

Bodos Mehmet, hemen oracıkta kıvırdığı bu yalanla yarbay Kâzım beyden dayak yemekten kurtulmuştu.

Uzun burnu, ağzını kapak gibi örttüğü için, şimdi karşımda ne dediği zor anlaşılan adam o muydu? İnsan ne hallere geliyormuş... O karşımda anlatıyor, ama ben eski günlerimizi yaşıyordum.

Dedim ya Bodos Mehmet öğrenciliğinde tam bir kavaldı, hiç derslere çalışmaz, ama ne yapar eder, bütünlemeye kalsa da, yine bir yolunu bulup sınıfı geçerdi.

Lise bakalorya sınavına ikişer ikişer giriyorduk. Ben, Bodos Mehmet'le birlikte sınav salonuna girmiştim. Tarih sınavıydı. Salon öğretmenlerle başka okullardan gelmiş mümeyyizlerle doluydu. Tarih öğretmenimiz, birçok öğretmenimiz gibi, emekli bir kurmay subaydı, hem Birinci Dünya Savaşma, hem Kurtuluş Savaşma katılmıştı. Bize derslerde savaş anılarını anlatırdı.

Tarih öğretmenimiz, benden önce Bodos Mehmet'e sordu:

— Anlat bakalım bize Kurtuluş Savaşını!

Bodos Mehmet, neler anlatacağım kafasında şöyle bir toparlıyormuş gibi kısa bir süre gözlerini tavana diktikten sonra başladı konuşmaya:

___Efendim... Kurtuluş Savaşını sizler yaptınız... Ve Kurtuluş Savaşını sizler kazandınız. O zafer, o büyük zafer sizlerindir... Ama siz, o büyük zaferi bizlere emanet ettiniz... Biz, Türk gençlerine!... Siz bir kahramansınız... Yurdumuzu düşmandan kurtardınız. Sizler olmasaydınız, Tanrı korusun, bu ülke düşman çizmesi altında ezilecekti...

Hiç ara vermeden, nokta, virgül koymadan boyuna konuşuyordu. Sözleri hep işte bu yolda şeylerdi. Hiç duraksamıyordu ki, öğretmen de bişey söylesin...

Bodos Mehmet'in sözlerinin, tarih öğretmenimizin hoşuna gittiği, yüzünden belli oluyordu. Ama o, sözü uzattıkça ipin de ucunu iyice kaçırdı. «Siz kahramansınız... Kahramanlar...» deyip dururken, suratı gittikçe asılmaya başlayan tarih öğretmeni,

— Yeter ulan, dedi, bırak şu kahramanı mahramanı da, anlat Kurtuluş Savaşı nasıl oldu?

Bodos Mehmet, o koca burnunun verdiği ciddilik içinde,

— Aman efendim, estağfurullah, dedi, nasıl olur da Kurtuluş Savaşımızın kahramanlarının huzurunda Kurtuluş Savaşını anlatmaya kalkarım. Kahramanlarına, Kurtuluş Savaşım öğretmek gibi bişey olur. Haddim mi efendim... Sizin huzurunuzda hem de...

Tarih öğretmenimiz,

— Çıık, gözüm görmesin! diye bağırdı.

Bodos Mehmet dışarı çıktı. Öğretmenler benim yanlarında olduğumu unutmuşlardı. Mehmet çıkar çıkmaz, onlar da kahkahalarla gülmeye başladılar.

İşte Bodos Mehmet böyle bir çocuktu. Kim derdi ki, otuz şunca yıl soma, o Bodos Mehmet bu hale gelecek!..

Dün, evinde buluştuğumuz sınıf arkadaşımı yolda gördüm. Onun dediğine göre. Bodos Mehmet beni görün-

ce pek şaşmış. Ben ordan ayrıldıktan sonra, benim için şöyle demiş:

— Yahu, oğlan ne hale gelmiş, vah vah... Sen söylemesen dünyada tanıyamazdım. İnsanoğlu ne hallere giriyor... Kim derdi ki o cin gibi çocuk günün birinde böyle bir sünepe moruk olacak.

EŞEĞİN ÇULU N'OLDU ?

BİR ORTA OYUNU GİRİŞİ

Zâtıdevletleri, konağına her işe elverişli bir hizmetkâr aramak için kâhyasıyla birlikte yola çıkmıştı. Gezdiler, dolandılar, yollan bir köye vardı. Bir avluda üç eşek bir direğe bağlıydı. Eşeklerin arasında bir adam da yere uzanıp yatmıştı. Boz eşekle kır eşeğin sırtında çul var, ama kara eşeğin sırtı çıplaktı. Kara eşeğin çulunu, samanların üstüne yere uzanmış olan adam, üşümüş, kendi sırtına örtmüştü. Hava soğuk olduğundan yine de titriyordu.

Kâhya, eşeklerin arasında yerde yatan adamı Zâtıdevletlerine gösterip:

— Efendimiz, şu insafsız herifi gördünüz mü, dedi, zavallı eşeğin çulunu alıp kendi sırtına örtmüş.

Şakacı bir adam olan Zâtıdevletleri, yerde yatan adama duyurmak isteyerek:

— Aman Kâhya orda üç mü, dört mü eşek var, seçemiyorum... dedi.

— Üç eşek var efendimiz.

— Peki, o yerde yatan? Sırtında eşek çuluyla yatan?

— Herhalde o adam olacak efendimiz.

— Demek adam? O adam dediğin eşeklerin nesi oluyor dersin? Ya eşekler onun nesi oluyor?

Kâhyanın cevap vermesine fırsat kalmadan eşeklerden biri çok yüksek perdeden anırmaya başlayınca, yerde yatan adam da, yarı uykulu:

— Çüüüş, çüüüş!... diye seslendi.

Ama anıran eşeğe mi seslendi, yoksa kendisini eşeklerden ayırt etmez görünen Zâtıdevletlerine mi çüş dediği pek anlaşılamadı. Zâtıdevletleri:

— Kâhya, bu adam şakadan anlar birine benzer, şunu bizim konağa hizmetkâr tutsak iyi olur... dedi.

İşte bu sırada evinden çıkan ağa, eşeklerin olduğu yana doğru gelirken, bir yandan da sövüp sayarak yanaşması İbiş'e sesleniyordu:

— İbiiiş, İbiş! Len ne cehennemin dibine gittin gene... Alçak İbiş, gene nerde uyumaktasın? Vay ben seni bir elime geçirirsem...

Zâtıdevletleri, kâhyasına:

— Eğlenceli işler olacağa benzer, aman şu ağaçların arkasına gizlenelim de olacakları seyredelim... dedi.

Zâtıdevletleri ile kâhya, sık fundalarm arkasına sinip pusulandılar.

Ağanın bağırıp çağırmasını yerde yatan İbiş, uykusu ağır olduğundan duymamıştı ama, eşekler duymuştu. Ağayı İbiş gibi, eşekler de sevmiyorlardı. Ne zaman ağa soğup sayarak Ibiş'i arayacak olsa, eşekler anırıp çifteleyerek Ibiş'i uyandırırlardı. Çünkü ağa, Ibiş'i uyurken yakalarsa dövüyordu, eşekler de kendilerine iyi davranan İbiş'in dayak yemesinden üzülüyorlardı. Belki de eşeklerin üzüldüğü filân yoktu da İbiş'e öyle geliyordu. İyi ama eşekler

İbiş'i sevmiyorlar, onun dayak yemesinden üzülmüyorlardı da, neden ağa ona seslenince üç eşek birden amrmaya, bir yandan da İbiş'i çiftelemeye başlardı. İşte yine üçü birden anırıyor, İbiş'i çifteliyordu.

İbiş uyku sersemi eşeklere söylenip duruyordu:

— Ni va gene len? Çüş!... Çüş dedim... Ni çifteliyon be? Yoğusam ağa mı geliyo? Bir galkarsam emme... Şaka etmen benimlen... Höst! Ağa mı? Başlarım şinci senin ağandan...

İbiş, uyku sersemi sayıklar gibi eşeklerle konuşup dururken, birden ağanın bağırmalarını duyup fırladı. Ama kendi sırtına örtülü çulu kara eşeğin sırtına koymaya vakit bulamadan ağayı karşısında gördü:

— Ulan İbbbiş, İbiş dedim adı batası...

— Buyur ağam...

Korkudan tir tir titriyordu. Eşeğin çulunu aldığını anlarsa ağası onu döverdi. Çulu ne yapıp nereye saklayacağını şaşırdı, o şaşkınlıkla apışının arasına sokuverdi.

Ağa, kara eşeğin çulsuz olduğunu görmüştü:

— Len İbiş, gara eşşeğin çulunu n'ittin?

Tir tir titreyen İbiş, işi saflığa vurup anlamazdan geldi:

— Hu?

— Gara eşşeğin çulu?

— Gara eşşeğin mi?

— Hee, gara eşşeğin...

İbiş, hiç oralı olmuyordu:

— N'olmuş gara eşşeğe?

— Ebenin körü olmuş... Len eşşek!...

— Buyur ağam...

— Len eşşek didim...

— Ben de buyur ağam didim ya ağam...

— Len oğlum, gara eşşeğin çulunu n'ittin didim.

İbiş, bir uygun yalan uydurmak için lâfı döndürüp dolaştırıyordu:

— Haa, dimek gara eşşeğin çulu?

— He ya...

İbiş, nerde olduğunu hatırlamaya çalışmak ister gibi, bir kaç kez:

— Gara eşşeğin çulu, gara eşşeğin çulu... Hey Allah... Gara eşşeğin çulu... diye söylendikten sonra birden:

— Hah! buldum! diye bağırdı. Gara eşşeğin çulunu boz eşşeğe vurdum.

— Boz eşşeğin çulu n'oldu ki?

İbiş, ağayı aldatamamanın sıkıntısıyla sordu:

— Kimiiin?

— Ebeğin körünün... Len sana boz eşşek didim, hey eşşek!

— Buyur ağam.

— Allah beleni visin. Len eşşek, boz eşşeği soruyom.

— Aha boz eşşek duruyo. N'olmuş ki boz eşşeğe?

— Gara eşşeğin çulunu boz eşşeğe vurdum didin, ağnadık. Peki, boz eşşeğin çulu n'oldu?

— Öyle ya, n'oldu?... Hey Allah, n'oldu ki yahu? Hah, bildim bildim, boz eşşeğin çulunu da gır eşşeğe vurduydum. İşte gır eşşeğin sırtında...

— Boz eşşeğin çulunu n'ettin ki? Yoğusam yitirdin mi?

İbiş, apışının arasına gizli çul düşecek diye helaya gidesi gelmiş de çok sıkışmış gibi kıvranarak:

— Töbeee... Yitirmedim vallaha. Gır eşşeğin çulunu da boz eşşeğe vurdum... deyip işi büsbütün karıştırmak istedi. Başka da kurtuluşu yoktu.

Ağa:

___Lahavle... deyip başını iki yana sallayarak, **işi baş-tan** alıp İbiş'e anlatmaya çalıştı:

— Len oğlum, insanı dinden imandan çıkartma. De-mincek gara eşşeğin çulunu boz eşşeğe vurdum didin ya...

— Didim...

— Boz eşşeğin çulunu da gır eşşeğe vurdum didin ya...

— Anaaa!... Öyle mi didim... Vay başıma...

— Şinci başlarım başından... Len gır eşşeğin **çulunu** boş eşşeğe vurdum didin ya...

— Öyle mi dimişim?

— Ya ni didin?

— Vallah unuttum ağam...

— Öyle didin ya...

— Vay ağzım kuruyaydı dimez olaydım...

İbiş için tek kurtuluş, lâf kalabalığına getirip ağayı iyice bunaltarak oyalamaktı. O zamana kadar nasıl **olsa** birisi ağayı çağırır, İbiş de dayaktan kurtulurdu.

— Len oğlum, şunu baştan gözel gözel ağnat... **Ga-ra** eşşeğin çulu n'oldu?

— Boz eşeğe vurdum.

— Eyi... Boz eşşeğin çulu n'oldu?

— Boz eşşeğin çulu değel mi? Boz eşşeğin **çulunu da** gır eşşeğe vurdum. Tamam işte...

— İnsanı dellendirme len... Üç eşşek var, iki de **çul** çulun biri n'irde?

— Hangisinin çulu eğsük?

— Gır eşşeğin!

— Gır eşşeğin çulu sırtında ya...

— Pekey, gara eşşeğinki nirde?

— Nirde?

— Bah biyol, bi de bana soruyo. **Len şunu gözel gö-**

zel baştan ağnat. Gara eşşekten başla.

— Gara eşşeğin çulunu boz eşşeğe vurdum, boz eşşepn çulunu da gır eşşeğe vurdum. Oldu bitti. Ağnamayacak ni va bunda ağam?...

— Len demincek öyle mi didin?

— Anaaavv... Öyle dimedim mi? Vallaha öyle didim... Aha bunlar da şahit...

İbiş, şahit diye eşekleri gösterince tepesi atan ağa:

— Meyhanacının şahidi sarhoş demişler... diye bağırdı.

İbiş korkudan titrerken ağa da sinirden titriyordu. İşi çabuk bitirmek için hızlı hızlı bağırdı:

— Len, gara eşşeğin çulunu eşşeğin bozuna vurdun, boz eşşeği de gır çulun eşşeğine vurdun, gara eşşeği boz çula vuruncak, gır çulun eşşeği n'oldu ki? Bişiy disene yahu... Bozun eşşeğini gara çula mı vurdun, n'ittin? Tüh, beni de şaşırttın, dilim dolandı... Allah beleni visin, defool!... Defol didim... Yıkıl!...

İbiş boynunu büküp:

— Ya benim hakkım n'olacak ağam? diye sordu.

— Hakkın mı? Ne hakkıymış? Ortada çul yok, gözelim çul, daha da hakkım diyor. Len, o çul, senin gibi on İbiş'in hakkından çok eder emme, ben üstünü aramıyom yoğusam. Defol!...

Ağa kızgınlıkla çekip gidince, fundalıktan çıkan Zâtıdevletleri, kâhyasına:

— Ben bu İbiş'i beğendim, dedi, baksana lâf kalabalığına getirip ağayı atlattı. Bana gerekli olan da işte böyle şakadan anlar, ağzı lâf yapan bir hizmetkâr.

Böylece İbiş, Zâtıdevletleri'nin konağına kapılandı.

ZÂTIDEVLETLER1N1N İBİŞİ

Bir ortaoyunu tekerlemesi

Zâtıdevletleri, İbiş adlı birini konağına Haltyedibaşı olarak almıştı. O gün de İbiş'e ilk görevi vermişti.

Zâtıdevletleri'nin bir oğluyla iki de kızı vardı. Küçüklüklerinde çocukların üçü de yaramız olduklarından anababaları sabahtan akşama dek onlara «Yapma!», «Dokunma!» «Elleme!» diye bağırırlardı. Zâtıdevletleri'nin konağına Amerikalı bir aile konuk gelmişti. Üç çocuğa hep «Yapma! Dokunma! Elleme» diye bağırıldığından Amerikalı aile de çocuklarının adlarını böyle sanmışlar, oğlanı «Gel buraya Yapma!», kızlara da «Gel bana Dokunma!», «Al şunu Elleme!» diye çağırıp seslenmeye başlamışlardı. İşte o zamandan beri çocukların adı Yapma, Dokunma, Elleme kalmıştı.

Zâtıdevletleri, tohuma kaçmak üzere olan oğlu Yap-

ma'yı evlendirmek istiyor, ama yaşamı boyunca kendisine hep «Yapma!» denilen Yapma, bitürlü evlenme işini de yapamıyordu. Babası, evlenmesi için üsteleyince de,

— Babacağım, diyordu, size bütün ömrünüz boyunca «Yapma!» denilmiş olsaydı, evlenmeye kalkabilir miydiniz?

Ama gün geldi, Yapma da gazetede resmini gördüğü bir kıza öylesine yandı, tutuldu ki, sonunda yemeden-içmeden kesilip yataklara düştü. Araştırma sonunda, gazetede resmi çıkanın, bir çiftlik sahibinin kızı olduğu öğrenildi. İşte Zâtıdevletleri, konağına Haltyedibaşı olarak aldığı İbiş'e, daha işe başladığı ilk gün, gazetede resmi çıkmış olan kızın soyu - sopu, ailesinin durumu üzerine bilgi getirmesi için soruşturma görevini vermişti.

İbiş, bu göreve gideli çok olmuş, bitürlü dönmediği gibi, ondan bir haber de çıkmadığı için, Zâtıdevletleri'yle sayın eşi, konakta merak içinde İbiş'in yolunu gözlüyorlardı.

Zâtıdevletleri,

— Hangi cehennemin dibine girdi! Nerde kaldı bu herif? diye söylenip dururken, dışarda teneke yuvarlanmasına benzer bir gürültü duyuldu.

Zâtıdevletleri'nin sayın eşi:

— İşte geldi en sonunda! dedi.

Zâtıdevletleri, sayın eşine

— Nerden anladın? diye sordu.

— Bu senin Haltyedibaşın olacak herif ne zaman bir yere gelecek olsa, kendisinden önce gürültüsü gelir. Ne olacak, sakar herif, yine bişeyleri devirip kırmıştır.

Zâtıdevletleri,

— İbiiiş! diye seslendi.

İbiş'in dışardan sesi geldi:

— Buyruuun!

Zâtıdevletleri, kızgınlıktan burnundan soluyarak alay etti:

— Rica ederim efendim, önce siz buyrun! Bir de bana buyrun diyor yahu... İbiiiş!

— Efendiiim!

Zâtıdevletleri'nin sayın eşi:

— Hay efendiler götürsün seni inşallah, e mi... diye söylendi.

Zâtıdevletleri bir daha bağırdı:

— İbiiiş!...

— Efendiiim...

— Gelsene be!

— Geliyorum.

— Nerden geliyorsun yahu?

— Trabzandan geliyorum.

— Ne Trabzon'u be?

İbiş, bu sırada, açık kapıdan bir paket gibi pat diye salonun ortasına düştü.

Zâtıdevletleri,

— Bu ne? Trabzon'da ne işin var? Deli misin sen herif? diye bağırdı.

Yerden kalkıp toparlanan İbiş,

— Velinimetim, dedi, siz bana çabuk git gel, dememiş miydiniz? Ben de üst kattan buraya çabuk geleyim diye trabzandan kayarak gelirken düştüm işte.

— Hay Allah lâyığını versin... Peki, anlat, neler oldu?

— Çok şeyler oldu velinimetim.

— Anlatsana canım, ne oldu?

— Neler olmadı ki...

— Aaa, anlat oğlum, ne oldu?

— Neler oldu, neler!...

— Bu adam çıldırtır insanı. Anlatsana a oğlum!

— Hangi birini anlatayım a efendim?..

— Başla birinden hele...

— Başlayacağım şimdi velinimetim. Siz beni o çiftlik sahibinin durumunu, kızının da gelmişini, geçmişini, soyunu, sopunu öğrenmek için göndermiştiniz ya... Uzak yol. Ben de yola çıkmadan önce bir iyice karnımı doyurayım, dedim. Girdim mutfağa. Aşçıbaşı da, ağzınıza lâyık, pek nefis yemekler yapmış. Yedim, yedim, yedim... Üzerine de üç tas sarımsaklı cacık...

— Uyku bastırmıştır.

— Bastırdı ya... Kızın babasının çiftliği çok uzak yerdeymiş. Git, git, yol bitmez... O köyde konakladım, bu köyde konakladım. Bir hafta oldu, ben hâlâ yollardayım. Gelgelelim, pis hanlarda, kirli yataklarda yatmaktan ben bitlenmişim. Öyle bitlenmişim ki, hatır hatır kaşınıyorum. Elimi böyle atmıyor muyum, avucum bit doluyor. Neyse efendim, uzatmayalım, bir gece yolum bir köye düştü. Önüme ilk çıkan evin kapısını çalıp «Tanrı konuğu geldim» dedim. Evin sahibi köylü de çok iyi yürekli bir adammış. Hemen beni evine aldı, yedirdi, içirdi. Karısı, «Buyrun yatak odanız hazır» dedi. Baktım tertemiz bir yatak. Ben bitliyim. Çamaşırlarımı çıkarıp çıplak yatayım da temiz yatağa bit geçmesin diye düşündüm. Soyundum. Nah işte bu beyaz gömleğimi de sandalyenin arkalığına astım. Bir zaman soma bir de baktım, ne görsem iyi...

— Ne gördün?

— Sandalyenin arkalığına koyduğum bu beyaz gömlek yürümüyor mu!..

— Daha neler?...

— Vallahi... Benim gömlek bit dolu olduğundan, bitler gömleği götürüyor. Aman demeye kalmadı, ben yekinip kalkana kadar baktım gömlek açık kapıdan çıkmış yürüyor. Gecenin karanlığında benim beyaz gömlek zıplaya zıp-

laya gitmekte. Nerdeyse bitler gömleğimi uçuracak. Hemen davranıp koştum. Gömlek gider, ben giderim, gömlek gider, ben giderim. Aceleden don giyinmeye vakit kalmadı... Ben çırılçıplağım, Derken efendim, gömlek başaşağı gidiyor... Ben de arkasından, cuup...

— Nereye?

— Kuyuya... Buğday kuyusuna düşmüşüm karanlıkta... iyi ki buğday kuyusunda kafam gözüm yarılmadı. Kuyu derin, bitürlü çıkamıyorum. Sabah ola, hayır ola... Orda sabahı ettim. Gün ağardı, horozlar öttü. Derken ben köylüye seslendim. Bir de baktım, ne görsem?..

— Ne gördün?

— Köylünün genç karısı, kuyunun başından aşağı, bana bakmıyor mu! Hemen önümü, ardımı, ellerimle kapayıp, «Aman bacı, ben gece ayak yolunu ararken buraya düştüm, kocanı çağır da beni burdan çıkarsın» dedim. Kadının kocası da sabah erkenden dağa odun kesmeye gitmiş. Kadın, «Kuşağımı aşağı salayım da tut ucundan, tırman, çık yukarı» dedi. Belinden kuşağını çözüp bir ucunu kuyuya sarkıttı. Ben tuttum kuşağı ucundan, yukarı çıkmak için çekince, ne olsa iyi?...

— Aman, ne oldu?

— Kadın da kuyuya düşmez mi!..

— Hay Allah belânı versin İbiş!

— Versin velinimetim, versin... Kadın yanıma düşünce... İkimiz de şaşırdık. Biz kuyuda debelendik durduksa da, bitürlü dışarı çıkamadık! Derken kadının kocası gelmiş... «Ayşeee!» diye ünneyip karısını çağırıyor. Köylü, karısını araya araya kuyunun başına gelip de bizi orada görmez mi! Ben çırılçıplağım, kadın dersen, kuşağım çözmüş ve de debelenmekten ter içinde kalmış... Köylü yukardan «Vaaay, ulan ben seni Tanrı konuğu diye evi-

me alayım da, sen bana bunu yap ha!» diye davranıp da silâhım bana doğrultmaz mı!..

— Eyvaaah!...

— Eyvah ki, nasıl bir eyvaah... Aman arkadaş, dur... İşler bildiğin gibi değil, filân demek istedimse de adamın gözünü kan bürümüş olduğundan, bastı tetiğe... Dan, dan, dan...

— Aman İbiş... Eee, sonra?

— Sonrası velinimetim, efendim... Dan, dan, dan, dan... Dört el ateş etti.

— Sonra diyorum sana... ...

— Sonrası... Bir adam dört yerinden vurulunca ne olur?

— Ölür...

— Ben de öldüm.

— Ulan, öldün de burda işin ne?

— Köylü, tüfeği ateşleyip de dan dan dan mermileri boşaltınca... Ben de uyandım...

— Uyandın mı?

— Evet... Mutfakta yemeği yedim, yedim, üstüne de üç tas sarımsaklı cacık içtim demiştim ya... Daha konaktan çıkmadan bana ağırlık geldi. Surda biraz kestireyim de öyle giderim, dedim. Uyuyakalmışım...

— Bu anlattıkların hep rüya mı İbiş?

— Rüya velinimetim...

— Hani kız, hani çiftlik? Hani gidip kızın babasını görecektin?

— Uyuyakalmışım velinimetim...

— Tuuu, rezil İbiş... Ben de seni Haltyedibaşı olarak almıştım sözde... Yıkıl!

— Efendim, şaka yaptım vallahi... Gittim, kızın babasını buldum. Kızı da gördüm.

— Kız nasıl?

— Tam oğlunuz Yapma'ya lâyık bir kız... Kız, kafeste bir kuş... Ama ne kuş Baykuş, baykuş!... Ne ağzında diş kalmış, ne o kızda iş kalmış... Tam Yapma'ya uygun dünyada tek eş kalmış...

ADINI SÖYLEMEM

Daha önceden tanışmadığımız kişilerle bir sofrada bulunmak ne tedirginliktir. Dostumuz olan bir komşumuzun bizi evinde akşam yemeğine çağırdığı o gece, işte böyle bir zor durumdayım. Sofrada, üç aileden on kişi bir araya gelmiştik. Önceden tanışmıyorduk ama, bir mahalledeki biribirine yakın apartmanlarda oturan komşulardık. Ortaklaşa tanıdığımız yalnız ev sahibiydi, o da bizi kaynaştıracak bir hava yaratamıyordu.

Solumdaki bey, ya gevezeliğinden yada iyiniyetle bir söyleşi konusu açmak istediğinden boyuna dırdır konuşuyordu. Sözlerinin ilgimizi çekmedeğini anlayıcca da, başka bir konuya geçiyor, daldandala alıyordu. Önce bilmediğimiz bir kadmm, kocasını aldattığını üstü kapalı bir biçimde anlattı. Aldatan kadın, özellikle aldanan koca, her zaman ilginç bir konudur ama, hiçbirimiz kadını tanımadığımızdan söze karışamadık. Konuşkan adam o konu tutmayınca, Boğaz'a balık akım olduğu halde, neden

balığın pahalı satıldığını, balık işindeki dalavereleri anlattı. O konu da tutmadı. Aldatan kadın, balık, gece hırsızlarının son zamanlarda artışı, nerde o eski şairler, arabasıyla yaptığı kaza... İşte böyle birini tutmaz ipe sapa gelmez konular...

Birden,

— Rezalet! diye bağırdı.

Ev sahibi,

— Ne oldu? diye sordu.

— Aaa, duymadınız mı? Oğluna da ayrı bir araba almış. Kendi arabası var, karısının var, artık bir de lisede okuyan çocuğa araba alınır mı? Dört kişilik ailede üç özel araba.

Ev sahibi,

— Kim bu? diye sordu.

Konuşkan adam,

— Bizim burda oturuyor, yakınımızda, ama adı gerekmez... Boşuna üstelemeyin, söylemem! dedi.

Karım, kulağıma eğilip,

— Her halde Hakkı beyden söz ediyor, diye fısıldadı.

Ben de karıma,

— Onların üç değil, iki arabası var, dedim.

— Üçüncüyü yeni almışlar işte...

Konuşkan adam,

— Kızı küçük olmasa bir araba da ona alır ama daha onüç yaşında... dedi.

Karım bana,

— Öyleyse Hakkı beyler değil, bizim Lâmia'lar olacak... dedi.

Konuşkan adam,

— Yalnız araba olsa neyse, Harbiye'de bir kat aldığı yetmiyormuş gibi, Ankara'da da bir apartman yaptırı-

yormuş, hem de altı katlı... Bunlar neyle olur kuzum? Onun yerinde olan memurlar, oturdukları evin kirasını zarzor veriyorlar.

Konuklardan biri sordu:

— Demek buralarda oturuyor bu adam?

— Evet...

— Ay, çok merak ettim, kimdir?

— Yooo, adını söylemem, dedikodu olur.

Karım bana,

— Memursa Lâmia'lar da değil, sakın Basri beyler olmasın... dedi.

Konuşkan adam,

— Bu da fakirdir, fukaradır, demiyor, kim önüne gelirse rüşvet alıyor. Hadi yalnız zenginlerden alsa neyse ne...

Bir hanım,

— Pek merak ettim, kuzum kimdir bu adam? diye sordu.

— Adı gerekmez. Bej renkli arabası var, karısınınki de vişne çürüğü...

Sofradaki bütün başlar biribirlerine eğildi, rüşvetçiyi tahmin için fısıldaşmalar oldu.

— Oğluna yeni aldığı araba da Şevrole, hattâ sarı, açıksarı...

Yine herkes birbirinin kulağına eğildi.

— Adını söyleseniz ne olur beyfendi.

— Mazur görün, söyleyemem... Yeni apartmanım niçin Ankara'da yaptırıyormuş, biliyor musunuz? Uzakta olsun da göze batmasın diye... Sanki herkesin gözü kör, kulağı sağır... Bütün bunları üç - dört yıl içinde yaptı. Dört yıl önce ondan bundan borç alır, takardı... Hattâ bana da biraz borcu vardır da hâlâ ödemedi... Görülmemiş bir alçak! Harbiye'deki katla, Ankara'daki apartmanı ka-

rısının üstüne yapıyormuş ki kuşkuyu çekmesin. Sözde karısına miras kalmışmış da... Yahu, onun karısını bilmeyen mi var, o kadını bardan almıştı. Kadın eskiden barda konsomatristi, yâni herkesin kadını...

Yine sofradaki başlar birbirine yanaştı, yine ağızlar kulaklara dayandı. Karım da kulağıma yaklaşıp,

— Ha, anladım şimdi, dedi, Selim beyleri söylüyor.

— Onun bir oğlu var, kızı yok ki... diye fısıldadım.

Bir bulmacayı çözümlemeye çalışır gibi, herkes o adamı bulmaya çalışıyordu.

Kadınlardan biri,

— Meraktan çatlayacağım beyfendi, ne olur kim bu adam, söyleyin! dedi.

— Yooo, adını söylemem... Rica ederim üstelemeyin... Neme gerek. Hani demin, kocasını aldatan bir kadından söz etmiştim ya... işte o kadının kocası.

Bulmacayı çözümlemek için yeni bir ipucu daha ele geçtiğinden yeni bir fısıldaşma daha oldu.

— Öyle bir kadına anasından miras kaldığına kim inanır.. Anasını tanıyan, bilen çoook... Bohçacılık yapardı, evlere çamaşıra, tahtaya giderdi. Oğlu için de hiç iyi şeyler söylemiyorlar. O yaşta çocuğun altına son model arabayı çekerse olacağı budur. Sapsarı bir oğlan Oysa anası esmer, babası dersen iyice koyu esmer...

Karım,

— Bu sefer bildim, bildim, diye fısıldadı, ayol bu Handan'la kocası işte...

Konuşkan adam,

— Kır saçlı, yaşı da elliyi geçti, dedi.

- Karısının mı?

— Hayır, kocasının. Karısı kırk yaşında ama, otuzbeşi geçmez. Oldukça şişman, kısa boylu...

Birisi dayanamadı,

— Hah tamam... Ayten bu, vallahi de Ayten... diye bulmacayı çözümlemenin sevinciyle bağırdı.

Konuşkan adam,

— Saçlarını da kızıla boyatır haspam... deyince, az önce sevinen kadın, düşkırıklığıyla,

— Öylese o değil, dedi, yeniden düşünmeye başladı.

— Allahaşkmıza söyleyin, kim?

— Yoo, hiç öyle huyum yoktur, adı bizi ilgilendirmez, neme gerek... Hepiniz tanırsınız, adı önemli değil... Bir zamanlar sözü çok geçen bir Bakan'ın da akrabasıymış uzaktan. Efendim, bu herifte türlü kötü huy toplanmış. Muhabbet tellâllığı filân da yapıyor ama, yüksek seviyede... Onun için de sosyetede mevkii var... Giyimine pek düşkündür. Yaz, kış demez, o sıcak havalarda bile sımsıkı boyunbağı takar, ayakkabıları da her zaman pırılpırıl boyalı... İki dirhem bir çekirdek...

«Hâlâ tanımadınız mı!» der gibi bir hali vardı. Hepimiz aşırı meraka kapılmıştık. Kim olduğunu sordukça biz, o hep,

— Üstelemeyin, ne olur, Vallahi adım söylemem. Rica ederim, üstüme varmayın... diyordu.

— Peki, uzun boylu mu, onu söyleyin hiç olmazsa...

— Hayır, kısa boylu, onun için de daha çok, çubuklu, uzun çizgili deseni olan kumaşlardan elbise giyer.

«Hah, bildim!» diye bağırışanlar gittikçe çoğalıyor, ama konuşkan adamın sonraki açıklamalarıyla yanıldıklarını anlıyorlardı.

— Sabıkasının olduğu da söylenir, bir zamanlar dolandırıcılıktan mı, yoksa sahtecilikten mi, işte öyle bir suçtan hapse bile girmiş de, sonra mahkemesi sürerken

af kanunuyla, mahkûm olmadan hapisten kurtulmuş. Kısacası her türlü rezillik var bunda...

Konuşkan adam, dedikodu olmasın diye bitürlü adım açıklamadığı adamın kim olduğunu bulamıyoruz diye bize yavaş yavaş kızar gibiydi.

— Dört katlı bir apartmanın üçüncü katında oturuyor, dedi, apartmanı, köşede, bakkalın karşısında... Mozayık kaplı bir apartman... Hattâ apartmanının bahçesinde mavi ortancalar dolu...

Salondakilerin hepsi birden,

— Hah... Şakir beyle karısı Selma... diye sevinçle el çırparak bağırdıktan sonra rahat bir soluk aldılar.

Konuşkan adam,

— Neme gerek, dedi, ben söylemiş olmayayım da... Adı gerekmez, bana ne? Yoo, boşuna üstelemeyin, adını söylemem.

ŞEKER OLDUKTAN SONRA

İki sınıf arkadaşımla sözleştiğimiz saatte buluştuk. Bizi bekleyen başka bir sınıf arkadaşımızın evine gittik. Evine gittiğimiz arkadaşımız, general emeklisiydi, öbür ikisi albaylıktan emekli olmuşlardı.

Emekli generalle çok uzun yıllar görüşmediğimiz için, onu yine okuldaki gibi şakacı, yaramaz bir çocuk olarak bulacağımı sanıyordum. Kimbilir neler anlatıp bizi nasıl güldürecekti.

Çocukluk arkadaşları, birbirlerinin gözünde hiçbir zaman yaşlanmazlar. Emekli generali de görünce: «Maşallah, amma da büyümüşsün!» diye sözde şaka yapmaya kalktım. Ama o hiç de şakadan anlar görünmüyordu.

Sarılıp kucaklaştık ama, generalin sarılması, kucaklaşması, daha çok jimnastik hareketine benziyordu. Bizi

görünce gülmeye çalıştıysa da, çoktan gülmeyi unutmuş gibi, beceremedi.

— Kusura bakmayın, dedi, bu bizim ev, ev değil tımarhane...

Ne demek istediğini anlayamadığımızdan biribirimize bakıştık. Oysa girdiğimiz salon pek düzenliydi.

— Duyuyorsunuz ya şu gürültüyü, patırtıyı...

Gürültü filân duyduğumuz yoktu. Üstelik ev çok sessizdi.

Arkadaşlardan biri, generali yatıştırmak için,

— Aldırma, ev halidir, elbet gürültü olur... dedi.

Ben de,

— Her ev böyle, sen bir de bizim evi gelip görsen... dedim.

General,

— Olamaz, dedi, hiçbir eş böyle olamaz.

Sağ gözünde seğirme başladı:

— İnadına yapıyorlar, ama sesimi çıkaracak değilim, yapsınlar bakalım.

Neşeli bir konu açmaya çalıştık, ama boşuna... General,

— Ben şeker olduktan sonra, bizim evde eşeklik serbest... dedi.

— Şekerin mi var?

— Evet...

— Senin gibi tatlı adamda elbet şeker olur... diye o beylik ve soğuk espriyi yaptım ama, benden başka gülen olmadığı için, «hihiii» diye bir sırıtma suratımda donup kaldı. İnsan, başkaları da gülecek diye boş bulunup güler de, sonra kimse gülmezse, çok kötü bozum oluyor.

General,

— Ben şeker oldum, bu evin de tadı tuzu kaçtı, disiplin diye bişey kalmadı... dedi. Bir yıldan beri bu böy-

le... Bende şeker olduğu anlaşılmadan önce herşey yolunda, düzenindeydi. Kimsenin çıtı çıkmazdı bu evde... Şimdi hiçbirinde ne saygı, ne terbiye kaldı. Hepsi de benim şeker olmamı bekliyormuş...

Arkadaşlardan biri,

— Şekerle ne ilgisi var? dedi.

— Olmaz mı hiç... Siz şeker olmadığınızdan bilmiyorsunuz? Geçen yıl bende bir halsizlik başladı, parmağımı oynatmak istemiyorum, boyuna uyuyorum... Keşke hep öyle kalsaymışım, hep uyusaymışım da ev bu hale gelmeseydi. Bizim hanım ille doktora git, diye tutturdu. Ağrı yok, sızı yok, doktora gidilir mi! İştahım yerinde, üç - dört kişilik yemek yiyorum, üç - dört kişilik de uyuyorum, daha ne? Kadın vırvırı; doktor da doktor... Git tik doktora, idrar ve kan tahlili yaptılar, bende şeker varmış, hem de çok yüksekmiş. Bu şeker hastaları çok sinirli olurlarmış. Doktor karıma diyesiymiş ki, «Aman sinirlendirmeye gelmez, şekeri yükselir. Sakın kızdırmayın. Bu şeker hastaları, patlamaya hazır barut gibi bir kıvılcım beklerler.» Karım da bunu duydu ya, artık durur mu, başladı önüne gelene anlatmaya: «Aaah, ah, biz de adamı delirdi sanıyorduk, meğersem zavallı şeker hastasıymış!...» Sözde yüzüme karşı böyle söyleyemiyorlar ama, başkalarına söylerlerken ille de bana duyuruyorlar. Anlaşıldı mı arkadaşlar, bunca yıllık karım bile benden intikam alıyor. Bizim ev kalabalıktır, damatlar, gelinler, torunlar... Ben şimdi, ne küçüğüne, ne büyüğüne, hiç birine ağzımı açıp da bişey söyleyemiyorum. Hele birine bişey söyleyecek olursam, hemen birbirlerine «Şışşşt, biliyorsunuz adam şeker, üstüne varmayın!» diye fısıldaşıyorlar. Üstelik, sözde benden gizliymiş gibi, amma ille de bana duyuracaklar... Ya sabur... Kimseye söz geçiremez oldum. Torunlardan birini azarlayacak olsam, ya kız-

larımdan biri, ya karım, «Şışşşt, biliyorsunuz, dedeniz şeker, adamın üstüne varmayın!» diyor. Allah, Allah!... Ağzımı açamaz oldum yahu... Eskiden, sabah yedi dedi mi, hepsi ayaktaydı, hele biri uyanmasın!... Ama şimdi? Saat on, onbir oluyor, yatakta hâlâ horluyorlar... «Bu saate kadar uyunmaz!» diye bağırıyorum, o zaman biribirlerine, sözde bana duyurmadan fısıldıyorlar: «Aldırma, aldırma! Şeker, şeker zavallı...» Evde disiplin diye bişey kalmadı. Diyelim, eve misafir geldi de sofradayız. Bizden biri bir terbiyesizlik yapsa da -ki yapmadan duramazlar- şöyle bir kaşımı çatacak olsam, hemen benim arkamdan misafire eğilip fısıldıyorlar. «Kusura bakmayın, biraz şekerdir de...»

Deli olmak işten değil arkadaşlar... Şimdi bakın şu gürültüye. Çıksam kapıdan «Ulan burası karılar hamamı mı, yoksa dingonun ahırı mı, bu ne gürültü!» diye bağıracak olsam, birbirlerine «şeker, şeker... Aldırmayın ona!» derler. Deli olmak işten değil...

Yahu arkadaşlar, sokakta bile rahat yok. Biliyorsunuz, şimdiki zamanda yayalarda terbiye yok, şoförlerde terbiye yok, yolcularda terbiye yok. Meselâ, bir dolmuşta şoföre «Acelemiz yok, tabakhaneye bok mu yetiştireceksin, arabayı yavaş sür!» desem, karım hemen sırtımdan uzanıp şoföre «Kusura bakma evlâdım, şekeri var da...» diyor. Vapurlardaki yaylı kanapeler var ya... Biz kanepede oturuyoruz oğlumla, geçenlerde. Hayvanın biri geldi, karşıdan kendini kaldırdı attı kanapenin üstüne. Öyle bir şiddetle oturdu ki, biz yaylı kanapede hop hop zıplamaya başladık. Hadi susayım, dedim. Derken manda gibi şişman bir karı da kendini kanapeye atmaz mı!... Haydi bir zıplama daha bizde... Artık dayanamadım, «Hanım, hanım, denize dalar gibi kanapeye atlanmaz, oturmanın da bir usûlü vardır» dedim. Hemen oğlum, ka-

dına «Affedersiniz hanımefendi, şekeri var da kusura bakmayın siz onun» diye fısıldamaz mı!

Fısıldamalarını yasak ettim. Bu sefer de alçak sesle biribirlerine «şeker, şeker...» diye beni işaret ediyorlar. «Ulan, bu evde şeker lâfı yok, yasak!... Kim şeker derse...» Bir şiddetli yasak koydum, yine başedemedim arkadaşlar... Bu sefer de, arkamdan eğilip, ellerini başlarına götürerek, parmaklarını oynatıyor, yâni terellelli işareti yapıyorlar...

Şeker hastası oldum olalı, ciddiye alınmaz oldum. En sonunda dayandım pehrize, dayandım ilâçlara, şekerden kurtuldum. Bir tahlil, şeker normale düşmüş... İyi ama, gel de anlat bizimkilere... Hâlâ beni gösterip biribirlerine «Şeker, şeker...» diye fısıldaşıyorlar.

General birden ayağa fırlayıp, üstüste tekrarlayarak bağırmaya başladı:

— Şeker değilim be, şeker değilim be, şeker değilim ulan!

— Öyleyse evde durma, çık dışarı, dolaş gez... dedim.

Sağ gözündeki seğirme arttı.

— Yahu, dışarısı daha mı iyi, iterler, kakarlar... Kimsede terbiye kalmamış ki... Ya şoförle kavga edeceksin, ya yolcuyla... Evden çıkamıyorum. Ama ben kolayını buldum artık... «Eşeklik serbest!» diye evde ilân ettim. Madem bana ikidebir «Şeker, şeker...» diyorlar, ben de hiçbirine karışmıyorum, ne yaparlarsa yapsınlar, hiç sesimi çıkardığım yok. İlân ettim: «Eşeklik serbest...» Oh, onlar da rahat şimdi ben de...

Birden yine ayağa fırladı, sağ gözündeki seğirmeye bir de baş tiki eklenmişti, bağırmaya başladı:

— Eşeklik serbeeest, eşeklik serbeeest!...

Havayı yumuşatmak için gülse miydik? Gülsek, kızar mıydı?

General,

— İşte bakın, dedi, bu evde benim hiç hükmüm kalmadı... İçerde itişip kakışıyorlar, şu gürültüye bakın... Bu evde bu kadar insan var, hizmetçi var da, hiçbiri de, eve misafir geldi, kahve yapıp getirelim, demiyor. Şimdi gidip de «Yahu, siz dağdan mı geldiniz? Misafire bir kahve de mi yapılmaz!» diye bağıracak olsam, yine her zamanki gibi ellerini oynatıp deli işareti yaparak birbirlerine «Şeker, şeker...» diye fısıldaşacaklar. Benim de kan tepeme sıçrayacak. İyisi mi, susuyorum... Susuyorum ama, bu kadar da susulmaz ki...

Arkadaşlardan biri,

— Sinirlenme, dedi, biz yabancı değiliz ya...

— Yoo, sinirlenmeden gidip de söyleyeyim şunlara...

Salon kapısına çıkıp avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Kim var oradaaa?

Hiç ses gelmeyince daha yüksekten bağırdı:

— Biriniz gelin burayaaa!

Gelen giden olmayınca söylene söylene gitti, bir süre sonra dönünce,

— Yahu, evde hiç kimse yokmuş dedi, hizmetçi bile gitmiş... Şimdi de bu âdeti çıkardılar. Ben evden gitmeyince, onlar gidiyor evden...

Arkadaşımız yatışacak gibi değildi. Yine kucaklaşıp, öpüşüp ondan ayrıldık. Evden çıkınca, emekli albaylardan biri,

— Sende de şeker var mı? diye sordu.

— Var, var ama daha generalinki kadar değil... dedim.

Öbür arkadaş,

— Ben de bugünlerde muayeneye gideceğim dedi, eğer tahlilde şeker çıkarsa kimseye söylemiyeceğim.

PARLE VU FRANSE

Fransızcadan çevirdiğim romanı kitapçıya bıraktım, paraları da aldım. Bayezit'e doğru yürümeğe başladım. Önümde bir kadın gidiyor. İnsanın önünde her zaman kadın gidebilir. Ama böyle bir kadın olursa, insan önünde gidenin kadın olduğunun farkına varır. Kadın saçından, iskarpininin ökçesine kadar Paris kokuyor. Boynundaki mavi eşarp, gelip geçenlere eleder gibi rüzgârda uçuşuyor. Kadın, belli yabancı. Caddedeki trafik polisine gitti:

— Parle vu Franse?...

Polis bir şaşırdı. Eli ayağı oynıyor, bişeyler yapmak, bişeyler söylemek istiyor ama, hiçbişey yapamayınca da telâşlı telâşlı ne yapacağını bilmeden elini kolunu oynatıyor. Belli ki genç Fransız kadımna yardım etmek istiyor.

— Parle vu Franse?

Tuh şu işe bak... Turist turist der dururken, turist ayağımıza kadar gelmiş, onun da derdini anlamıyoruz. Polisin halinden, turist işini iyice benimsediği belli. Bu iş memleket işidir diye, bişeyler yapmak için çırpımp duruyor zavallı... Kadına eliyle «gel» işareti yaptı. Bereket bu işaretlerin Türkçesi, Fransızcası yok... Trafik polisi ile Fransız kadını yaya kaldırımına çıktılar. Oradan üç okul çocuğu geçiyor, on beş on altı yaşlarında. Polis çocuklardan birinin kolunu tuttu:

— Parle vu Franse?

Oğlan bir durdu, yardım istercesine arkadaşlarına baktı. Onların şaşkınlığı, polisin, kadına yardım etmek için acelesinden şaşırıp Fransızca konuşmasmdandı. Polis bu sefer öteki çocuğa döndü:

— Parle vu Franse?

Polis, Türkçeyi unutmuştu sanki. Kendisi bir turistmiş gibi sağa sola, gelip geçene bağırıyordu:

— Parle vu Franse?

Üçüncü çocuk:

— Vıy ama amca, konuşamam, dedi.

Fransız turisti ile polisin çevresini kalabalık alıverdi. Çocuklardan biri öbürüne:

— Ulan, sen Fransızcadan dokuz almadın mı? Konuşsana!... dedi.

— Gramer sorsa bilirim. Baksana parle vu, diyo...

Turist, çemberin ortasında şaşkın kalmıştı. Sorduğuna pişman olduğu belli ama, bir kere sormuş. Herkes de cevap vermek için çırpınıyor. Bırakıp gitse ayıp olacak. Asıl üzülen polis. Çocuklara:

— Tüh ulan, diyor, bir de mektepli olacaksınız, parle vu'ya karşı bir lâf edemediniz.

— Ben söylerim ama, yanlış olursa karışmam. Bak ayıp olur sonra...

— Söyle ulan...

— Ulan deme be, kadın anlar.

— Fransız, ulanı anlar mı?

— Ulanı herkes anlar. Her dilde ulan ulandır.

Polis işe karışıyor:

— Ulanı bırakın şimdi. Parle vu Franse var mı içinizde?

Kalabalıktan bir ses:

— Vıy ama, komsi komsa... diyor.

Başka biri onun yanlışını çıkarıyor:

— Ona komsi komsa denmez...

— Vay efendim, ne denirmiş?

— Ön pö, denir.

— O kadar iyi Fransızca biliyorsan, gel sen konuş.

— Bilirim ama, konuşamam. Kitap olsa ver, çatır çatır çevireyim.

— Ulan sen daha parlevuyu bilmiyorsun, kitap çevirecekmiş.

— Oğlum, tradüksiyon başka, parlevu başka.

Polis hem kızmış, hem üzülmüş:

— Yahu, şu kadar insanın içinde bir tane Parle vu Franse adam yok mu?

— Amerikanca olsa hepimiz konuşuruz. Ama şimdi Fransızcanın modası geçti.

Kadın, çevrilmiş, şaşkın şaşkın dört bir yanına bakıyor. Polisin son umudu yine öğrenci çocuklarda:

— Haydi be oğlum, bunda sıkılacak ne var?

Kırk yaşlarında bir adam,

— Şimdi çocuklar haylaz, diyor. Varsa yoksa top... Bizim zamanımızda, ben orta mektepteyken vallahi Piyer Loti'yi tercüme ederdim. Değil böyle Parle vu Fransızca, bülbül gibi konuşurduk beyim.

— Vallahi öyle. Ben kaç kere Fransızca hocasının

yanlışını çıkardım da herif kızdı, en sonunda beni sınıfta bıraktı.

— Yahu, Parle vu Franse... Bir kişi yok mu be?

Çocuklardan biri:

— Vıy... diye başladı.

Çocuğun yüzü kıpkırmızı oldu. Kalabalık çocuğu gayrete getiriyor:

— Hadi oğlum.

— Aferin be...

— Söyle söyle...

Fransız kadın «vıy» denildiğini duyunca paldır küldür konuşmaya başladı. Çocuklardan biri:

— Vıy demek kolay, dedi, gel de şimdi konuş bakalım.

Bir durgunluk oldu. Polis bir kere daha;

— Parle vu Franse... diye adam aradı.

Çocuklar cevap verebilmek için aralarında konuşmaya başladılar:

— Avuar fiilinden endikatif prezan nasıldı ulan?

— Jave, tü ave, il ave, nu avon, vu ave, il ave...

— Değil be... O senin dediğin passe sempil...

— Bir kere bu parle vu fiili negatif mi, yoksa regüliye mi?

Fransız kadın kalabalığı yarıp gitmek istiyor. Ama polis ona ille iyilik etmek, yardım etmek istediği için, elinden tutmuş:

— Madam, pardon... ön münit... Şimdi konuşacaklar. -Çocuklara,- hadi be...

— Bir kere bunun başına Jö süvi gelecek...

— Jösvi gelecek ama... Ondan sonra?

— Ondan sonra, suje, verb...

Çocuklardan biri, sınavda birden aklına gelmiş gi-

— Vıy madam, Jösvi parl Franse... diye bağırdı.

Kadın güldü:

— Jö vu rö mersi boku...

Kalabalıktan bir alkış koptu. Kadının derdi görüldüğü, sorduğuna karşılık verildiği için, kalabalık da yol açtı, kadına yol verdi.

Belki içinizden,

— Madem sen Fransızca roman çeviriyorsun, neden kadınla konuşmadm? diye bana sorarsınız.

Ben Fransızca bilmem ki... Eski Türkçe zamanında Fransızca'dan çevrilmiş romanlar var. Ben işte o eski Türkçe basılmış Fransızcadan çeviri romanları, yeni Türkçeye çeker, Fransızcadan çevirdim diye yayınevlerine satarım.

— Parle vu Fransızca?

— No madam...

ŞİİRDEN ANLAYAN KADIN

Sabih Beylerin evinde sabah sabah bir gürültü koptu. Oysa onların evinde hiç böyle şey olmazdı. Bizim bildiğimiz karı koca güzel güzel, gül gibi geçinirlerdi. Zavallı Sabih Bey pijamasının pantalonunu toparlamaya çalışarak sokak kapısından fırladı. Arkasından da mavi ponponlu bir kadın terliği havada uçtu. Sabih Bey, şaşkın şaşkın sağa sola baktı. Sonra bizim evin kapısına yöneldi. Kapı açıkmış, içeri girdi. Ben pencereden olanları gördüm. Ama babamın bunlardan haberi yok. Aşağı yukarı on yıllık komşu olduğumuz hâlde Sabih Bey bizim eve bir kere bile gelmediği gibi, her nedense yolda görse, bize selâm bile vermez. Babam da bu soğuk adamı hiç sevmez.

Sabah sabah, pijamasının uçkuru elinde, sırtında yamalı fanela, ayağının birinde terlik, biri çıplak, karşısında Sabih Bey'i görünce, babamın ilk sorusu,

— Sebeb-i ziyaretiniz Beyfendi? oldu.

Sabih Bey besbelli karısının elinden canını zor kurtarmış. Daha böylesine, neden geldiği sorulur mu? Sabih Bey kekelemeye başladı.

— Buyrun Sabih Bey, dedim.

Korkusunu bastırsın diye bir bardak da soğuk su verdim. Suyu içti, teşekkür etti. Koltuğa yığıldı.

— Ben, dedi, oldum olasıya iki yakanım bir araya gelmiyeceğini biliyordum.

— Şimdi açık yaka moda, hiç kimsenin iki yakası bir araya gelmiyor, dedim.

O yine,

— Benim gibisinden ne köy olur ne kasaba, dedi.

— Muhalifseniz öyle, dedim, ama iktidar partisine girseniz sizden pekâlâ vilâyet merkezi bile yaparlar.

— Evlenmek benim neyimeydi, dedi, param yok pulum yok... Suyum kurumuş, huyum kuramamış. Haa, bir marifetim varsa, söylemesi ayıp, güzel şiir okurum. Divân Edebiyatından tut, gel beriye, taa Tanzimata, Servet-i Fünundan Fecr-i Âtiye, oradan gel hececilere, sonra efendim, gel Halk şiirinden en yenilere kadar hep okurum. Hem güzel okurum.

— Sezar'ın hakkım Sezara, İsmail Hakkı'nın hakkım size vermeli.

— Efendim?

— Yâni okursunuz.

— Müsaadenizle bu şiir iştir... yâni... Her hayvanın erkeği, dişisini kandırmak için bir yol bulmuş. Horoz tavuğu parlak tüyleriyle, alevli ibiğiyle kandırır. Boğa ineği boynuzlariyle yola getirir. İnsanın erkeği de kadını, va parayla, ya gençliğiyle, ya bilgisiyle, ya şöhretiyle, kafesler. Efendim?

— Çok doğru Beyfendi...

— Kör satıcının kör alıcısı olurmuş. Ben de şiir okuyunca ilikleri gevşeyen bir kız buldum. Bu bizim şimdiki hanım. Ah ne günlerdi onlar... İki şiir okudum mu, uyutuveriyorum. Onu ilk gördüğüm gün, bir aralık ikimiz yalnız kalınca;

Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhım,
Kurbanın olam var mı benim bunda günahım?..

der demez;

— Yook yok, senin bunda hiç bir günahın yok... diye kucağıma düşmesin mi!

Silkeleyip atmasam üstümde kalacak. Sonra efendim, düşündüm taşındım, ince ruhlu bir kadın, bundan iyisini bulacak değilim ya... Bulsam bile bana varacak değil ya... Uzatmıyalım, evlendik. Aman ne iyi bir kadın... Ben şiir okurken dalıp dalıp gidiyor. Açlığını, susuzluğunu unutuyor. Tam dar gelirlere mahsus bir kadın. Akşam başlıyorum şiire, tâ be sabah... Fukaracık, ben şunu isterim, ben bunu isterim, demiyor. Tuz ekmeğin gönüllüsü, yeter ki şiir oku... Evelallah bir o elimizden geliyor. Dayanıyorum şiire.

«— Biraz canım sıkılıyor, misafir çağırsak!» dese ben hemen şiire kuvvet veriyorum:

Dilde gam var şimdilik lûtfeyle, gelme ey sürür,
Olamaz **bir hanede mihman mihman üstüne...**

diyorum.

— Ah ne doğru, evimiz çok dar, diyor.

Kırk yılda bir «gezelim biraz» dese dayanıyorum şiire:

Hevay-i aşka **uyup** kûy-i yâre **dek** gideriz,
Nesîm-i subha refikiz **behare dek** gideriz...

Yalan, hiç bir yere gittiğimiz yok. Oturduğumuz yerde bahara kadar gidiyoruz. Eh ne de olsa kadın bu... Diyelim, pudra, ruj, kolonya mı istiyor. Gelsin Nedim:

Haddeden geçmiş nezâket yâl-ü bâl olmuş sana.
Mey süzülmüş şişeden ruhsâr-ı al olmuş sana...

Bitiyor. Hem de üstelik, istediklerini almışım gibi bir de teşekkür ediyor.

Olur ya, canı kırk yılın başı et yemeği, meyva istese;

— Aman yavrum, her şey ateş pahası... diyorum. Hemen Şeyh Galip'ten başlıyorum:

Gül âteş, gülbin âteş, gülsen âteş, cûy-i bâr âteş.
Zemin âteş, zaman âteş, bütün nakş-ı nigâr âteş

Ben, ateş diye diye, nerdeyse o da «Yangın vaaar!» diye bağıracak.

Kar lapa lapa yağıyor. Biz evde titreşiyoruz. Ben karımı şiirle ısıtıyorum:

Göklerden emeller gibi rizan oluyor kar

Bir akşam,

— Yiyecek bişey yok... diyecek **oldu. Hemen** Fikret'ten başladım:

Bugün açız yine evlâtlarım diyordu peder,
Bugün açız yine, lâkin yatın, ümit ederim...

Birgün iyice tiril kaldım. Elbiselerimi satmış, bir alacaklının ağzını kapamıştım. Karım o gün benden, çorap parası istedi. Yetiş Orhan Veli...

Param olsa satar **mıydım.**
Kahve rengi elbisemi!
Damalı gömleği giyerdim,
Alaca mendil takardım.

Evlilik hayatımız hep böyle şiirle tatlı tatlı geçiyordu. Entari istese, okurum:

O gül endam bir **al şâle bürünsün yürüsün,**
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün...

— Ama komşusunun karısı yeni kürk... derken, kaşları çatıyorum:

Bed asla necabet mi verir hiç üniforma,
Zerdûz palan vursan eşşek yine eşşektir.

Hele bir şikâyet yollu mırıldanacak olsa;

Sakın bir söz **söyleme... Yüzüme bakma sakın,**
Sesini duyan olur, sana göz **koyan olur...**

diye başlıyorum. Zavallıcık gık demiyor. Ben şiir okurken gözleri süzülüyor, ağzı büzülüyor, kendinden geçiyor. Beyfendi ne diyorum size, tam dar gelirlilere mahsus bir kadın. Derken Beyfendi, bizim hanıma nazar değdi. Şiir miir sökmez oldu, Başladı vırvıra... Sus, dersin susmaz. Yatağa giriyoruz, söylenir. Ben başlarım:

Bir **uykuyu cananla** beraber uyuyanlar...

Yutmaz oldu.

Ey **tatlı ve ulvî gece! Yıllarca devam et**

Gitgide saldırgan oldu. Ben şiir okurken ne bulursa, eline ne geçirirse kafama atıyor. Maşa mı olur, süpürge mi, terlik mi, kafama indiriyor. Ben belki yola getiririm diye yine şiir okuyorum:

Döğülmeğe, söğülmeğe, **kovlamağa billah,**
Hep razıyım amma ki efendim senin olsam...

İşte bu sabah, ben bu şiiri okurken asıl büyük kıyamet koptu. Canımı sokağa dar attım Beyefendi. Yok beyim, yok... Bu hayat pahalılığı karşısında artık şiir miir sökmez oldu. Öyle değil mi Beyefendi?

— Öyle, dedim, ama şiir romantik bir işti, modası çoktan geçti. Şimdi insanları uyutmak için nutuk çekiyorlar. Bir zaman da Hanımefendiye siyasî nutuklar çekin, bakalım, belki yola gelir.

— Ah yapamam ki... Hiç nutuk bilmem.

— Gazetelerde var beyim. Oradan okursunuz.

Teşekkür etti, pantalonunu çeke çeke gitti.

Şimdi sabah akşam Sabih Bey'in evinden, hararetli nutuklar ve şiddetli alkış sesleri duyuyoruz.

BİR
ÇIN
HİKÂYESİ

Siyasî polis memuru Su - Tiang'a, şefi o sabah şu emri veriyordu:

— Su - Tiang, size çok önemli bir görev veriyorum. Gözünüzü açın! Bu, sizin meslek hayatınızda en şerefli bir iş olacak. Tabiî başarabilirseniz.

Su - Tiang, gözlerini eski potinlerinin burnundan kaldırmadan, utanarak sordu:

— Mükâfat verilecek mi bay şef?

— Görevinizde başarı kazanırsanız elbette. Üç bin yen alacaksınız. Şimdi kulaklarınızı açın, beni iyi dinleyin.

Siyasî polis şefi durmadan anlatıyordu ama, Su-Tiang'ın bişey anladığı yoktu. Kafası üç bin yene takılmıştı. Uç bin, sayı olarak bişey, büyük bişey ama, pazara gidilince, gelince pek de bişey sayılmaz.

Su - Tiang nasıl olsa bu işin üstesinden gelirdi. Ama üç bin yen çok az.

Şef sordu:

— Siz Amerikan gizli servisinden uzman Jack Tovel'in kursunda bulunmuş muydunuz?

Kafası üç bin yen'de olan Su - Tiang,

— Ha? diye sordu şefe.

Şef bir daha söyledi:

— Amerikalı uzman...

— Haa, evet, evet... Kursta en iyi dereceyi ben almıştım.

— Öyleyse sana güveniyorum. Beni iyi dinle Su-Tiang. Çok iyi makiyaj yapacaksın. Bir dilenci kılığına gireceksin. Pu - Kung caddesindeki büyük, pembe boyalı binanın karşısında, köşebaşında dileneceksin. Anlıyor musun? Sabahtan akşama kadar orada...

— Anlıyorum şefim. Benim için dilenci kılığına girmek hiç de zor olmayacak.

— O büyük binaya kimlerin girip çıktığını öğrenmeye çalış. Her akşam raporunu beklerim.

— Başüstüne şefim.

Su - Tiang, o kadar güzel, başarılı yüz ve kılık değiştirdi ki, onu böylece gören «bu adam doğma, büyüme dilenci» derdi. Bütün Çin aransa, ondan daha dilenci hiç kimse bulunamazdı.

Dilenciliğe başladığı ilk sabah önünden geçen şef, Su - Tiang'ın eline bir beş para bırakıp yavaşça,

— Kutlarım seni Su - Tiang, dedi, bu işi sana kendim vermemiş olsaydım, senin gerçekten bir dilenci olduğunu ben bile anlayamazdım.

İşe başladığının ilk günü Su - Tiang, avucuna bırakılan, önüne atılan bozuk paraları toplayıp cebine atmaktan, polislik görevini yapmaya pek zaman bulamadı. Bu

yoksul ülkede de ne çok iyiliksever, düşkünleri korur kişiler varmış! Köşebaşına bağdaş kurup oturmuş, önüne de mendil sermişti. Mendil, parayla hemen dolmuştu.

Su - Tiang, şaşırmıştı. Polislikte, geceli gündüzlü, koşup çalışarak bir ayda kazandığı parayı burada dilenerek üç günde, oturduğu yerde elde ediyordu.

Dilenciliğe başladığının ikinci haftasında bir sabah, kulağının dibinde ıslık gibi bir ses duydu:

— Su - Tiang, bugüne kadar hiç rapor vermedin!

Dilenci, korkuyla başını şefine kaldırdı:

— Allah rızası için... Evet, yarın akşam getireceğim... Merhametli efendilerim, yoksullara acıyınız... Raporu sunacağım şefim... Yoksullara, düşkünlere, kimsesizlere bir küçük sadaka...

Dilencinin avucuna sadaka bırakan kalabalığın anlayamadığı bu şifreli sözlere karşı şef,

— Raporu bekliyorum! dedi.

Su - Tiang, bir aya yakın dilencilik yaptı. İşe başlarken böyle bol para toplayabileceğini hiç düşünmemişti. Hem bu işin bir kolaylığı da bağımsız ve özgür çalışabilmesindeydi. Canı isterse çalışır, istemezse çalışmazdı. Hemen kararını verdi. Bir sabah erkenden şefinin karşısına dikildi. Şef sordu:

— Bu kadar geç kalmanıza göre, hiç olmazsa iyi bir sonuç çıkarabildiniz mi?

— Evet, dedi, Su - Ting, işte raporum, buyrun!

Su - Tiang'ın uzattığı kâğıdı okuyunca şefin karantina sarısı yüzü, birden pirinç beyazına döndü. Bu pullu bir dilekçeydi. Su - Tiang'ın polislikten istifasını bildiriyordu.

Şef,

— Siz çıldırdınız mı Su - Tiang? dedi. Emekliye ay-

rılmanıza şurada ne kaldı? Bu kadar yıllık emeğinizi nasıl tepersiniz?

— Teperim, dedi. Su - Tiang.

— Sizin gibi tecrübeli...

— Olsun, basbayağı teperim.

Şef elini Su - Tiang'ın omuzuna attı. Yıllarca emek verdiği siyasî polisliğin ona kazandırdığı anlayışlı, keskin bir bakışla Su - Tiang'ın gözlerine baktı. Sanki onun bütün içinden geçenleri okumaya çalışıyordu.

— Su - Tiang, bana yutturamazsın, bunda bir iş var... dedi.

Su - Tiang kuşkuyla şefini süzdü. Sonra cebinden bir defter çıkartıp, dilencilikte günü gününe topladığı paraların hesabını şefine gösterdi:

— Ben bütün bu paraları sizin yüzünüzden topladım da ondan işin iç yüzünü açıklıyorum, dedi, yoksa başka birine hiçbir zaman söylemezdim. Sizin de öteki arkadaşlara bişey çıtlatmamanızı rica ederim.

Şef, sevgiyle Su - Tiang'a baktı,

— Aman Su - Tiang, sakın sen de kimseye ağzından bir şey kaçırma. Bu giz, aramızda kalsın, dedi. Çünkü kalabalık caddelerden birinde uygun bir köşe bulup ben de işe başlayacağım.

KURTULSUN
BEŞERİYET!...

Memur,

— İntihar eden kadını denizden çıkardık, getirdik, dedi.

Komiser,

— Muayeneye şevkettiniz mi? diye sordu.

— Evet, raporda tedaviye lüzum olmadığı yazılı...

— Getirin buraya...

İçeriye giren kadının eteklerinden hâlâ sular sızıyor du. Saçına da bir yosun dolanmıştı.

— Adınız?

— Bedia...

— Yaşınız?

Kadın biraz düşündükten sonra,

— Yirmidokuzuma bastım, dedi.

— Evli misiniz?

— Gibi...

— Bayaaan... Evli misin, bekâr mı, dul mu?

— Evli yazın siz...

— İntiharınızın esbabı?

— İntiharın sebebi mi olurmuş? Ölmek istedim, kendimi denize attım. Hiç kimsecik mes'ul değil...

— Neden ölmek istediniz?

— Aaa... Ayol keyif benim değil mi? İster ölürüm, ister yaşarım.

Kadının doğru söylemediğini anlayan tecrübeli komiser, onu söyletmek için sordu:

— Yoksa kocandan istedin herhangi bişey... O da almadı, attın kendini denize...

— Ne münasebet...

— Var mıdır başka bir parmak bu işte?

— Aaa... Ne parmağı olacakmış...

— Meselâ, bir yabancı parmak gibi...

— Hayır...

— Anladım, kocanız bırakmadı sizi bir yere gidesiniz, bu da hayat mıdır dediniz, atladınız denize...

— Değil diyorum size...

— Bir kıskançlık girmiş midir araya?

— Ay... Şimdi çat diye çatlayacağım...

— Kocanız ihtiyar mıdır?

— Genç...

— Dar mıdır geliri? Memur mudur bir yerde?

— Mütayit!

Komiser kızdı:

— Bre bayan... Var yirmidört yıl komiserim, gördüm belki beşyüz intihar... Hangi karı öldürmek istemiş kendini, esbabı ya göndermemiş kocası sinemaya, ya demiş efendime söyleyeyim bu kadar boyanma... Ya bir çorap, ya bir kürk...

— Aman ne kadar meraklısınız dedikodaya... Söyleyeyim de içiniz rahat etsin. Akşam benimki geldi. Mev-

simlik tayyör istedim, peki dedi. Ben şimdi isterim, hadi terziye dedim, peki dedi. Terziden çıkınca bir iskarpin dedim, aldı. Bu akşam yemeği dışarda yiyelim dedim, olur dedi. Sinemaya götür dedim, götürdü. Sinemadan çıkınca içim sıkılıyor dedim, otomobille Boğaz'a gidelim... Razı oldu. Sabahleyin evden çıkarken, «Bugün işe gitme, ruhum sıkılıyor» dedim, «Olur şekerim» dedi. «Hadi bana bir küpe al» dedim, üçbin liraya küpe aldı. «Bunu beğenmedim, değiştir» dedim, ikibin üste verdi değiştirdi. Ne desem «Peki yavrum», ne istesem «Olur şekerim»... Bu da hayat mı?... Böyle yaşamak mı olur?... Dümdüz bir hayat... Böyle yaşamak mı olur?

O sırada önceden telefon ettikleri koca gelmişti. Kadın, «Bu kılıkta dünyada taksiye binemem» dedi. Adam,

— Üzülme karıcığım, hemen şurdan terzine uğrarız, dedi.

Kadın bağıdı:

— Gördünüz mü, Komiser Bey... Gel de çek!...

— Hakkınız var bayaan...

Kadın, tutulan zaptı imzaladı. Kocasiyle çıkınca komiser memura emir verdi:

— Ne zaman bu karı bir dahaki sefere intihar edecek, bırakın kendi haline... Kurtarmayın... Zira efendim kurtulsun beşeriyet!...

BİR MİKROP EKSİLİR

Bizim zamanımızın askerliği başkaydı; asker gülmezdi ve ağlamazdı. İkisi de asker için ayıptı. Gülmek yerine, belli belirsiz bir gülümseme, ağlamak yerine kaşların çatılması... Asker okulundayken bir yüzbaşımız bize sıksık «Askerin yüzü hep gölgeli duracak!» derdi.

Biz de böyle yetiştik, doya doya gülmesini, doya doya ağlamasını bilmeyen insanlar olarak... Gülmek neyse ne, hele ağlamak, büsbütün ayıp ki, ondan ayıbı olmaz artık...

*
**

Viyana'ya Berlin'e Varşova'ya ilk gidişimde, en çok dikkatimi çeken ilk izlenimim, yollarda gördüğüm sakatların çokluğuydu, ne çok sakat vardı... Bastonlu birçok topallar, aksaklar... Ama bunlar, yiğit yiğit, diri-dik yürüyen sakatlardı; çünkü İkinci Dünya Savaşı'nın savaşçılarıydılar. Ben oralardaki gibi, sakatlıklarından övünür gibi yürüyenleri başka yerlerde görmedim.

Avrupa gezimin üstünden epey yıllar geçti. Birgün evden çıktım, gidiyorum. Uzaktan, bir ayağını sürüyerek bastonlu biri geliyor. Karşıdan onu görünce, birden kendimi, savaş geçirmiş Avrupa kentlerinden birinin sokağında sandım. Çünkü, bu karşıdan gelen sakat da oralardakiler gibi, yiğit yiğit yürüyordu, dik dik, diri diri... Yaklaştık birbirimize... Kısa süre bakıştıktan sonra, sarıldık, kucaklaştık, öpüştük. Bu, benim askerlik arkadaşım, yıllarımız asker okulunda, kışlada birlikte geçmiş. Üst dudağında, bir derince iz var ki, onu benim çocukluk armağanımdır. Otuz yıldır görüşmemişiz. Emekli olmuş, sonra inme inmiş... Bir bacağını sürüyerek, bastonla yürüyebiliyor.

Onu öyle görünce, bir anlatılmaz utanma duygusuna kapıldım. Sanki benim de, yaşıtım olan arkadaşım gibi inmeli olmam gerekiyormuş da, bundan kaytarmışım gibi...

Hiç yakınmadı, hiç üzünçlü değildi, tam askerce iyimserlikle,

— İyiyim, iyiyim, çok iyiyim... Yendim hastalığı... Daha da iyileşeceğim... dedi.

Ayrıldık. Bacağını sürükleyerek, ama yiğit yiğit, gitti. Ondan ayrılınca, iki sağlam ayağımla yürümek bana öyle ayıp geldi ki...

*
**

Arada sırada evime geliyor, eski günlerimizden, çocukluğumuzdan konuşuyorduk. İriyarı değil ama, vurduğu yerden ses getirenlerdendi. Yırtıcı, acar bir oğlandı. İkimiz de sporcu, aynı kiloda güreşçiydik. Kavgacı değildi. ama gözüpekti.

Geçenlerde yine geldi. Her zamankinden aşırı, ola-

ğanüstü bir neşesi vardı. Onu böyle aşırı neşeli görünce ben de sevindim.

— Az önce, sana gelirken, başıma bir olay geldi, dedi, ama ne güldüm, ne güldüm... Hiç böyle gülmemiştim.

— Ne oldu, anlat, bende güleyim, çoktanberi gülemedim, öyle ihtiyacım var ki gülmeye...

— Sana geliyordum. Yolu karşıdan karşıya geçmem gerekiyor. Koşamadığım, aksadığım için, yolda giderken çok dikkat ediyorum. Arabalar da vızır vızır... Yaya geçidi işaretinin olduğu yere geldim, durdum. Yolun boşalmasını bekliyorum. Birara, yol boşaldı, ama ben ayağımı sürüyüp yürüyene kadar bir taksi geldi. Ben durdum, taksi geçsin diye... Şoför, beni öyle görünce, eliyle, geç işareti yaptı. Daha doğrusu, yapmamış da ben öyle sanmışım... Şoför arabayı hızla sürdü. Ben toparlanıp yürüyemiyorum ki... Ceketimi sıyırıp geçti, fren yaptı sonra durdu. Şoför, başını pencereden çıkarıp:

— Dikkat etsene, gebereceksin be! dedi.

Arkadaşım, çok gülünçlü bişey söylüyormuş gibi «Gebereceksin be, dedi...» diye birkaç kez tekrarladı.

— Ben de şoföre, siniri bozulmasın diye alttan alıp «Aldırma oğlum, artık zamanı geldi, gebersek de ne çıkar... Boşver...» dedim.

Gittikçe gülmesi artıyordu. «Boş ver» dedim, diyor ve boyuna gülüyordu.

— Şoför ne dese iyi bana?... «İyi olur geberirsen, bir mikrop eksilir» demez mi! Bir mikrop eksilir, bir mikrop eksilir...

Bunu söylerken kahkahalar atıyordu:

— Bir mikrop eksilir, dedi ya...

Sağlam eliyle, bitürlü şoförün kafasına indiremediği

bastonunu pençe gibi kavramış, sıkıyor ve kahkahalar atıyordu.

Öyle güldü, öyle güldü ki, gözlerinden yaşlar geldi... Hem gülüyor, hem yanaklarından gözyaşları akıyordu.

Başka ne yapabilirdi? Bize, yıllarca, ağlamanın ayıp olduğunu öğretmişlerdi.

— Hayatımda hiç bu kadar gülmemiştim... Bir mikrop eksilir, dedi.

Ben gülemedim de... Yüzüm, yüzbaşının otuzbeş yıl önce söylediği gibi, askercesine gölgeliydi, yalnız dudaklarımı ısırmakla yetindim.

ELDEN GELEN BU

Otuzdört yıllık gardiyandı da bitürlü başgardiyan olamamıştı. İstese belki olurdu, ama onun hiçbir tutkusu, hiçbişeyde gözü yoktu. Yarı yaşamını cezaevlerinde geçirmiş, hiç evlenmemişti. Gençliğinde, öbür gardiyanlar gibi sert miydi bilinmez ama, yaşlılığında çok hoşgörülüydü. Güleç yüzlüydü, yüzü gülmediği zamanlar da gözlerinin içi güler; en kızgın zamanlarında bile gözlerindeki o ışıltıyı gizleyemezdi. Sert olmadığı gibi görevinde gevşek de değildi. Yoksuldu elbet ama çok zengin anıları vardı. Otuzdört yıllık gardiyanlığı sırasında, cezaevinde kalmış biçok büyük, ünlü, zengin kişilerle tanışmıştı, namlı kabadayılar, azgın caniler, casuslar, dolandırıcılar, hırsızlar; yani iyi yada kötü biçok tanınmış kişiler...

Cezaevinde hükümlü aydın kişilerle konuşmaktan hoşlanırdı. En çok da bizim koğuşa gelir, oturur, çayını içerken anılarını anlatırdı.

Koğuşumuzda bir yabancı vardı. İkinci Dünya Savaşı'nda subayken, bilmediğimiz bir nedenle bizim sınırdan içeri girmiş, yakalanmış... Elbet bir suçu olacak ki, yargılayıp cezaevine atmışlar. Gelir gelmez onu zindana koymuşlardı. İki yılını zindanda kapalı geçirmiş, sonra onu bizim koğuşa vermişlerdi. Yarımyamalak Türkçe de öğrenmişti. Sessiz bir adamdı.

Yaşlı gardiyan bizim koğuşa gelip de şurdan burdan konuşurken sıksık eliyle o yabancıyı gösterip,

— Ben buna çok iyilik etmişimdir, çook... derdi.

Aşağı yukarı hergün koğuşumuza gelir, her gelişinde de birkaç kez tekrarlardı:

— Ben buna çok iyilik etmişimdir...

O böyle söyledikçe, yabancı hükümlü de başını önüne eğip onaylardı.

Nasıl bir iyilik yapmış olduğunu merak etmeye başlamıştık ama, uygun düşmiyeceği için soramıyorduk. Aylardanberi tekrarladığı bu iyilik neydi? Üstelik yaptığı iyiliği, neden herkesin içinde yüze vurduğunu anlayamıyorduk.

Bir akşam yine koğuşa gelmiş, her zamanki gibi kısa ayaklı hasır iskemleye oturmuş, çayını içerken anılarını anlatıyordu. Birara, karşısındaki ranzada oturan yabancıya dönüp, yine herzamanki sözünü tekrarladı:

— Ben buna çook iyilikler ettim, çok!

Yabancı da her zamanki gibi başını önüne eğip onayladı.

Bu kez nedense kızan gardiyan,

— Söylesene, dedi, ben sana iyilik etmedim mi?

Yabancı susunca, gözleri daha parlak ışıyarak,

— Yahu, dedi, sen aşağıda zindanda kapalıyken, seninle konuşmak yasaktı da, ben senin önünden her geçişimde, başımı delikten uzatıp sana «Nasılsın?» demez

miydim? Ha? Söyle, demez miydim?

Yabancı,

— Sağol, derdin... dedi.

Yaşlı gardiyan iki elini yana açıp,

— Eeee yavrum, dedi, bizim elimizden gelen iyilik de anca bu kadar işte...

NE
BÜYÜK
ADAM!

— Merhaba Fazıl Bey...

— Oooo, maşallah efendim, maşallah... Merhaba... Nasılsınız, afiyettesiniz inşallah?...

— Hamdolsun efendim, duacıyız... Zatıâliniz ne âlemdesiniz?

— Teşekkür ederim efendim... Bendeniz de iyiyim, sizleri sormalı.

— Çok şükür, sıhhatteyiz...

— Allah afiyet versin efendim...

— Sizi görmeden az önce kiminleydim, biliyor musunuz? Dünyada bilemezsiniz... «.....» i görmez miyim?

— Ne diyorsunuz? Demek, gördünüz?

— Evet... Hem gördüm, hem de konuştum kendileriyle...

— Yâni, böyle karşılıklı olarak, öyle mi?

— Tabi... Gördüm diyorum size... Rüyada değil efendim, aynı ile vâki... Ayan beyan gördüm ve konuştum...

— Konuştunuz da?

— Evet...

— Ne bahtiyarsınız!

— Çok...

— Bendeniz, çocukluğumda... Çocukluğumda dersem, onaltı, onyedi yaşlarımda vardım, bir kere peder merhumla evlerine gitmiştik efendim, ya bayram yada öyle bir ziyaretti işte... Hiç unutmam, bir sözü hâlâ aklımdadır.

— Ne demişti kuzum, ne demişlerdi?...

— Biz huzurundayken, daha başka misafirleri de vardı. O sırada buyurdular ki: «Kış ne kadar şiddetli olur ise, mahsul de o kadar bereketli olur» diye buyurmuşlardı.

— Ne diyorsunuz? Demek böyle buyurdular...

— Evet... Aynen aklımdadır.

— Ne hikmet!...

— Sonra, misafirlerine «Üşüyorsanız, sobaya daha kömür atalım» buyurdular...

— Yaaa!... Ne büyük bir hakikatin ifadesi!... Basitmiş gibi geliyor ama efendim, çok derin mânalar taşıyor...

— Efendim, o söz, sizin, benim gibilerin ağzında basit, velâkin üstadın ağzından çıktı mı, başka bir kıymet kazanıyor, nasıl anlatayım, bilmem ki...

— Anlıyorum, anlıyorum...

— Ama siz, görüşmenizi anlatınız... Neler söyledi? Her bir sözünü zaptetseydiniz...

— Ah efendim, insan böyle bir mesut tesadüf olabileceğini bilir mi hiç?... Bilsem, yanıma pilli sesban-

dını alırdım, kelimesi kelimesine zaptederdim sözlerini...

— Büyük tarihî kıymeti vardır...

— Tabiî... Fakat kulaklarımı dört açarak dinledim ve yanlarından ayrıldıktan sonra, hafızama nakşetmiş olduğum sözlerini derhal deftere kaydettim.

— Altına tarihini yazsaydınız...

— Tarihini, saatini ve yerini de yazdım...

— Çok iyi yapmışsınız. Bunlar tarihî kıymeti haiz vesikalar efendim... İlerde kıymeti daha da artar...

— Bizden de çoluğa çocuğa bunlar miras kalacak...

— Peki, neler söyledi?

— Efendim, ben sabahleyin, Kadıköy iskelesinden vapura binmek üzereydim ki, bir kalabalık dikkatimi çekti. Bir de baktım, kalabalığın ortasında o...

— O, ha?...

— Evet o... Ta kendisi...

— Peki, ne yaptınız?

— Ne yapılır beyim?... İlk şaşkınlıktan sonra, derhal koşup eline sarıldım, öptüm... Sonra, hep birlikte vapura bindik... Orda herkes de benim gibi, ne buyuracak diye ağzının içine bakıyor.

— Yaaa!...

— Yaaaa!...

— Ne dedi?

— Vapurun salonuna girince «Oooh, çok yoruldum, oturayım artık...» dedi.

— Allah Allah!... Ne derin hikmet efendim: Çok yoruldum artık oturayım... Şu söze bakın, şu söze!... Memleket için, vatan için, millet için çok yoruldu, ah çok yoruldu...

— O, «Çok yoruldum, artık oturayım» deyince, ben kendimi tutamayıp ağlamaya başladım... Başkaları da öyle...

— Tabiî... Ağlanmaz mı hiç... Baksanıza, şimdi **bile** benim gözlerim yaşardı. Sonra?

— Sonra efendim, o sırada ordan geçen garson, «Çay, kahve...» diye bağırınca, ordakilerden biri, çay içip içmiyeceğini sordu.

— Ne dedi?

— «Çay iyidir ama yemekten önce içilirse iştah kapar» dedi.

— Birader, büyük adamların lâfları da büyük **oluyor...**

— Pek tabiî... Sonra, ordan bir delikanlıya, **ne** iş yaptığını sordu. Delikanlı da mühendis mektebinde talebe olduğunu söyleyince «Medeniyet, mühendislerin omuzlarında yükselir» dedi.

— Ne büyük hakikat!...

— Zaman geçince unuturum diye, etrafa belli etmeden, ağzından çıkan her sözü hemen defterime not ediyordum. Derken birara konuşma pek hareketlendi, kimin, hangi sözü üzerine anlayamadım, birden kızıp «**Durum** bombok!» diye bağırdı.

— Yaaa!... Demek böyle bağırdı?

— Evet, bombok... dedi.

— Acaba hangi durum?

— Vallahi anlayamadım, kendi durumu mu, bizim durumumuz mu, yoksa memleketin durumu mu?

— Eğer o bombok dediyse, elbet bir bildiği vardır efendim ve hakikaten de bomboktur. Bunu da kaydettiniz **mi** defterinize?

— Elbette...

— Ne doğru, ne doğru... Her sözünde bir derin mâna ve bir hakikat gizli... Hakikaten de durum bombok beyfendi... Demek, ağzından her ne çıktıysa not **ettiniz?**

— Evet... Yalnız bir keresinde not edemedim...

— Neden?

— Geğirdi... Gayet yüksekten... Herkes duydu...

— Allah Allah!... Geğirdi ha? Nasıl yaptı bunu?

— Çok normal olarak... Kolay değil efendim, bunca yıl hizmetten soma...

— Anlıyorum, demek ki, şeyleri bozulmuş...

— Evet... Barsakları, midesi, herşeyi bozulmuş zavallının, bu millet için çekmediği kalmadı... Gaz bastırınca da, iç organları laçka olmuş, kendini tutamayıp geğirdi zahir...

— Evet...

— Başka bişey yapmadı mı?

— Vapurdayken yapmadı... Sonra, bilmem... Vapur iskeleye yanaştı. Etrafındakilere «Vatan anamız ve devlet babamız sizlerden fedakârlık bekliyor» dedi.

— Ebedî hakikatin ifadesi...

— Rica ederim, kendinize hâkim olunuz, beni de ağlatacaksınız şimdi...

— İnsan daima yanında bulunsa ne kadar istifade eder. Her kelâmında bir başka hikmet ve çok derin mânalar var efendim.

— Her bir sözü, bir cilt kitap eder, ama kim tefsir edecek?

— Zaman geçtikçe kıymeti daha iyi anlaşılacak...

— Hiç şüphesiz...

— İskeleye çıkmıştık. Başını havaya kaldırıp gökyüzüne baktı, «Yarın hava iyi olacak!» dedi.

— Anlayana ne büyük lâf!... Çok mecazî...

— Her sözünde bir mecaz var. Zahirî mânasına bakılırsa, hiçbir şey... Velâkin, mecazî olarak çok derin... «Yarın hava iyi olacak!» Ne demek bu?

— Anlayanlar için çok büyük lâf...

— Efendim, size doyum olmaz... Bendenize müsaade...

— Estağfurullah... Müsaade sizin...

— Allahaısmarladık. Bendeniz bu tarafa gidiyorum.

— Gülegüle efendim, gülegüle... Görüşelim...

— İnşallah Fazıl Bey...

AŞK
OYUNü

Yirmiüç yaşının bütün gücü her yanından fışkırıyordu. Yürürken, devinirken, kıpırdarken gençliği tütüyordu buram buram... Gönlünü kaptırdığı güzel kadın kendi yaşında, sarışın bir duldu. Onu, bir kediye benzetiyordu, ama şu kartpostal kedilerine... Renkli kartpostalarda yumak yumak sarmanlar vardır ya, işte onlar gibi bir kadındı. Sarışın, genç dulun adım sarman koymuştu.

Aylarca arkasından koştu, mektuplar yazdı, şiirler yazdı onun için, araya tanıdıklarını aracı koydu, ama ne yaptıysa sarışın dulun gönlünü çelemedi. Güzel kadın yüz vermiyordu delikanlıya. İlk evliliğinin başarısız ve acı denemesinden sonra genç kadın elini bir daha ateşe sokmak istemiyordu. Bikez, aralarında yaş farkı bile yoktu. Sonra da delikanlının niyetini ciddî bulmuyordu. Orası öyleydi, karayağız delikanlı, bu güzel sarışını salt bir dişi olarak görüyordu.

Ne var ki, bu karayağız, **yakışıklı** delikanlı, isteğin-

den kolay kolay yüzgeri edeceklerden değildi. Kadın kaçtıkça o kadar çok isteklenip ardına düştü. Bir sonbahar, bir kış böyle kovalamacayla geçtikten sonra, ilkyaza girince, sarışın dul da inatçılıktan vazgeçip yumuşadı. Artık bu yumuşayış, ilkyazın etkisi miydi, delikanlının direnmesi miydi, yoksa iki yıldan çok dulluk yalnızlığına dayanamayan güzel kadının iç itkisi miydi? Her ne olursa olsun, haber gönderdi delikanlıya; bu pazar, deniz kıyısındaki gazinoda öğle üstü bulaşacaklar...

Martın ortası... Kapıdan baktırıp, kazma, kürek yaktıran bir kalleş mart günü değil, tam ilkyaz ılıklığı havada...

Sarışın dula gideceği günün gecesi, delikanlı hiç uyuyamadı, coşkusundan değil, şu alçak kedilerin azgınlığından... Mart azgını kediler, yatak odasının dışında, dolaylarda sabaha kadar bağırarak, miyavlayarak hırlaşıp azgınlaştılar. Delikanlı yatağında, kedilerin neden böyle dalaşarak seviştiklerini düşündü. Belki yılda bir olduğundandı... Bir yıl bekleyip bekleyip de işi yalnız şu kısa mart ayına sıkıştırınca elbet böyle olur...

Ancak sabaha karşı biraz uyuyabildi. Kalktı, yıkandı, traş oldu, giyindi güzelce, saçlarını iyice taradı, aynada kendisine baktı, güzeldi, yakışıklıydı. Çıktı yola...

Sarışın güzelle buluşacakları deniz kıyısındaki gazino demiryolunun öte geçesindeydi. Oraya gitmesi için, demiryolu köprüsünden geçmesi gerekiyordu.

Ne güzel bir ilkyaz günü... Tabiat filizlenip fışkırıyor, çayır çimen uç vermiş... Denizin derisinde kıpır kıpır devinen güneşin aynamsı yansımaları...

Köprü merdivenini çıkıyordu ki, iki kedinin kulak tırmalayan sesine döndü. Biri, tıpkı kartpostallardaki yumuk yumuk sarmanlardan, uzun yumuşak tüylü, güzelin güzeli bir dişi kedi... Karşısında, babaç yüzlü, canavar-

laşmış bir tekir var... Tam bir sokak kedisi... Yabanıl, yırtıcı... Gözleri fıldır fıldır... Yüzü, gözü tırmık izleri içinde...

Köprü üstünde durup, o iki kediye baktı. Kediler, demiryolunun yarı yıkık duvarı üstündeydiler. Uzun yumuşak ve parlak tüylü sarman sinmiş, bağırıyor, aradabir de, karşısındaki koca kafalı tekire bir tırmık atıyordu.

Onlara baktıkça, kendisiyle sarışın dulu karşısında görür gibi oldu, evet, işte kendileriydi. Sarman, nazlı, bakımlı, güzel bir ev kedisi, tıpkı sarışın dul gibi... Kendisinin tekire benzediğini orda anladı, o da bir tekirdi, bir sokak kedisi...

Tekir, ayaklarının üzerinde dikildi, dikildi, kısa tüylerini kabarttı, sarmanı ensesinden yakaladı. Sarman, viyaklayarak kaçtı... Tekir, dişisini elinden kaçıracak takımdan değildi... Pars gibi kaslarını gere gere atıldı, ikisi birden duvardan düştüler... Yine karşılıklı bağrışmaya başladılar.

Delikanlının gönlü elbet tekirden yanaydı, ama ona hiçbir yardımda bulunamazdı ki... Tekirle kendisi arasında sıkı bir yakınlık buldu, kardeşiymiş gibi değil, tıpkı kendisiymiş gibi...

İki kedi bir daha altüst oldular, havada sarı bir duman gibi birkaç yumak kedi tüyü uçuştu. Yine kaçtı sarman... Ama tekir arkasında...

Sarısın dul da onu aylarca ardından koşturmuştu.

Kedilere bakarken delikanlının sinirleri iyice gerilmişti, kışkırtılmış gibiydi. İlle de sonucu görüp öyle gitmek istiyordu.

Sarman, bir ağaca tırmandı, tekir arkasından atladı. Bir süre dallar üstünde mırnavlaştılar.

Acı acı bir tren düdüğü duyuldu. Elektrikli tren geliyordu hızla... Tren yaklaştı gürültüyle... Kedilerin ba-

ğırtısı trenin gürültüsüne karıştı. Sarman, ağaçtan atlayıp demiryolunu hızla geçti. Tekir de arkasından kendini attı. Attı ama, karşıya geçemedi, elektrikli trenin tekerlekleri arasında parçalandı. Kopuk başı, demiryolunun öte yanında birkaç kez yuvarlandı sarmanın arkasından... Sarman dönüp bakmadı bile, bir süre yalandı, makiyajını tazeledi, arkasına bakmadan yürüdü gitti...

Delikanlı, rayın parlak demirindeki kanlı tekir tüylere baktı, sonra gazinoya gitti.

Sarışın dulla el sıkıştılar. Ama ne o? Neden bu kadar soğuk duruyor bu delikanlı? Aylardır arkasından koşan, gözyaşı döken, «Senin uğruna kendimi öldürebilirim» diye mektuplar yağdıran o değil miydi? Soğuk, sessiz, düşünceli oturuyordu.

Açık kahverengi kürküne büzülmüş sarışın dul, can sıkıntısından çantasından aynasını çıkarıp makiyajını tazelerken,

— Neyiniz var sizin, çok üzüntülü görünüyorsunuz? dedi.

Delikanlı,

— Evet, dedi, bir akrabam öldü de...

— Vah vah... Başınız sağolsun... Ne zaman öldü?

— Buraya gelirken... Tren altında kaldı, parçalandı...

— Neyiniz olurdu?

«Kendim» diyecekti, biraz düşündü:

— Çok, çok yakınımdı... En yakınımdı... dedi.

ONBEŞ NUMARA

İzmit otobüsüne bindim. Bayramoğlu'na gidecektim. Bayramoğlu, Kadıköy'den altmış kilometredir.

Kalkma zamanı gelmiş, ama otobüs kalkmamıştı. Yolcular mırıldanmaya başlayınca otobüstekilerden biri,

— İki yolcu gelmedi, az daha bekleyelim, dedi.

Böyle söyleyen adam, başını otobüs kapısından çıkarıp, gelmeyen iki yolcunun koltuk numaralarını bağırmaya başladı:

— Onbeş numaraaa!... Yirmibir numaraaa!... Onbeş numaraaa!...

Gelmeyen yolcularla ilgilendiğine göre bu işle görevli birisi olacaktı, ya şoför, ya şoför yardımcısı yada biletçi...

— Yirmibir numaraaa!...

Bir elinde sepet, bir elinde torbayla iri yarı, ensesi domates gibi kızarmış, pasta gibi kabarmış bir adam so-

luk soluğa koşarak geldi, bindi otobüse, yirmibir numaralı koltuğa oturdu.

Boş koltuk numaralarını bağıran adam,

— Zamanında binsen de bunca yolcuyu bekletmesen olmaz mı! diye onu azarladı.

Kırmızı, kabarık enseli adam, kalın boynunu döndüremediği için, gövdesiyle birlikte geriye dönüp,

— Sana ne len!... Ne dangırdayıp duruyorsun? diye sertelince öbürü suspus oldu. Çok bozulmuştu; bozum olmasının acısını çıkarmak istercesine daha yüksek sesle, boş kalan tek koltuğun numarasını alana doğru bağırmaya başladı:

— Onbeş numaraaa!... Onbeş numaraaa!... Yahu, onbeş numara!... Nerdesin ulan onbeş numaraaa!...

Sesi alanda çın çın ötüyordu.

Yolculardan biri,

— Hadi artık kalksın otobüs... dedi.

Bağıran adam o yolcuya,

— Daha ancak üç dakika geçti, az daha beklesen ne olur sanki... dedikten sonra otobüsün kapısından alana doğru bağırmasını sürdürdü:

— Onbeş numara be, onbeş numaraaa!...

Şoför yerine oturdu, motoru çalıştırdı. Demek bağıran adam, otobüsün şoförü değildi. Otobüs durduğu yerde zangırdıyor, o adam da gırtlağı yırtılırcasına bağırıyordu:

— Onbeş numaraaa!...

Ön kapı kapandı. Otobüs yerinden oynadı. Nerdeyse gidiyorduk ki, bir adam yelyeperek koştu, zor atladı otobüse. Otobüs kalktığı için sendeleye sendeleye yerini arayıp boş olan onbeş numaralı koltuğa oturdu. Göğsü körük gibi inip çıkıyordu, soluk soluğa kalmıştı.

Demindenberi koltuk numarasını bağıran adam,

— Zamanında gelip yerine otursan da, bu kadar insanı da bekletmesen olmaz mı! diye geç gelen yolcuyu azarladı.

Geç gelen yolcu, utangaç utangaç,

— Haklısınız, dedi, affedersiniz...

Öbürü daha da diklendi:

— Ne demek affedersiniz be... Bu kadar yolcu seni bekledi... Bir de affedersiniz, diyor...

— Hay Allah... Ne diyeceğimi bilemiyorum... Özür dilerim.

— Ne hakkın var senin bizi bekletmeye?...

Onbeş numaralı koltukta büzülen yolcu, ezik, ağlamaklı bir sesle,

— Tabiî hakkım yok... dedi, ayıp oldu, çok ayıp oldu...

— İnsan biletini aldı mı, otobüsün yanından ayrılmaz...

— Hiç yaptığım şey değil vallahi... Oldum olasıya tedbirli, çok ihtiyatlı insammdır. Her zaman bineceğim taşıta, kalkma saatinden çok önce gelirim...

— Beş dakika seni bekledik be!...

— İnanın, başıma ilk geliyor.

— Kabahat bizde ki seni bekledik onca zaman...

— Ne söyleyeceğimi bilemiyorum, haklısınız.

— Otobüs çekip gidecekti ki, senin de aklın başına gelsin...

Öbür yolcular susmuşlar, otobüsün arka boşluğundaki adamla, onbeş numaralı koltuk yolcusunun konuşmalarını dinliyorlardı. Geç kalan yolcu, elli yaşında gösteren zayıf, gözlüklü bir beydi. Geç kalışını affettirmek için diller döküp alttan aldıkça öbürü gittikçe sesini yükselterek horozlanıyordu:

— Böylelerini arabaya bile bindirmeyeceksin. Bir

saniye beklemek yok; zamanı geldi mi, hemen kalkacak araba...

— Çok doğru... Ama ne yapabilirim, oldu bir kere... Dedim ya, ilk geliyor başıma... Ne deseniz az...

— Onbeş numara, onbeş numara diye bağırmaktan sesim kısıldı be...

— Ah, nasıl da geciktim, bilmem ki...

— Bağır bağır, herif ortalarda yok...

— Hay Allah... Haklısınız, ne deseniz az bile bana...

Biletçi biletlerimizi kontrol ediyordu. Demek, bağıran adam biletçi de değildi. Şoför yardımcısı olabilirdi. Ama şoför yardımcısı da, isteyen yolculara şişe suyu dağıtıyordu. Öyleyse? Belki de otobüsün sahibiydi.

Aşağı yukarı otuz kilometre yol almış, Tuzla'yı geçmiştik. Otobüsle ilişkisinin ne olduğunu kestiremediğim adam hiç ara vermeden, geç kalan yolcuyu azarlamakta, yolcu da ezile büzüle özürler dileyerek, hâlâ kendini savunmaktaydı.

— Herkesin işi gücü var... Bunca adam bekletilir mi be... Tuh!

— Hay gitmez olaydım... Ayağım kınlaydı da otobüsün yanından ayrılmayaydım...

— Aldın biletim, gel otur yerine efendim...

— Hepsi hepsi beş dakikacık geciktim.

— Vay beyim vaaay... Beş dakika az mı be... Yok, beyfendiyi bir hafta bekleyecektik...

— Oldu bi kere... Elden ne gelir!...

— Bir de oldu bi kere, diyor... Ayıp be!... İnsan utanır da hiç olmazsa susar yahu!...

Koltuğuna büzülüp sinen yolcu susmuştu, ama öbürü büsbütün sesini yükseltti:

— Madem yetişemiyeceksin, bir sonraki otobüse bilet al...

Cevap gelsin diye bir süre bekledi. Cevap alamayınca,

— Bir de susuyor yahu... İnsan af diler be... Böyleleri insanı deli eder namussuzum...

Otobüs, Bayramoğlu sapağına gelirken, yirmibir numaralı koltuktaki kabarık, kalın ve kırmızı enseli yolcu, bir saattir bağırıp duran adama,

— Sen bu otobüsün necisisin, kimsin len? diye bağırdı.

Bağıran adam birden pıstı,

— Ben mi? Ben mi? Hii... Ben bu otobüsün bir yokuşuyum... dedi.

Otobüs Bayramoğlu sapağında durdu, indim. Sonradan otobüste daha neler olduğunu öyle merak ettim ki, indiğime pişman oldum.

YİRMİ YIL SONRA

Şimdiki apartmanımızın yerinde eskiden, geniş bahçe içindeki ikibuçuk katlı köşkümüz vardı. Küçük bir kızdım ama, babamın, köşkün onarılması, boyanması için çok para gittiğinden sıksık yakındığını çok iyi hatırlıyorum. Babam, köşkün yıkılıp yerine apartman yapılmasını ister, buna kesinlikle karşı koyan haminneme baskı yapmak için de boyuna köşkün bakım giderlerinden sözederdi. Annem de, koskoca köşkün temizliğinin zorluğunu söyler dururdu. Eskiden hizmetçiler, beslemeler, evlâlıklar vardı, köşkün işleri kolaydı. Oysa şimdi her iş bir anneme bakıyordu. Üstelik de kullanışsızdı bu köşk. Nerde o şimdiki, düzayak, kullanışlı, modern apartman daireleri...

Her gün biraz daha küçülmekte, küçüldükçe de bir bebek gibi güzelleşmekte olan haminnem, kehribar rengi parmaklan arasındaki sedef tesbihini sinirli sinirli çekerek,

— Çok kalmadı, derdi, ben öldükten sonra nasıl isterseniz öyle yapın. O zaman köşkü yıktırır, yerine apartman yaptırırsınız. Tek benim gözüm görmesin de...

Herkes haminneme çok benzediğimi söylerdi. Yalnız yüzüm, bedenim değil, huylarım da haminneme benzermiş. Huyumun da haminneminkine benzediğini öğrendikten sonra, o her ne yaparsa ben de öyle yapmaya, onun gibi konuşup davranmaya başlamıştım.

Haminnem o koca köşkte bir hapşırık sesi duysa, hemen «Çok yaşaaa!» diye bağırırdı. Buna öylesine meraklıydı ki, «Çok yaşa!» diyebilmesi için, aman birisi hapşırsın diye kollar dururdu. Kimi zaman dışarda hapşırığı andıran bir gürültü duysa birden «Çok yaşaa!» diye bağırırdı. Haminnemin herşeyini taklit ettiğim için ben de onunla birlikte «Çok yaşa!» diye bağırırdım. En büyük eğlencelerimizden biri de, hangimizin daha önce «Çok vaşa!» diyeceğiydi. Haminnemle aramızda yarış vardı. Evimizde birisi hapşırmayagörsün, haminne torun, ikimiz birden bağırırdık:

— Çok yaşa!...

Haminnemle beni bundan daha çok eğlendiren bişey de, ikimizden birinin hapşırmasıydı. Haminnem hapşırıp da ben,

— Çok yaşa hammineciğim, dedim mi, gülegüle gözlerinden yaş gelerek,

— Sen de gör inşallah yavrum, derdi.

Birisi hapşırınca hemen bir tepki gibi «Çok yaşa!» diye bağırmak huyu bende öyle yerleşti ki, lisede çok sert bir öğretmen olan matematikçi bigün beni derse kaldırıp zor bir soru sormuştu ki, birden öğretmen hapşırınca, ben kendimi tutamayıp,

— Çok yaşa! diye bağırmıştım.

Bütün sınıf kahkahadan kırılmıştı ama, matematik

öğretmeni de bana çok kızmıştı. Alay etmediğimi, alışkanlıkla bu sözün ağzımdan kaçtığını nasıl anlatabilirdim...

*
* *

Babam, Sultanhamam'daki bir handa pardesücülük yapardı. Ben daha beş - altı yaşında yaramaz bir oğlanken, babam beni hergün işyerine götürürdü. Beni de kendi işinde yetiştirmek istiyordu. Palto, pardesü, yağmurluk yapımından, çok para kazanılacağını söylerdi. Yeter ki bu işin toptancısı olmalıydı insan. Babam, toptancı değil, perakendeciydi. Handa iki odası vardı. Birinde pardesü diker, diktiği pardesüleri toptancılara satar, öbür odada da müşterilere perakende pardesü satardı. Onun bütün amacı, beni kendi işinin toptancısı yapmaktı. Geniş bir atelyem olacaktı, onbeş, yirmi terzi bana çalışacaktı. Boy boy, paltolar, pardesüler, yağmurluklar yapılacak, ben de bunların hem yapımcısı, hem toptan satıcısı olacaktım. Oysa ben babamın işini hiç sevmiyordum. Bu işin en sevmediğim yanı da, pardesü almaya gelen her müşterinin sırtına pardesü giydirmek, sonra da o pardesü müşteriye uysun uymasın,

— Aman efendim, ne güzel oturdu, tam da vücudunuza göre... Fevkalâde... Olursa bu kadar olsun... Pek de yakıştı... gibi sözlerle müşteriyi kandırmak için pardesüyü övmekti.

Babam, işine alıştırsın diye çok küçük yaşımdan beri beni atelyesine götürürdü. Paresü alacak bir müşteri geldi mi, hemen müşterinin sırtına pardesüyü giydirmek görev benimdi. Başlardım, babamın bana ezberlettiği gibi, pardesüyü övmeye:

— Aman efendim, ne güzel oturdu, tam da vücudunuza göre... Fevkalâde... Olursa bu kadar olur... Pek de yakıştı...

Müşteri o pardesüyü beğenmez de başka bir pardesü, sonra daha başka bir pardesü giyerse, ben her pardesüyü giydirdikten sonra hep aynı sözleri tekrarlardım:

— Aman efendim, ne güzel oturdu, tam da vücudunuza göre...

Nefret ederek, günde yirmi, otuz müşteriye palto, pardesü tutar ve hepsine de her pardesü giyişlerinde, «Aman efendim, ne güzel oturdu...» derdim. Okulun tatil aylarında, okul zamanında da akşamları okuldan çıkınca, babamın yanında çalışıp bu görevi yapardım. Pardesü tutmaya öylesine alışmıştım ki, herhangi bir yerde, tanımadığım bir adam pardesüsünü giymeye kalksa, hemen ben koşar, elimde olmadan adamın pardesüsünü tutardım. Sonra birden aklım başıma gelir, utanırdım ama, iş işten geçmiş olurdu. İnsan yıllar yılı başkalarına pardesü tutmaya alışmışsa, ne yapsa, bu huyundan vazgeçemiyor.

Bir gece arkadaşlarla gittiğimiz bir içkili, şarkılı gazinoda içip eğlenirken, bir adamın vestiyere doğru gittiğini görünce, koşup da hemen vestiyerden aldığım pardesülerden birini giymesi için adama tutuşumu hiç unutamam. Oradaki herkes şaşırmıştı. Pardesüyü tutuşuma değil, ondan sonraki sözlerime:

— Ne de güzel oturdu... Tam da vücudunuza göre...

Olaydan sonra arkadaşlarımın alayına dayanamayıp erkenden yanlarından ayrılmıştım.

*
* *

Babam hastalandı. Köşkü yıktırıp apartman yaptırmadan öldü.

«Ben öldükten sonra nasıl isterseniz öyle yapın!»

diyen haminnem, babamın ölümünden sonra belleğini yitirdi, bunadı, ama yine de sevimliydi. Benden başkasını pek hatırlamıyordu. Herşeyi unutmuştu ama, birisi hapşırınca «Çok yaşa!» demeyi hiç unutmamıştı. Hangimiz daha çabuk çok yaşa diyeceğiz diye yarışırken onunla yine eskisi gibi gülüşüyorduk.

Haminnem de öldü. Koca köşkte bir ana - kız kaldık. İnşaatçılar anneme sıksık gelip, köşkümüzün yerine apartman yapmak için tekliflerde bulunuyorlardı. Bize dört daire vereceklerdi. Birinde oturacaktık, birini satıp borçlarımızı ödeyecektik, öbür ikisini de kiraya verip geçinecektik. Ama annem, kendisini kandıracaklar diye inşaatçılarla anlaşmaktan korkuyordu.

Babamın ölümünden sonra, üniversiteye gidemedim.

Bigün, öğle öncesiydi. Kadıköy'den vapura binmiştim, lüks mevkide oturuyordum. İstanbul'a gidecektim. Genellikle taşıtlarda, yanımda, karşımda kimlerin oturduğuna hiç dikkat etmem. O gün de, her zamanki gibi, başım önümde kitap okuyordum ki... Birden tam kulağımın dibinde bir gümbürtü koptu:

— Hapşuuuu...

Öyle bir yüksek perdeden hapşırıktı ki, salonun bütün uğultusu birden kesiliverdi. Ben, nerde olduğumu kestiremedim, kendimi toparlayamadım, sanki haminnemle yarış ediyormuşum gibi,

— Çok yaşaaa!... diye bağırdım.

Bağırmamla, hapşırığın susturduğu salonda bir kahkahadır patladı, bütün yolcular gülüyordu. Kıpkırmızı olduğumu yüzüme basan ateşten anlıyordum. Ne yapacağımı şaşırdım. Yapılacak bişey de yoktu ya... Hapşıran delikanlı solumdaki koltukta oturuyordu. O da gülümsü-

yordu ama, utanmışların gülümsemesiyle... Ben de gülümsemeye çalıştım.

— Çok affedersiniz, dedim, elimde olmadan birden şey oldu da... Bende çocukluğumdan beri alışkanlıktır, birisi hapşırırsa...

Soma hepsini anlattım.

*
**

Babam, ne kadar isterse istesin, pardesücülük yapmayacaktım. Liseyi bitirdikten soma iki yıl öğrenimime ara verdim. Sonra Hukuk'a başladım. Ama Hukuk üçteyken babam ölünce, ister istemez, üniversiteyi bırakmak zorunda kaldım. Babamın işine başladım. Onun istediği gibi toptancı olamamıştım, ama kendisi gibi pardesü perakendecisi olmuştum. Yine her müşteriye pardesü giydirip, «Aman efendim, ne güzel oturdu...» deyip duruyordum.

Bir işim için bir sabah erkenden Kadıköy'e geçmiş, işimi bitirmiş, vapurla dönüyordum. Nasıl olduysa vapurda birden hapşırınca, yanımda oturan çok güzel bir kız, «Çok yaşa!» diye haykırmasın mı! Pek şaştım... Genç kız utancından kıpkırmızı oldu. Sonra durumu açıkladı. Evlerinde her hapşırana, çok yaşa, demeye öyle alışmış ki, biri hapşırdı mı, artık kendini tutamıyor, çok yaşa, diye bağırıyormuş.

Güzel kız kısaca bunu anlatıp sustu. Oysa benim aklım hep ondaydı; bu kısa yolculuğun hiç bitmemesini diliyordum. Ama yirmi dakikalık vapur yolculuğu bitivermişti. Önce o kızın kalkmasını bekliyordum. Kalktı, askıya doğru uzandı, pardesüsünü alacaktı ki, ben birden fırlayıp elinden pardesüsünü kapınca sırtına geçirdim, sonra da her zamanki sözlere başladım:

— Aman efendim, ne güzel oturdu, tam da vücuduna göre... Fevkalâde... Olursa bu kadar olur... Pek de yakıştı...

Kendime geldim ama iş işten geçti. Kenç kız da, beni duyanlar da kıkır kıkır gülüyorlardı. Hiç o kadar utandığımı hatırlamıyorum. Genç kıza,

— Affedersiniz, diye açıkladım, benimkisi de bir alışkanlık... Pardesücüyüm. Günde en az yirmi, otuz müşteriye böyle pardesü giydirdiğimden...

**

Kocamla işte böyle tanıştık. Evimizde erkek olmadığından evlenmemi annem de istedi. İnşaatçılar köşkümüze karşılık bize dört daire veriyorlardı. Oysa kocam pazarlığı yapınca altı daire aldık. Şimdi köşkümüzün yerinde, altı dairesi bizim olan onaltı dairelik bir apartman var. Altı dairemizden önce dördünü, sonra da beşincisini sattık, kocam işi için sermaye yaptı. Şimdi artık perakendeci değil, pardesü ve palto toptancılığı yapıyor.

Özellikle akşam yemeklerinden sonra evimizde sıksık kocamla nasıl tanıştığımızı hiç bakmadan hatırlar, kahkahalarla güleriz. Artık bu olayı dostlarımız da biliyor.

*

Hey gidi hey... Evlendi yirmi yıl olmuş. Göz açıp kapayıncaya kadar geçti yirmi yıl... Bu yirmi yılda her şey değişti. En çok değişen de karım... Yirmi yıl önceki kadın gitti, yerine bambaşka bir kadın geldi.

Ama ne yapayım ki, hiçbişeyi değiştiremem, iki çocuğumuz var... Karım, neden, nasıl tanıştığımızı bile unutmuş görünüyor. Oysa o gülünç olayı hatırlasa, bir

hatırlasa, öyle mutlu, öyle mutlu olacağım ki... Hayır, hiçblsey hatırlamıyor o günden. Geçen akşam yemekte rakı içtim biraz, neşelendim, eski güzel günleri yaşamak isteği depreşti içimde... Yalandan hapşırmaya başladım. Karım hiç aldırmadı bile... Oysa bir «Çok yaşa» deyiverse, dünyalar benim olacaktı... İlle de ona, çok yaşa, dedirtmek için, yalandan üstüste hapşırdım. O zaman karım,

— Sen galiba nezle olmuşsun... dedi.

Bir daha hapşırdım.

— Aman üstüme doğru hapşırma! diye bağırdı.

Ben hapşırdıkça herşeyi söyledi de, ağzından bitek «Çok yaşa» sözü çıkmadı... İki çocuk var, ne yapabilirim ki... Hiç! Çocuklar olmasa hemen boşardım karımı. Belki yirmi kere hapşırdım da bir kerecik olsun bana «Çok yaşa!» demedi. Ne anlayışsız kadın...

*
**

Evleneli yirmi yıl olmuş... Ben bilirim bu yirmi yılın nasıl geçtiğini, sanki bana yirmi yüzyılmış gibi geliyor... Bitmek bilmiyor. Bitse, ne olacak sanki, iki çocuğumuz var... Artık hiçbişeyi değiştiremem ki... Bu yirmi yılda, kocamdaki değişiklik beni şaşırtıyor, hiç alışamadım ondaki bu değişikliğe.

Nerde o hemen koşup mantomu, pardesümü tutan adam? Hiç aldırmıyor bile. Bir keresinde açık açık söyledim de, artık toptancılık yapıyormuş da, eskisi gibi perakendecilik yapmıyormuş da, müşterilere artık giymeleri için pardesü tutmuyormuş da... Bu açıklamaları beni büsbütün incitti. Ben ne diyorum, o ne anlatıyor... Hiç anlaşamıyoruz.

Özellikle, pardesümü tutsun da giyineyim diye du-

rumlar yaratıyorum, hiç oralı değil. Geçen gün vapurdaydık. O gün hiç de pardesülük hava değildi. Ama vapura binince olsun belki hatırlar diye, özellikle pardesü giymiştim. Vapur iskeleye yanaştı, yolcular inmeye başladı. Bekliyorum ki, kalksın da pardesümü tutsun...

— Hadi pardesüsünü giy artık, geç kalıyoruz... demez mi!...

Ayağa kalktım, sendeledim, kanapeye tutunmasam düşecektim...

Neyi değiştirebilirim artık... Hiç! İki çocuğumuz var. Çocuklar olmasa hemen boşanırdım. Bir kerecik mantomu tutsa, dünyalar benim olurdu. Ama başka kadınlar oldu mu, mantolarını tutmak için ok gibi fırlıyor yerinden...

BULGARİSTAN'DAN GELEN TELGRAF

Bir telgrafın ailece huzurumuzu bu denli bozacağı hiç aklımıza gelir miydi! Telgrafta anlayabildiğimiz yalnızca iki kelime vardı; biri telgrafın çekildiği kentin adı olan Sofya, biri de telgrafın gönderildiği kişinin, yani benim adım... Yedi satırlık telgrafta, bu ikisinden başka anlayabildiğimiz tek kelime yoktu. Sofya'dan gelen telgrafın ilk birkaç kelimesini buraya aktarıyorum: «Che remonsi eurne sincomme lnr eatducon cors aseko...»

Telgrafın Türkçe olmadığı kesindi. Benim bildiğim İngilizceye de hiç benzemiyordu.

Lisede Fransızca öğretmeni olan bir komşumuza götürdüm.

— Dostum, dedim, Sofya'dan şu telgrafı aldım. Lütfen Türkçeye çevirir misin?

Fransızca öğretmeni telgrafı bir süre inceledikten, sonra,

— Bu telgrafın Fransızca olduğundan emin misiniz? dedi.

— Evet, dedim.

— Peki, nerden anladınız?

— İçinde bir yerde «par» diye bir kelime geçiyor. Benim bildiğime göre «par» fransızcadır.

— Yahu, bu telgrafta aşağı - yukarı kırk - elli kelime var. Kırk - elli kelime içinde bitek par var diye, şimdi bu telgraf Fransızca mı sayılır?

— İyi ama, sizce bu telgraf hangi dilde olabilir?

— Elbet Bulgarca.

— Ama ben Bulgarca bilmem ki...

— Sizin bilip bilmemeniz önemli değil, çeken biliyor ya...

— Demek siz Bulgarca da biliyorsunuz? ...

— Yooo...

— E nasıl anladınız telgrafın Bulgarca olduğunu?

— Telgraf Sofya'dan geliyor. Sofya, Bulgaristan'ın başkenti. Eee? Bulgarlar da Bulgarca konuştuklarına göre...

— Doğru yahu... Bak, bu hiç aklıma gelmemişti. Bulgaristan göçmeni bir arkadaşıma götürdüm telgrafı.

— Bulgarca değil... dedi.

— Allah Allah... Fransızca değil, İngilizce değil, peki ama, Sofya'dan gönderilen bir telgraf başka hangi dilden olabilir?

— Almanca olamaz mı?

— Olabilir... Neden olmasın?

Oğlu, Alman filolojisinde okuyormuş. Ona verdik telgrafı. Delikanlı,

— Almanca değil ama, dedi, öyle sanıyorum ki telgraf İtalyanca ya da İspanyolcadır.

— Nereden anladınız? dedim.

— Baksanıza, her kelimenin sonunda sesli harf olduğuna göre...

— Portekizce de olamaz mı?

— Olabilir, olmayacak ne var?

— Olamaz! diye bağırdım. Bir Bulgarin bir Türk'e İspanyolca telgraf çekmesi saçma!

— Bulgar size şaka yapmış olamaz mı?

Telgrafı bir tercüme bürosuna götürdüm, İspanyolca ve İtalyanca olmadıktan başka, telgrafın uluslararası dillerden hiçbirinden de olmadığı anlaşıldı.

Hangi dilden yazıldığı bilinmeyen bir telgraf aldığım çevremizde duyulmuştu. Artık yardım etmek için mi, yoksa dalga geçmek için mi, bilemiyorum, tanıdığım, tanımadığım biçok kişi eve gelip, ne kadar iyiliksever olduklarını gösterdiler:

— Okuyamadığımız telgrafı görebilir miyim efendim? Belki bir yardımım dokunur da...

— Teşekkür ederim. Siz hangi dili bilirsiniz?

— Arapça...

— Efendim, bir Bulgar bana ne diye Arapça telgraf çeksin?

— Dünya hali bu efendim, bilinir mi, çeker çeker...

Kimisi Fince, kimisi Bengalce biliyorum, diye geliyordu. Telgrafın şu dilden, bu dilden olmadığı anlaşıldıkça, dünya dillerinden geriye gittikçe daha az dil kaldığı için, işim kolaylaşıyor diye seviniyordum.

Günün birinde onaltı dil bildiğini söyleyen birini buldum. Bu dil kolleksiyoncusu, öbürleri gibi evime kendiliğinden gelmedi. Bir arkadaşımın salık vermesi, üzerine ben gidip onu buldum. Onaltı dil bilen bu dilci, telgrafı inceledikten sonra, bunun Kübaca olduğunu söyledi. Korkudan titredim. Bu zamanda Kübaca yazılmış bir telgraf insanın başını belâye sokmaya yeter.

— Peki, ne diyor bu Kübaca telgraf bana? diye bağırdım.

Dil kolleksiyoncusu,

— Onu anlamıyorum, dedi, çünkü ben Kübaca bilmem...

— Öyleyse telgrafın Kübaca olduğunu nasıl anladınız?

— Çünkü telgraf «Che» ile başlıyor. Bilirsiniz Che, Guevera'nın küçük adıdır. Che Guevera...

— Çok rica ederim, bir Bulgar bana ne diye Kübaca telgraf çeksin?

— İyi ama, Bulgar, Kübacadan başka yabancı dil bilmiyorsa ne yapsın?

Bu yüzden gece uykularım kaçtı. İyi ki, bir başka dilci, Kübaca diye İspanyolcadan ayrı bir dil olmadığını söyledi de beni yatıştırdı.

Birisi de, bu telgrafın, ayrı uluslardan da olsalar bütün dünya insanlarının kolayca anlaşabilmeleri için icat edilmiş olan esperantoca yazılmış olabileceğini ileri sürdü. Bana da akla yakın geldi. Arayıp tarayıp, esperantoca bilen birini buldum. Hayır, esperantoca da değildi!

Telgrafı yırtıp yırtıp atmak, bu dertten kurtulmak da var ama, ya önemli, acele yapılması gereken bir işse?

Eşin, dostun verdiği salık üzerine çok dil bilen birine götürüp gösterdim. Eski Yunanca, Latince ve Sanskritçe gibi ölü dilleri de bilen bu dil bilgini, telgrafı uzun uzun inceledikten sonra,

— Siz, dedi, bu yazıyı çevirmek için boşuna uğraşıyorsunuz. Çünkü bu telgraf hiçbir dilden değildir.

— Anlayamadım, dedim, yani benimle alay mı etmişler demek istiyorsunuz?

— Hayır, hayır... Ben size bu telgrafın şifre olduğunu söylemek istedim.

Korkuyla bağırdım:

— Aman Allahım! Şifre mi?

— Evet... Şifrenin anahtarı olmayınca bu yazıyı hiçkimse okuyamaz...

Bir Bulgar'dan gelmiş şifreli telgraf!...

Telgrafı hemen yakıp küllerini de yele vermeliydim. Ama neye yarar? Telgrafın bir kopyası da postanedir ve çoktan ilgililerin eline geçmiştir. Belki de onlar, anahtarını bulup şifreyi çoktan çözmüşlerdir.

Ne yapacağımı şaşırmış, sıkıntıdan boncuk boncuk terler dökerek, evin içinde dört dönüp duruyordum ki, kapı çalındı. Eyvah! İşte geldiler... Oh, gelen bir eski arkadaşım... Elindeki kâğıdı sallıyarak bağırıyor:

— Rezalet, rezalet!...

Kendi derdimi unutup merakla sordum:

— Ne var? Ne oldu?

— Daha ne olsun yahu... Bir hafta önce Ankara'dan bir telgraf aldım. Bak işte! Oku şunu!...

Elime tutuşturduğu telgrafı okumaya çalıştım, ama hiçbirşey anlayamadım. Aşağı - yukarı şöyle bişeydi:

«Par tidenis tiyorlarac ele gel eşine eş oğlu nase lamlar.»

— Ne anladın bu telgraftan sen? diye sordu.

— Sonunda galiba «selâmlar» diye birşey var ama, ondan başkasını anlayamadım...

— Tabiî anlayamazsın. Bütün heceleri birbirine karıştırmışlar. Ben de anlayamadım da yandım ya...

— Yandın mı? Neden?

— Bir arkadaş «Partiden istiyorlar, acele gel» diye telgraf çekmiş. Yahu beni bakan yapmak için çağırıyorlarmış... Anladın mı sen?

— Eee? Sen de hemen koşup gitseydin...

— Nereye gideyim, telgraftan bişey anlamadım ki... Acaba ne demek istiyor, diye ona buna gösterirken günler geçti... E o zamana kadar da hükümet bakansız kalacak değil ya... Demek bakanlığı istemiyor diye, başka birini bakan yapıvermişler.

— İyi ama bu telgrafın sonunda «eşine eşine eşoğlu...» filan diye bişeyler de yazılı...

— Efendim, sözde o yazılar «Eşine ve oğluna selâmlar» demekmiş... Ben ilkin sövüyor sandım da küplere bindim...

Yanlış yazılmış bir telgraf yüzünden bakanlığı elinden kaçıran arkadaşımı avutup yatıştırdıktan sonra,

— Bana da bir telgraf geldi hiçkimse okuyamadı... dedim.

— Aman, sakın seni de hükümetten istemesinler...

— Yok canım, bu telgraf Bulgaristan'dan gönderilmiş... Senin tecrüben var, belki anlarsın, hele okumaya çalış...

İkimiz kafa kafaya verdik ve sonunda Sofya'dan gönderilen telgrafın Fransızca olduğunu, hecelerin birbirine karıştırıldığını ve ne yazıldığını anlayabildi. Sofya'da yayınlanan Narodna Mladej gazetesinin yıldönümü için, Bulgar yazarları dostlarım benden bir yazı istiyorlardı. Ama ben telgrafı ona buna okutacağım diye uğraşırken günler, haftalar geçmişti. Belki Narodna Mladej'in gelecek yıldönümü sayısında kullanırlar diye bir telgraf yazdım. Telgrafı vermek için postaneye giderken birden aklım başıma geldi. Biz insanoğulları, neler çektiğimizi ne de çabuk unutuyoruz! Sofya'dan gelen telgraf yüzünden o kadar sıkıntı çekmiştim. Şimdi ben telgrafı çekersem, bu kez aynı dertler, Narodna Mladej'in yazı işleri müdürünün başına gelecekti. Bu kısa zamanda Sofya'daki Bulgar, İstanbul'daki Türk telgrafçıların kültürleri artmış değildi ya... Nasıl olsa telgrafta yazdıklarımın yarısını burda bizim telgrafçı bozacak, geri kalan yarısını da Sofya'daki Bulgar telgrafçı bozacaktı. Vazgeçtim telgrafı çekmekten. Telgraf yerine işte bu yazıyı yazdım: Yıldönümün kutlu olsun, hay sen çok yaşa Narodna Mladej!...

BAŞKALARININ AKLINA UYDUK

Gecenin bir vakti tatlı uykusundan uyanan kadın,

— Bu kart eşşeğin anırtısına dayanamıyorum gayri... dedi.

Gözünü uyku tutmamış olan Zülfü, karısının boş böğrüne yatakta bir dirsek atıp,

— Uyu karı, uyu! Eşşeğin anırtısı biyandan, seninki biyandan... Nedir çektiğim yahu? diye bağırdı.

Karısı, uyku sersemi,

— Uyunuyor mu ki herif, senin eşşeğin insanı uyumaya bırakıyor mu ki... diye çıkıştı.

— Zıbar yat, diyorum karı... Sabah erkenden kasabaya varacağım yahu. Ulan, sen hiç lâf anlamaz **mısın?** Kasabada miting var, dedim ya sana... Bütün köylerden mitinge gidelecek... Kuşluktan yola çıkacağız. Ulan, sen hiç lâf anlamaz mısın?

— Ben lâfı anlamasına bir güzel anlarım ama, lâftan da, sopadan da anlamayan bu senin kart eşeğin...

— Gene eşekle bozdun...

— Bir ben mi bozdum senin eşekle? Tüm köylüye yandım allah dedirtti bu senin eşeğin...

Canı sıkılan Zülfü'nün uykusu da kaçmıştı.

— Ulan karı, kaç yıldır şu eşeğin anırtısına alışamadın gitti be...

— Alışılacak gibi mi ki... Eşşek dediğin eşşek, eşşekliğini bilmeli. Anırmanın da bir sırası var. Bu senin kara eşşeğin, karanlık bastı mıydı, başlar anırmaya, taaa sabaha dek... Çekilir dert değil ki...

— Ulan sen şehir avradı mısın ki, bir eşek anırtısından uyuyamayasın?...

— Sanki sen uyuyabiliyor musun...

Her gece mi her gece, Yamuk Zülfü'yle karısı, kara eşeğin anırması yüzünden çekişir, ağız kavgası ederlerdi. Bütün köylü Yamuk Zülfü'nün kara eşeğinden yaka silkiyordu. Akşam karanlığı basar basmaz, durdurak demeden anırır, bir de anırtısı dağlarda yankılanmaz mı, İşte o zaman yer - gök inlerdi.

Muhtarı, öğretmeni, imamı, bakkalı «Sat gitsin, dehle başından şu belâyı!» diye Zülfü'ye akıl veriyordu.

Sat, demesi kolay. Böyle bir hastalıklı, kart eşeğe kim para verir de, başına belâyı sarar? Eşek kocamış, gözü görmez, topallar, sırtı yara. Önüne su koysan gene anırır, ot koysan gene anırır. Besbelli hayvanın içinde bir derdi var da, geceleri o derdi tepiyor.

Gerçekte, bunların hepsi bahane. Evet, eşeğe para veren çıkmaz ama, para veren olsa da, Zülfü kıyıp da eşeğini satamaz. Bunca yılın işini görmüş, değirmene, pazara yük taşımış, dağa, bayıra koşulmuş, hem de babadan kalma bir eşek... İşte buyüzden köyün saf adamı Yamuk Zülfü, eşeğinin ölmesini diler. Her gece «Al şunun canını da benim canımı kurtar hey güzel Allahım!...» diye yakarır. Bir Ölse kara eşek, Yamuk Zülfü hem çok üzülecek ama, hem de keyfinden oynayacak.

Her gece olduğu gibi o gece de karı - koca kara eşe-

ğin anırtısından uyanıp uyanıp kavga ettiler. Kadın tam dalar gibi olurken eşeğin anırtısıyla birden sıçrayıp, uyku sersemliğiyle,

— Herif, sat şu eşeği! diye mırıldanıyor, yine dalıyordu.

Zülfü'nün de canına tak demişti.

Gün ışımadan yatağından kalktı. Karısı da kalkıp esneye esneye çorba pişirdi. Zülfü, tarhana çorbasına kaşık sallarken, hâlâ kara eşeğin anırtısı yankılana yankılana uzayıp gidiyordu. Giyinip çıktı. Kahve önüne onbeş kişi kadar birikmişti. Selâmlaştılar.

Muhtar, gene her zamanki gibi,

— Ulan Yamuk Zülfü, dedi, sat şu eşeği de köylü biraz başını dinlesin be... Nedir bu senin uyuz eşeğinden çektiğimiz yahu...

Köylüler yola düzülmüş, miting için kasabaya giderlerken, bir delikanlı,

— Töbe olsun, ben bu Zülfü emimin eşeğini vuracağım, dedi.

Başka biri, delikanlıyı destekledi:

— Vur ulan, vur be... Vallaha sevabı vardır.

Bir sakallı köylü,

— Siz dedi, Yamuk Zülfü'nün kara eşşeğini bildiğiniz esşeklerden bellemeyin. Kurban olduğum cenab-ı mevlam tarafından eşşek sıfatında ve eşşek heyetinde halk olunmuş bir belâdır ve de bu belâ, Allah tarafından köyümüze musallat edilmiştir. Mevlâm, ceza olarak gönderdiği bu eşşek suretindeki belâ ile bize ders veriyor, diyor ki: «Ey Karaban köylüleri! Kulluğunuzu tam yapmadığınızdan, ben de sizleri gece - gündüz anırtısından uyutmayan eşşek kıbalindeki bu kara şeytanı başınıza musallat ettim!»

Kasabaya varana kadar zevzeklendiler, köyün saf

adamı Yamuk Zülfü'yle alay ettiler. Böylece güle eğlene kasabaya geldiler. Öbür köylerden gelenler de, kasabanın hanlarında, kahvelerinde toplanıyorlardı. Karaban'lılar, her zaman gittikleri kahveye doluştular. Kahvede biri yüksek sesle gazete okuyor, öbürleri de dinliyorlardı. Okuduğu, ilerigelen bir politikacının sözleriydi. Dinleyenlerden biri, o ilerigelen politikacı sanki karşısındaymış gibi,

— Ulan, biz senin ne alçak olduğunu bilmez miyiz, dedi, sen gene bizim eski bildiğimiz alçaksın ya, ne yapalım ki bizi başkaları kandırdı da, adam yerine koyup sana oy verdik...

Yamuk Zülfü korkulu bir şaşkınlıkla,

— Aman ağam, o nasıl söz, partimizin büyüğüne?... dedi.

Adam,

— Büyüğü mü, partimizin kocabaşı desene şuna... Biz onun ne mal olduğunu eskiden de bilirdik ya, n'eyle yelim ki başkalarının aklına uyduk...

Az sonra radyoda haberler verilirken, büyüklerden birinin sözleri yayımlanıyordu. Radyonun yanında oturan bir adam, radyoda sözleri yayımlanan büyük adam, sanki karşısındaymış gibi ona çıkışmaya başladı:

— Konuş, konuş! Tatlı tatlı konuş da kandır bizi gene... Ulan, biz senin ne düzenci, ne çıkarcı olduğunu bilmez miyiz... Biliriz elbet. Biliriz de seni ne demeye oraya çıkardık? Çünkü başkalarının aklına uyduk.

Miting başlamıştı. Alan gitgide doluyordu. Yamuk Zülfü de ayağını sürüye sürüye alana gitti, kalabalığa daldı, elektrik direğine dayanıp durdu.

Kürsüye, beklenen büyük adam çıktı. Hoparlörden sesi gümbür gümbür duyuluyordu. Çok da etkili konu-

şuyor, çok alkışlanıyordu. Zülfü'nün yanında dikilen biri, kürsüdeki adama doğru,

— Ulan, biz senin ne mal olduğunu biliriz, boşuna yırtınma! dedi.

Zülfü,

— Aman ağam, o nasıl söz, biz bu adama oy verdik yahu... dedi.

— Vermesine biz de verdik... Kendi aklımıza kalsaydı verir miydik hiç! Yoksa bizi başkaları kandırdı.

Miting bitti. Zülfü akşamleyin köye çok yorgun dönmüştü. Hemen soyunup yatağa girdi, ama kara eşeğin anırtısından uyunacak gibi değildi ki...

— Ulan, şart olsun ben bu eşeği satacağım! diye bağırdı.

İşte çok büyük yemin etmişti, şart olsun dediğine göre, ya eşeğini satacak, ya karısını boşayacaktı...

Hemen hemen uykusuz geçen o gecenin sabahında, güneş doğar doğmaz döşeğinden fırlayıp, kara eşeğin boynuna yularını geçirdi, eşeği yedeğine alıp çıktı yola. Pazara gidemeden geberir diye eşeğe binemiyordu bile...

Köy mezarlığını dolanmıştı ki, bir uzak akrabasıyla karşılaştı.

— Uğurola Zülfü Ağa, nereye böyle?

— Kara eşeği pazara çıkaracağım da kasabaya götürüyorum.

— Kaça satacaksın?

— Kaça olursa... Ne verirlerse versinler, gitsin başımdan da...

— Aman Zülfü, sen deli misin yahu... Böyle bir cins eşek!... Şu eşşeğe bak yahu... Sen bu eşeği ikiyüz liradan on para aşağı verirsen, yani çok enayisin...

— Hadi canım, alay etme...

— Vallaha alay değil arkadaş... İkiyüz kayme...

— Eder mi o kadar?

— Fazla da eder ya... Almaya kalksan beşyüze alamazsın... Hadi gülegüle, uğurola...

Zülfü, eşeğine ikiyüz lira verirler mi, vermezler mi,, adam kendisiyle alay mı etti diye düşüne düşüne giderken bir köylüsüyle karşılaştı.

— Nereye böyle sabah sabah Zülfü dayı?

— Benim kara eşeği satacağım da pazara götürüyorum.

— Kaça vereceksin?

— Bilmem ki... Acep ikiyüz lira istesem, çok mu?

Adam bıyık altından güldü. Bu yağır eşeği alıp da kim ne yapsın? Belki biri gön yapmaya derisini yüzmek için alırsa alır, eh beş lira eder belki...

— İkiyüz lira mı dedin?

— Hee...

— Sen delisin Zülfü dayı.

— Etmez mi o kadar?

— Etmez olur mu hiç, böyle bir eşek ikiyüz, üçyüze verilir mi?

— Deme!

— Sen bu eşeği beşyüz liraya elini öpene satarsın. Sakın, daha aşağı satayım deme... Hadi pazar ola Zülfü dayı...

Yamuk Zülfü, içinden «Vay benim sürmeli gözlü kara eşşeğim, biz senin değerini bilemedik, tüh yazık...» diye geçirerek, eşeğini okşaya seve, yularını çekiyordu.

Tanımadığı biriyle karşılaştı. Adam, neden eşeğe binmediğini sordu.

— Pazara satmaya götürüyorum da, ondan binmedim ki yorgun düşmesin...

— Kaça vereceksin?

— İkiyüz liraya bırakacaktım ya, bizim köydekiler

«Yazıktır, böyle bir eşek beşyüzden aşağı verilmez» dediler...

Adam, alay edilecek birini bulmuşken kaçırmadı:

— Aman arkadaş, seni kandırmışlar...

— Ben de anlamıştım, beşyüz lira eder mi şu uyuz eşek!

— Ne demek! Yahu beşyüz deyip de fiyat kıracaklar ki, bu cins eşeği elinden ucuza kapsınlar... Böyle bir eşek en azından yediyüz lira eder, fazla da eder ya...

— Yok daha neler! Yediyüz liraya at alınır, hem de atın yiğiti...

— At mı? Yahu at kaç para eder böyle bir eşşeğin yanında? Anlaşılan, sen eşekten anlamıyorsun...

— Pek de anlıyorum sayılmaz...

— Yazık! Güzelim eşek, bir değerbilmezin eline düşmüş... Vahvah! Yahu böyle bir eşek, bir çift atla bile değiştirilmez. Kolay kolay ele geçecek bir eşek mi bu?

Yamuk Zülfü eşeği yularından çekip yürüdü. Az sonra kuyu başında birine rastladı. Dalga geçecek birini arayan adam, alay edilecek birini bulmuşken tadını çıkarmak istedi:

— Yediyüz liraya mı satacaksın? Daha neler! Sea bu eşeği bin liradan ucuza verirsen, deli diye adın çıkar» bilmiş ol.

— İyi söylersin ama arkadaş, bu eşek çok yaşlı, hastalıklı da... Topaldır da... Üstelik yarası var, hiç iyi olmaz... Öldü ölecek... Binsen, devrilir, binilmez. Yük vursan, çöker, taşıyamaz.

— Varsın olsun... Böyle bir eşeğe binmeye günah. Sırtına yük vurmaya da yazık...

— E, ne olacak?

— Bir eşekten anlayanın eline düşecek ki... Bu eşekten döl alınacak, döl... Bu, damızlık bir eşek..

Zülfü,

— İyi dedin ya, bu benim eşek, kancık eşeğe atlamaya güç yetiremez, atlasa üstünde duramaz... dedi.

— Olsun... Bir atlasa gene yeter... Bu damızlık eşek bin lira, bin...

Yamuk Zülfü artan umutla kasabaya yollandı. Yol üstündeki tarlada, bir çardak altında gölgelenen bir adam,

— Bu at satılık mı? diye alay etti.

Zülfü,

— Eşeği mi sordun? dedi.

— Hayır, yedeğindeki atı sordum.

— Efendim, alay etme, bizim babadan kalma eşeğimizdir.

— Canım, eşek olmaya elbet eşek de, böyle cins bir eşeğe eşek demek uygun düşmez...

— Evet, gayet cinstir... Böyle bir eşek satılmaz diye herkes söyledi ama, kızgınlıkla şart olsun satacağım diye ağzımdan büyük yemin çıktığından satacağım artık...

— Vahvah... Kaça vereceksin?

— Bin liraya bırakacağım...

Zülfü, eşeğinin yularından çekip giderken, adam arkasından sesleniyordu:

— İki bin iste, ikibinbeşyüz iste, gene de az, gene de az...

Yamuk Zülfü, eşeği pazara getirmişti, ama içinde de pişmanlık başlamıştı. Kendikendine söylenip duruyordu:

— Böyle bir eşek ikibine de satılmaz, üçbine de satılmaz... Hiç satılmaz. Ne verirlerse versinler, gene satılmaz...

Çok canı sıkılıyordu.

Yanına yaklaşan bir köylü,

— Kaça bu? dedi.

Yamuk Zülfü,

— Satılık değil, dedi.

— Satılık değilse ne diye pazara çıkardın?

— Satmayacağım yahu... Zorla mı? Mal benim değil mi, satmıyacağım işte.

Yularından tutup eşeği geri çevirdi. Tersyüzü köye döndü. Yorgundu, ama keyifliydi. Karısı, kara eşeği kocasının yedeğinde görünce dövünerek, saçını yolarak bağırmaya başladı:

— Heriiif herif... Kimse almadı mı? Satamadın mı? Satamadınsa ne diye geri getirirsin hey akılsız herif! Kimse para vermediyse, gelirken yolda, uçurumdan aşağı yuvarlamak da mı yok... Kıra salıp bırakmak da mı yok... Hiç mi aklına gelmedi, eşeği orda bırakıp savuşup köye dönmek...

Yamuk Zülfü, yorgunluktan, uykusuzluktan bitmişti. Eşeği ahıra koyup eve girdi. Hâlâ söylenmekte olan karısına,

— Ulan akılsız karı, sus! diye bağırdı. İş senin bildiğin gibi değil. Böyle cins eşek bir daha yok... Her gören öyle dedi. Az kalsın bizi kandıracaklardı da satacaktık... Komşulara bakma sen, onlar çekemediklerinden, eşeği sat diye tutturdular.

Akşam yemeğini yer yemez yatağına girdi. Pilli radyosunu da açıp başucuna koydu. Radyoda, ilerigelenlerden biri konuşuyordu. Tam uykuya dalacaktı ki, kara eşek her zamanki gibi dağ - taş inleterek anırmaya başladı. Yamuk Zülfü o yana döndü, bu yana döndü, kara eşeğin anırtısından bitürlü uyuyamıyordu. Birden yataktan fırladı, deli gibi don-gömlek ahıra koştu. Kara eşeğin karşısına geçip.

— Ulan, dedi, ben senin ne soysuz eşşek olduğunu hiç bilmez olur muyum! Sen gene benim eskidenberi bil-

diğim eşeksin. Bilirim bilmesine ama, yoksa başkalarının aklına uydum, onların sözünü dinledim de senin gibi bir baş belâsından kurtulamadım...

Döndü yatağına. Başucundaki pilli radyosunu kapatıp konuşan adamı susturdu.

ÜNLÜLER GEÇtDt

ŞAÎR-Î
MUAZZAM
ABDÜLMUNZAM

Validesi tarafından Kethüda Heyhüsrev'e ve pederi tarafından dahî Suzan Hüsrev'e dayanan üstad-ı muazzam Abdülmunzam Beyefendi, hicrî 1089 senesi cemaziyülevvelinin onbirinde, Kamerî 1108 senesi Şaban ayının ondokuzunda, Şemsî 1304 senesi teşrinisani otuzunda, Rumî 1833 senesi Kânunuevvelinin ikisinde, Arabî 1209 Şevvalinin- üçünde, Acemî 2945 senesinin Mülazimevvelinin doksanbeşinde, Frengi 1818 otuzbır Martında, Yüksek Hastalıklar Hastahanesinin üçüncü kliniğinde dünyaya gelmiştir ki, bu tarihî kayıtlardan da anlaşılacağı veçhile, edebiyat tarihçilerimize nazaran, yedi muhtelif tarihte, yedi muhtelif mahalde dünyaya gelmiş bulunmaktadır ve aynen hakikattir, zira kendileri yedi kardeş olup, pederinin fevkalâde dalgınlığına mebni, yedi kar-

desten hangisinin Abdülmunzam olduğu bilinmemektedir ve bu hususu bizzat Abdülmunzam dahi vefatı tarihine kadar tayin ve tesbit edememiştir. Ne hazin!

Edebiyat tarihçilerimizden ve pek kıymetli müdekkiklerimizden Mevlevi tarikatına mensup Saki Alyanak, Abdülmunzam Beyefendi hakkında yazdığı iki ciltlik büyük eserinin tamamını, Abdülmunzam'ın 8 zilhicceye müsadif mübarek cuma gecesi saat üçe beş kala mı, yoksa üçü iki geçe mi dünyaya geldiğinin araştırılmasına tahsis eylemiş ve maalesef kat'î bir neticeye varamadan bu pek kıymetli eserini tamamlamıştır. İşbu izahattan da anlaşılacağı üzere şiirimizin şahikalarında pervâz-ı avâz-ı tınnaz eyleyen şairimizin zilhicce gecesi saat üçe beş kala mı, üçü iki geçe mi tevellüt eylemiş olduğu bugüne kadar meçhulümüz kalmıştır ki, Türk irfanı ve Türk kültürü namına teessüfe şayandır. Ne yazık yarabbi! Maahazâ, edebiyat tarihçilerimiz 8 zilhicce gecesi doğduğunda müttefiktirler.

Pederi ve validesi dahi şair ve şaire olduklarından Abdülmunzam Beyefendi Şair-i mâderzâd ve edib-i pederzâd, son derece serâzâd haraçmezat bir zat idi. Ve bu unvana bihakkın kesb-i liyakat eylemiş ve şiirimizin şahikalarına ş'aapmış bir dâhi-i ekber-i muazzam-ı sefiri kebîr idi. (Allah rahmet eyleye!)

Meşhur şaire ve şakirelerimizden olan validesi Cavidan hanımefendi, oğlu Abdülmunzam'ın tevellüdü münasebeti ile şu şiir-i dilnişin-i tüzük -meşin- peşini ilham-ı karnından neşide eylemiştir.

«Ey kademsiz kendinle getirdin zam,
Doğurmaz olaydım seni Abdülmunzam!...»

Ah ne beyit, ne betüs-selam (Aleykümselam), ne teverrüm-ü terennüm, öyle değil mi? Bu beytin her hece-

sinde ince ruhlu bir validenin pürşefkat olan kalb-i dilhunu çarpmaktadır. (Nur içinde yatsın, salihat-ı nisvan hastalığından kurtulamıyarak sizlere ömür o da öldü.)

Pederi dahi, sarayın dolmacıbaşısı Lezzettin ahfadından ve divan sahibi Abdültıntın Ebüllahmacun'dur. (18 inci yüzyıl şairlerimizdendir. Öldüyse Allah rahmet eylesin, kaldıysa Allah kolaylık versin!) Üstad İbnülmeymenet Cemhut Hamhut «Son asır mevtaları» nâm eserinde, Abdülmunzam Bey'in pederi Ebüllahmacun'a eserinde geniş yer ayırarak, ezcümle hakkında şunları kaydetmiştir:

«Bir şair-i hoşmeşreb olup fevkalâde zarif bir nüktedan, bir hayü nadân, boyu biraz alçaktı ortadan ve son derecede zarif bir ârif-i dânâ idi. Hicivleri dillerde destan ve çok sevdiği kedisinin adı ise mestan idi. Bir tarihte kendisine her hitap edilişte «Efendim !» demesi lâzım iken «Haa» demeyi itiyat edinmiş olan vüzeradan Palabıyık Murtaza pâşâ için şu nefis hicviyyeyi yazmış idi:

«Her lafın başında deme: haaa!
«Bundan başka Ankara yok, ohaa!...»

Şu hicivdeki inceliğe, şu zerafet-i zeban ve nezafet-i lisana bakınız, insan hayran oluyor. Vaah hafya ki, zamanımızda lisanımıza bu kudrette âşinâ ve böyle terennüm eden şairlerimiz, yok demlemezse de, nâdirattandır.»

Hakikat öyledir, Abdülmunzam Beyefendinin pederi divan sahibi Ebüllahmacun'un şimdi derhatır eylediğimiz bir şiirini teberrüken takdim edelim. Bu şiiri, bâlâda zikroîunan vüzeradan Palabıyık Murtaza pâşâ için yazmış ve şiiri paşa-yi mumaileyhe takdim ile bir kese altın ile taltif olunmuş idi. İşte şiir.

«Tuttuğun altın ola ey Murtaza pâşâ
Eşin menendin yok cihanda hâşâ
Azrail gelir ise bir gün başa
Bana hâvâle et ânı, âlem şaşa
Biz ölelim sen bin yaşa!»

Şair-i muazzam Abdülmunzam pederinden mevrus kudret-i kalemiyye ve kuvvet-i edebiyyesi ile derhal temayüz ederek, mektepteki edebiyat muallimini birçok defalar mat etmiş ve birgün kademhane duvarına yazdığı şu beyitle hendese muallimi olan Kostaki efendiyi hicvetmiştir.

«Âdem olursa eğer merkepler tâ ki,
Ol zaman âdem olur bizim Kostaki...»

Ehl-i vukuf tayin edilen edebiyat mualimi garazkârlığından dolayı bu hicviyyenin Abdülmunzam tarafından yazıldığını söylemek sureti ile, mektepten bilâ şehadetnâme tard ve ihracına sebep olmuştur. Daha o zaman ki masum yaşında Kaputân-ı derya Süreyya Paşa için yazdığı şu hicviyye ile dikkatleri üzerine çekmiştir:

«Şarap çanağını doldur babanın,
Hay seni kaptan-ı derya yapanın...»

Abdülmunzam mektepten tard edildikten ve bir müddet avâremû dolaştıktan sonra iki arkadaşı ile birlikte «Hazine-i Cünun» edebî mektebini kurmuş, bilâhare aralarında itilâf çıktığmdan bu mektepten de ayrılarak tek başına «Şafak-ı Âti» edebî mektebini tesis eylemiştir.

İstikbalini kazanması için pederi tarafından tehdit edilince, Hariciye Nezaretinin açtığı, müsabaka imtihanına girmiştir. Sefaret tercümanlarından Kosti Efendinin Fransızca olarak söylediği çok uzun bir cümleye, hiçbir kelimesini anlamadığı halde, şair mizacının ilhamı ve al-

tıncı hissi ile atarak «Vıy müsü» diye cevap verince, mesut bir tesadüf ile bu cevap tutmuş, bunun üzerine Hariciye tercümanı Kosti Efendi yine çok uzuun Fransızca bir cümle ile Abdülmunzam'a sefir tayin edildiğini, hemen harcırahını alarak yola çıkmasını, geç kalırsa padişah hazretlerinin daha atik davranıp, hazinedeki mangırları kamilen alması ihtimali olduğunu söylemişti. Abdülmunzam bir kelimesini dahi anlamadığı bu frengice söylenmiş sözlere «Mersi boku boku» diye cevap vermiş ve eser-i talih olarak bu cevap dahi tutunca Abdülmunzam'ın lisan-ı franseviye olan vukufu karşısında hayretlere gark olan tercüman Kosti Efendi «Osmanlılar da maşallah artık Fransızcayı söktü, artık teceddüt başlamıştır!» diye feryat etmiştir.

Fransa'ya muvasalatından sonra, gazel ve kaside tarzını terk ile Fransızca ve Türkçeyi halt ederek «sonne» ler yapmıştır. Şu şaheser sonnelerden bir misal verelim:

İkamet eyler iken monşer, jösüvi Paris'te,
Lisan-ı Fransevîyi söktüm tam sekiz derste.
Ün madmazel e ün madam ederler iken übûr,
Yollarını beklerdim maten, suvar e tujur.
Ün maten parle ettim: kel votr nom ma şeri?
Sinyalimi çakarak döndü madmazel geri...
Yanımda olmasaydı âh o hain teyzem,
Dedi: «Avek tut mon kör, kör olayım jö vuzem!
Düştüm arkalarına döne döne helezon
Yolumu da kaybettim, nerde yahu ma mezon?

Üç yüz beyit olan bu sonne aruz vezni ile kaleme alınmıştır ki, dünya edebiyatında aruzla yazılmış ilk ve son Frenkçe şiir budur.

Vatan hasretine dayanamayıp memlekete avdetinde Hacer adında bir bakire-i masûme ile izdivaç ederek bu

sefer Fizan maslahatgüzarı olmuştur. Zavallı Hacer ise, şiir dinliye dinliye evvelâ tecennün ve bilahare teverrüm ederek onüç buçukuncu baharında bir fidan iken şiirden şehit düşerek Sahray-ı Kebir'e defn edilmiştir. Şair-i muazzam Abdülmunzam'ın şiddet-i teessüründen ve hiddet-i tekeddüründen meydana getirdiği şaheseri olan Türbe isimli mersiyesinden birkaç mısra-ı berceste-i güldestesini takdim ediyoruz:

«Ma'bûdem öldü eyvaaah!
Yazık oldu Hacer'e!
Elemden nezle oldum.
Açık kalmış pencere...
Pek çok zevce bulunur,
Nerde öyle şecere...
Kapağım gitti benden,
Yuvarlandı tencere...
Şair-i azam oldum
Hep becere becere...
Yazık oldu Hacer'e
Yazık oldu Hacer'e!»

Hacer'in gaybubeti sebebi ile teessüründen ne yaptığını bilmez halde hemen ve arkasından yine hemen ve tekrar tekrar izdivaç eden şairin başından sekiz nikâlı ve sayısız gayr-i nikâhlı izdivaç geçmişse de zevcelerinden hiç biri Hacer gibi erkenden ecel şerbetini içip kendisine ilham veremediğinden şair-i muazzam Abdülmunzam mesut olamamış ve bedbaht hayatım sefir-i kebir olarak lüks sefarethanelerde ve sefalethanelerde geçirmiştir.

Beşer perdelik onsekiz tracediya yazmıştır ki, bilâhare, kendisinden iki yüz yıl evvel yaşamış olan Şekispiyer nâm muharririn eserlerim, bunlardan ilham alarak yazmış olduğu anlaşılmıştır.

En mühim şiirlerinden biri olan «Hicat-ı Firdest-i Penhimân» isimli şaheserini öyle bir hârika lisan ile yazmıştır ki, Arapça, Farsça ve bir az da Türkçe olarak yazdığı halde bu eserini ne Araplar, ne Farslar, ne Türkler anlayabilmektedirler. Kendisi dahî bu şaheser şiir hakkında şu mütaleada bulunmuştur:

«O kadar mükemmel bir şiirdir ki, anlaşılması imkân haricindedir ve ben dahi kendi yazdığım bu şiiri anlayamadığımdan, nasıl olup da yazabildiğime hayret etmekteyimdir.»

Bu şaheserin küçük bir kısmını takdim ediyoruz:

Mevt-i emvât-ı memat-ı semat
Nerdesin, gelsene artık Semahat!
Çû ez derkenârest deş-i dübür
Vellezîne mest-i pest şah-ı Babür!

İlk defa olarak edebiyatımızda serbest nazımla terennüm eylemiş bulunan üstad Abdülmunzam serbest izdivaçla yaşadığı gibi, serbest hanımlara serbest vezinli şiirleriylede hitap eylemiştir. İşte bir misâl:

«— Ey ruhumun ruhu!
— Huuu!
— Nerdesin yahu?»

Edebiyatta şiirimize ilk defa olarak İnek kelimesini sokarak realizmin yolunu açmış ve pastoral tarzda şiirler de yazmıştır. Bu şiirlerden de bir misal verelim:

Kaval çoban çalıyor
İt ardını yalıyor
İnsan bakıp dalıyor
Ne manzara, manzara!...

İnek gelir böğürür
Boğa gider öğürür
Şair bunları görür
Ne manzara, manzara!

Şair-i muazzam Abdülmunzam, daha henüz 84 yaşındayken, asıl büyük eserlerini vereceği hususunda büyük ümitler beslendiği bir sırada irtihâl-i dâr-ı beka eylemiş, memleketimiz için çok elîm bir ziya ve yeri doldurulmaz kayıp olduğundan halen yeri bomboş tutulmaktadır. (Allah hemen taksiratını affetsin. Âminn...)

Bırakmış olduğu ciltlerle eserlerinin bugün hiç kimse tarafından anlaşılmamakta olması son derece şayan-ı teessüftür, yazıklar olsun.

III BÖLÜM

Buraya kadar olan araştırmalarımızda Divan Edebiyatını incelemiş ve örnekler vermiştik. Şimdi de 19 uncu yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak, Cumhuriyetin ilânına kadar geçen zaman içindeki edebiyatımıza bir göz atalım. Bu dönemde şu üç büyük edebiyat ekolünün kurulmuş olduğunu görmekteyiz:

1 — Tazminat Edebiyatı
2 — Tanzifat Edebiyatı
3 — Tenvirat Edebiyatı

Tazminat Edebiyatı:

19 uncu yüzyıl başlarında ortaya çıkan bu edebî cereyana Tazminat Edebiyatı denilmesinin sebebi, bu ekolü kuran başlıca edebiyatçıların hemen pek çoğunun, gençliklerinde saltanata başkaldıran kişiler oldukları halde,

sonradan yaşlandıkça akılları başlarına gelerek, padişah fermanıyla yüksek makam ve mevkilere gelerek tazminat alıp memlekete hizmet etmiş olmalarıdır.

Tanzifat Edebiyatı:

Bu edebî cereyana Tanzifat (yani temizlik) Edebiyatı denilmesinin sebebi ise, bu ekolü kuran kişilerin son derecede temiz ve titiz insanlar olmalarıdır. Meselâ bu ekolün kurucularından biri olan Abdülham Kâmil Bey o kadar temiz ve titiz bir kimseydi ki, suyu bile birkaç kere sabunla yıkamadan içmezdi. Tanzifat edebiyatının bir ismi de «Edebiyat-ı Antika-i Cedide» olup bu cereyana mensup şair ve yazarlar «yevmin cedit rızkın cedit» yaşadıklarından bir nizam-ı cedit kurmak istemişler ve bu yüzden eserlerini eser-i cedit kâğıdı üzerine yazmışlardır. Edebiyatımızda yarattıkları bu yenilik sebebiyle de kurdukları ekole «Edebiyat-ı Antika-i Cedide» adı verilmiştir.

Tenvirat Edebiyatı:

Bu edebî cereyan, edebiyatımıza aydınlık getirdiği için Tenvirat Edebiyatı adını almıştır. Çünkü bu ekole mensup olanlar, ilham perisinin geceleyin geleceğini düşünerek geceleri lâmba ışığıyla yazarlardı. Bu sebeple de Tenvirat'çılar, edebiyatımızda rönesans yapmışlardır. Her ne kadar gerek Tazminat Edebiyatı, gerek Tanzifat Edebiyatı batı etkisiyle ortaya çıkmışsa da batının en iyi mümesilleri Tenviratçılar olmuşlardır. Dilimize «Mon şer», «mersi» gibi kelimeler onların sayesinde girmiş ve hattâ bu yüzden eski kuşak edebiyatçıları onlara «mon bey» ler adını vermiştir. Bu bakımdan Tenvirat Edebiyatı, Cumhuriyet sonrası edebiyatına geçişte bir asma köprü vazifesi görmüştür.

Tenvirat Edebiyatında Nesir:

Tenvirat Edebiyatının nesirde en kuvvetli siması, bu

ekolün kurucularından olan Hercaizâde Salih Şefkati Bey'dir. Salih Şefkati, Şakşakîzâde Şeramet, Vahap Cenabettin'le birlikte «Şafak'ı âtî» mecmuasını kurmuşlar vs burada efkâr dağıtmışlardır.

Ne yazık ki, yeni harflerin kabulünden sonra, pekçok kıymetli eser gibi, Salih Şefkatî'nin eserleri de bugün okunamamaktadır. Bir örnek olarak, üstadın «Ne çâre biçâre Pirâye!» adlı şaheser romanından bir parçayı okuyalım.

«Ne çâre bîçâre Pirâye!»

«Râkit, sâkit... Vakit Şam'ı gariban... Mahal ise, Kuşdili çayırı rehgüzeri, akşam üzeri idi. An samimül kalblerinden iki refik-i vefik olan Ziya ile Süreyya, akşam alış verişi diyerek bir miktar zenperestlik maksadı ile Kuşdili çayırına çıkmış bulunuyorlar ve çayırda mürur eden faytonlardaki zenne-i nazeninleri seyrü teftiş eyliyorlar idi ki, bıyıkları henüz terlemiş bulunan Ziya, refik-i şerikine şu yolda hitap eyledi:

— Ey aziz birader'i canberaberim! Komşumuzun kerimesi Nâzân ile bazan mülâki olamadığımdan son derecede abazan bir vaziyette borazan bir hale geldim. Nedir çâre-i nâsâzım? Göklere yükseldi âvâzım, heyhaaat!...

Süreyya ise, Ziya'nın heyhatından son derecede müteessir olup, sabık cuma günü sabahtan akşama kadar takip eylemiş olduğu bir hatunun arkasından hanesi kapısına gelüp, tam orada ipek çarşaflı hatun peçesini küşâd eylediğinde, kömürcü dükkânı kepengi açılmış gibi, peçenin altından marsık misali simsiyah bir arap bacının suret-i sıfatı zahir olduğunu pek zarif bir tebessüm-ü kibarane ile nakîeyledi.

İşte tam bu hengâmede idi iki önlerinden müruru übûr etmekte olan bir faytondaki iki duhter-i pakize tazeden birinin sağ elindeki uzun konçlu eldivenle penbe

feracesi arasında bir parmaklık kadar aralık kalan kısmı-ı nâmahreminden çıplak penbe teninin görünmesi ile Ziya,

— Aaaah!... Eyvaah!... Kalb-i dilhunumdan yâre aldım. O ne ilâhî bir ten! Mahvoldum ben! diye derun-i kalbinden inim inim inledi.

Süreyya ise,

— Ey aziz biraderim, biraz sabreyle, kendini tut, dedi, aksi halde bu aşkın neticesini alamazsan teverrüm edersin. Gençliğine heder etme! Sonra pederin ve validen me'yus olur...

Süreyya böyle bir ifade-i tekellümde çok haklı idi; zira aşk yolunda fayton takip ederler iken, her ikisi de birçok defalar halayıklardan, bacılardan, dadılardan yedikleri şemsiye ve iskarpin darbeleri altında çok ızdırap çekmişler idi.

Efsuups! Bir kalb ki pürhun-u pür aşktır, ana hitap mümkün müdür? Aslaaa!...

Derhal bir faytona rakip olarak iki arkadaşın o iki nazenini takip eylemeleri icap ediyor idi ise de, Babıâli hariciye kaleminde mukayyit muavinliğinde memur nâmizeti bulunan Ziya'nın cebinde faytona verecek akçe bulunmadığında Süreyya'ya,

— Bendenize bir mecidiye borç versenize birader! dedi ise de, Süreyya,

— Mecidiye değil, bendenizde çeyrek dahi yoktur. Meteliğe endaht etmekteyim. Mangır nanay! diyerek borç vermedi.

Onlar bu yolda müzakere ederler iken fayton bir kere daha önlerinden mürur etmiş, Ziya bir iki tel bıyığını bükerek işaret vermiş, bu işareti kendisine zan eyleyen fayton sürücüsü dahi cevaben, yağlı kaytan bıyıklarını manalı manalı burarak, göz kırpmış idi.

Süreyya, Ziya'yı ikaz için, dedi ki:

— Monşer, gel sen bu sevdadan vazgeç. Zira gecende bir arakadaşımın takip ettiği bir feraceli hanım, arkadaşımı hanesine alıp peçesini açtığında, altından bir palabıyık çıkmış. O sebepten bendeniz takipten sarfınazar ile haneme azimet eylerim.

Ziya cevaben dedi ki:

— Şanjanlı feraceli dilber için ben arabacıdan dayak yemeğe razıyım. Yeter ki, bir kerecik gül cemalini göreyim. Bu uğurda cânım bile feda! Beni bu aşktan değil arabacı, ecel dahi döndüremez.

Ve derhal İstanbulininin yakasındaki kırmızı karanfili çıkarıp sapını mâilen tutmak suretile ile üç defa kokladı ki, âşıklar lisanında bunun hafî manası «Zâlim, benim zaten mecruh-ı bîruh olan kaîb-i elemnâkime üç delik de sen açtın, kalb-i dilhunumu yâreleyip pare pare pâreledin!» demek idi.

Lisan-ı aşka vakıf alan faytondaki şanjanlı feraceli nazenin ise, beyaz eldivenli nâzik eli ile ipek şemsiyesinin kehribar sapını üç kere sallıyarak cevap verdi. Bunun üzerine Süreyya refikine,

- Ulan Ziya oğlum, ben bu sap sallamayı hiç beğenmedim! dedi ise de, Ziya ona bu hareketin, aşk lügatinde «Ey hain, elinden çektiklerim yetmez mi?» demek olduğunu izah etti ki, tam bu sırada faytondan yere bir gül düşmesi üzerine Ziya yerden aldığı gülü koklayıp, kalbi üstüne koyarak fevkalâde heyecanlanıp, yayan ve daltaban olarak her iki refik bir müddet-i medide faytonun mâbadinden şitap ettiler ise de biyhûde! Atlar kadar seri koşamadıklarından fayton gözden oldu nihan ve karardı cihan... İki refik, dilleri dışarda soluyarak kaldılar perişan... Müteakiben Ziya derun-i dilden inledi:

— Artık bana bu dünya zindan ve hayat da haram!

Ve intihara teşebbüs eyledi ise de Süreyya dedi ki:

— Ey benim monşerim! Biz o dildâdeyi taharri ile elbet bir gün derdest eyleriz. Sen dahî vuslata nail olur, muradına erersin. Tatlı canına biyhude kıyma birader!

Bu mülayim sözlerle Ziya'ya da bir mülâyemet gelip teselli buldu ve ümitvar oldu.

Filhal Ziya bir mevsim-i şitayı âh ü vâh ile ve «Ah minelaşk!... sayhaları ile geçirdikten sonra ertesi mevsim-i bahar, bermutad iki refik-i şefik-i tevfik, Küçüksu mesiresinde trafik ederler iken ve dahi kısmetlerini ararlar iken, Ziya'nın fevkalâde küçük su dökmek ihtiyacı ile bir kûşe-i tenhadaki çok şairane manzaralı ve geniş sâyeli bir ağacın dibine taşarşur eylediği esna-yı hangâmede önünden übur-u mürur eden fayton içinde dildadesini görmekle derhal pantalonunu toplayıp ve kendini toparlayıp ve uçkurunu bağlayıp, iki refik bir kira faytonuna râkiben iki nazeninin faytonunu takibe şitap eylediler. Her iki faytonun esna-yı krozmanında, Ziya her daim cebinde hazır bulundurduğu Milano parşömeni penbe ve mavi kâğıtlara yazılmış aşk nâmelerinden birini, dadısı olması muhtemel ebru maşlahlı kadına çaktırmadan, şanjanlı feracelinin eline vermeye muvaffak oldu idi.

Takip eyledikleri fayton, pancarları aşı boyalı, tahini renkli bir köşk önünde tevakkuf eylediği zaman leylin zulmeti bastırmak üzere idi. Ebru maşlahlı dadı ile şanjanlı feraceli dilrübaya köşkün kapısını bir uşak açmış idi. Şanjanlı feracelinin netice kısmında eflatunî renkte bir fiyango sallanmakta idi.

Bir müddet sonra, köşkün ikinci kat penceresinde ışık yanması ile, piyanodan bir musiki-i romantikiyye dökülerek leylin sükûtunu ra'şedar eyledi. Piyanodan Şopen'in bir musiki-i elemnâk'i damla damla dökülürken, hazin bir kadın sesi de teganniye başlamış idi ki artık Ziya'nın sabrı

kalmayıp gözlerinden kanlı yaşlar süzülmekte, lebleri büzülmekte ve son derecede üzülmekte idi. Aaaah, ne ıztırap!

İşte bu lahza-i garamda idi ki, Süreyya nâgihan,

— Kaç ulan Ziya!... Ahırın kapısı açıldı ve arabacının bıyıkları göründü. Herif geliyor, kaç! diye feryad edince, o plâtonik fasl-ı aşk bozulmuş idi. Süreyya'nın tabanlar yağlaması ile Ziya dahi tabanları ile mabadını şiddetle darb eyliyerek firara karar eyledi.

Efsuuus!... Aşk mâni dinler mi hiç? Ve minelgaraip!...

Bohçacı kadınlar eli ile aşk nâmeleri teati eyleyen iki genç, en nihayet gizlice mulakî olarak bir yaz günü Büyükada'daki İspelendid oteline gitmişler idi. Evvelâ otelin terasasında ârâm eylediler ki, feracesinin eteklerinden dahil olan sabah meltemi Pirâye'nin derununu fazlaca titrettiğinden bu ihtizaza artık tahammül edemeyen zavallı Pirâye,

— Heva serindir, derunum titredi, dışarım yanıyor, içerim serindir, dedi.

Ziya ise,

— Aaaah, bu sözlerin manası çok derindir! diyerek zavallı masumeyi otel odasına soktu. Vaah, hayfaa!...

Otel odasına dahil olduklarında o anda Ziya, hararet-i aşk ile yanarak,

— Ah Pirâye!... Senelerden beru aguşuna muntazırım! diye nida edip didesini açtı ise de Pirâye,

— Ben bir bakireyim! Zalim, izale-i bikr eyleme, birazcık izale-i şuyu olsun!... diye inledi.

Bunun üzerine Ziya, Pirâye'nin gonce-i lebinden bir buse-i hicran alıp mest oldu.

Pirâye, otel odasının penceresinde Büyükada'nın aşıklar yoluna bir nazar atfederek,

— Ne kadar da bir belde-i hazin, öyle dii mi? diye sual eyledi.

Ziya dahi, cevaben,

— Ey mabudem, vakt-i team geldi, team edelim mi? dedi.

Mabudesi dahi,

— Mürebbiyem madam Anjel hardallı yememe müsaade etmiyor, dedi.

Zile basarak garsonu celb eylediler. Ziya, ucuz olsun diye, iki lahmacun söylediyse de, heyhaat, Ispelendid otelinde lahmacun yoktu. Garson Yani,

— Müsü, emredersiniz, şatobiryan getireyim, tre joli o gran poet, vıy müsü... dedi.

Gayet mükemmel şekilde lisan-ı fransevî tekellüm eden Ziya, rum garsonun lisanına agâh olarak,

— Mersi boku, getir ondan! dedi.

Pirâye, tül perdenin arkasından, cûşa gelen bahr-i Marmara'nın mevc-i bî kararını seyr etmekte iken, Ziya cebindeki kutudan çıkardığı tozu gizlice Pirâye'nin tabağına boşalttı. Bu toz, son derecede mualece-i şehvet-i bî edep ve ol kadar enerji-i seks idi ki, zavallı Pirâye şatobriyan'dan ilk lokmayı alır almaz bayılınca, Ziya dahi kudurmuş canavar misali biçâre bakirenin üstüne savlet ile ilk hamlede masumeyi berbad ü perişan eyledi. Bu esnada baygın bakirenin bir firaş-ı hıraş-ı canhıraş ile sayha-ı enîni duyuldu. Bu esna-yı hengâmede tabiat dahi mâsumenin feryad-ı figanına iştirak ile ağaçların yaprakları melûl ve mahzun dökülerek türaba sukut eyliyor idi. Yarabbi, ne hazindir ki, bir hazine talan edilmiş idi.

Vaah, hayfaaa!... Heyhaat!... Aslaa... Suuus! Efsuuus!...

Yarı baygın biçâre Pirâye, hâlâ dâmenini açıp başına geçirmeye uğraşan Ziya'ya melûl, mahzun bakarak, his-

seylediği şiddet-i ıztırap ile,

— Defter-i amalimi açma hain! diye inlemekte idi,

Bir müddet-i medide bihuş yatan Pirâye,

— Beni galiba hamile bıraktın, alçak! dedi.

Bu esnada Ziya, bu gibi ahvalde mutad olduğu üzere koltuğa yan gelmiş, içtiği serkldoryan sigarasının dumanını havaya savurmakta idi.

Sualine cevap alamayan biçâre Pirâye,

— Bana bunu da mı yapacaktın, söyle zalim, söyle! diye feryad eyledi.

Vicdan azabı ile bu hitaba şitap eden Ziya, ayaklarına kapanıp,

— Beni affeyle ey mahbube-i hayatım ve mabude-i zenâtım! diye niyaz eyledi ise de, Pirâye,

— Demek beni kirlettin, ırzıma tasallut ettin! dedi.

Ziya ise cevaben,

— Merak eyleme, temizleriz, bir fiil-i kürtaj ile izale eyleriz... dedi ve fakat Pirâye,

— Bunu senden me'mul etmez idim, madama ki, sen benim gonce-i ismetimi berbad-ı harab-ı pâyımal eyledin, öyleyse benimle izdivaca mecbursun, zevcim olacaksın!... dedi.

Vicdanı ihtizaz eden Ziya,

— Ah, işte bu imkânsız... Zira ben bir zevc-i sadıkım, evliyim ve içgüveysiyim. Seninle teehhül edemem ve zevcemden dahi ayrılamam. Zira kainpederim zaptiye nâzırı olup son derecede alçaktır, kendisinden havf ederim, dedi.

O anda biçâre Pirâye derhal helaya şitap ederek şanjanlı feracesinin kuşağı ile kendini asmak sureti ile, üç defa «Elveda!» nidasından sonra şarab-ı eceli nûş ile intihar edip hayatına hitam verdi. Zavallı zelile! Biz gelelim Celil'e... Celil de nerden çıktı diye sual edersiniz, Zi-

ya'nın bir ismi de Celil olup Celil Ziya diye şiirler dahi yazar idi.

Bu facia-ı aşk üzerine vicdanı lerzan olan Ziya müteelim olarak zevcesine şu mektubu tahrir eyledi:

«Ey benim refika-ı hayatım ve sebeb-i mematım! Günahımın kefaretini hayat-ı sefilime son vererek ödüyorum. Gümüş saplı bastonum sana ebedî bergüzarımdır. Şimdilik elveda!... Seni de acele beklerim.»

Bu mektubu kıraet eden bedbaht zevce ise derhal teverrüm ederek aniden ruhunu teslim ile vücudunu ebediyyet-i sermediyyete intikâl ettirdi. Vah biçâre Pirâye!»

Salih Şefkati 14 Eylül 1319

Tenvirat Edebiyatı'nın Tanzifat Edebiyatı ile Cumhuriyet dönemi edebiyatı arasında bir köprü vazifesi gördüğünü daha önce söylemiştik.

Her ne kadar Tazminat ve özellikle Tanzifat Edebiyatının etkisinden tamamiyle kurtulamamışsa da, batı edebiyatının da daha belirgin olarak etkisinde kalmıştır. Tenvirat şiiri, eski cereyanların gül ve bülbül mazmunlarından kurtulmuş, daha realist bir yola girmiştir. Prof. Ahmet Aslanoğlu'nun «Şiirimizde Enfiye» adlı büyük inceleme eserinde, Tenvirat Edebiyatı'nın gerçekçi yönü çok güzel anlatılmıştır. Gül ve bülbül gibi sembollerin yerine şairlerin bizzat kullandıkları enfiye, tönbeki, afyon gibi somut maddeler şiirin malzemesi olmuştur. Hattâ aruz vezni kısmen terkedilmiş, hece vezni de kullanılmış, ama kaside tarzından tamamiyle vazgeçilmemiştir.

Bir örnek olarak «Şiirimizde Enfiye» adlı eserden aldığımız şair Fazıl Zulufî'nin Enfiye kasidesini görelim. Bu şiir ilk olarak, «Edebiyat-ı Antika-i Cedide» nin nâşir-i efkârı olan «Şefak-ı âtî» dergisinde yayınlanmış ve bu yeniliği hazmedemeyen Tanzifat şairlerinin ağır hücumuna uğramıştır.

KASÎDE-Î ENFİYE

Şairlerin beynine verir huşu enfiye,
Sonra akar burnundan, hapşuu, hapşuu enfiye!

Aksırıkla öksürük, tıksırıkla püskürük...
Bütün ilhamı veren işte hep şu enfiye!

Neden kimse anlamaz Tenvirat şiirini hiç
Eski şiiri yapmıştır sanki turşu enfiye!

Meskenetten şairi hapşırtarak kurtarır
Dolmalı dükkân, meydan, pazar, çarşu enfiye!'

Bir tutam çekse şair silkindikçe kellesi,
Açar zihnini heman ilham kuşu enfiye!

Hapşırıp silkinerek kendimize gelelim.
Bu fakir memleketin kurtuluşu enfiye!

Kızla oğlan olmalı, huri gılman olmalı...
Aksırdıkça çekmeli yâre karşu enfiye!

EDEBÎYAT-I **ATÎKÂ ÜSTADLARINDAN**
EDİB-İ LEBİB RAUF SAFVETÎ BEYEFENDÎ

Edebiyatımızın temeî direklerinden ve garp tarzında romanın mübeşşirlerinden olan Rauf Safvetî Beyefendi, bin sekiz yüz küsur tarihinde Haseki Nisa Hastahanesinde dünyaya şeref yermiştir. Maalesef ailesi hakkında kat'î ve kâfi malûmata sahip olunamamış ve aile şeceresi meçhul kalmış ise de, eserlerinin necâbet-i asîlâne-i ulviyyesinden asil bir aileden şerefsüdûr eylemiş bulunduğu istihraç edilmektedir. Hatıratından ise, asıl ismi Meryem olup Mari'ye tebdil edilen bir ermeni mürebbiyeden lisan-ı Franseviyyeyi taallüm eylemiş bulunduğunu ve ermeni Mari'den gayetle iyi terbiye almış olduğunu öğrenmekteyiz.

«Terakki-i iz'an Sabi Sübyan Mektebi» ni itmam ile, kısa bir müddet devam eylediği, Fransızca tedrisat yapan Sen Raşel mektebinde «ön, dö, truva» ya kadar sayıları öğrenmiş ve «uvre la port, ferme la fönetr», «vuvala mon paket, vıy müsü!» diyecek kadar da mükemmel şekilde lisan-ı franseviyyeye vukuf peyda eylemiş, badehu işbu malumat ile iktifa ederek mektebe devamdan sarfınazarla, henüz sinnürüşdüne vasıl dahi olmadan Direklerarası tesmiye edilen mahaldeki Acem Selman Al'esger Efendinin kıraethanesinin (yani kahvehanesinin) müdavimi olarak, ol kıraethaneye postu sermiş olan üstadlardan sanat ve edebiyat sahasındaki noksanını ikmal ile tahsil eylemiştir.

Direklerarası'ndaki Selman Al'esger Efendi'nin kıraethanesi ise, şimdiki kahvehane ve çayhanelere katiyyen

müsabih olmayıp, o zamanın gençleri için bir mekteb-i fevzü edep ve gayetle müdebdeb-i müeddep ve hergün lebâlep, çay, kahve ve salep içilir bir mahal idi ki, ol mahalde nevcivan ile pîr ihvan buluşur, gençler dahi üstadlardan derslerini alırlar idi.

Al'esger Efendi'nin bu kıraethanesi, Frenklerin Akademiya unvanını verdikleri müesseseleri mesabesinde ve anlara müşabih bir encümen-i dâniş ve zamanın dânişmendan-ı suhan-ı edebi merkezi addedilmeye seza ve keza üdeba, dübera ve şuara-yı meşhurenin içtima eylediği bir mahfil idi ki, hatta muharrir-i atîk Cemal Şefik dahi bu mekteb-i edepten hisseyab-ı feyz olup neş'et eylemiş idi.

O zamanlar Al'esger Efendi'nin kıraethanesine, isimleri edebiyat tarihimize girmiş bulunan şu zevat-ı zerzevat-ı kiram berdevam idiler: Rahmetli Ibnilmeymenet Mahmut Cemal (bizdendir); Enfiyekeş Basri Hoca Hazretleri, Mahbupperest-i teres Ali Dürzî merhum, Balıkhane Emini Hacı Dübb-ü Mutedil Asaf Bey, Düyun-u Umumiyye veznedarı İstefenaki Efendi, Divan Sahibi Kaf Muhyiddin Refik Bey, Zevk-ı selim sahibi Mansur Bey, Kehkeşan-ı garam müellifi Halet Nezihi Bey, Kaymak Tabağı eserinin mübdii Bahriyeli Mehmet Bahri Bey, Gılamperveran'ı pîrandan Külhanîzâde İhvan, Sultanî tenbel ve Zeyrek Sultanisi müdürü Ceberut Bey, Arabî muallimi ve heccav Nasrullah efendi, Malta mutasarrıflığından mütekait Kuduret Paşa, mütekait edebiyat muallimi Didon Faik Bey vesaire...

İşte Rauf Safvetî de, bu üstadlarm sohbet-i edebiyyelerinden istifade gayesi ile, daha devr-i şebabetinde ve vakt-i sebavetinde, bu kıraethanenin şakirdam meyanına dahil olmuş idi. O zamanın terbiyesi icabı olarak büyüklere hürmet, küçüklere muhabbet usulü cari olduğundan,

üstadlar küçük Rauf Safvetî'ye fevkalade muhabbet ibzal eylerler, o dahî büyüklerine hürmetine binaen bilmukabele sükutu tercih eder idi. Böylece Al'esger Efendinin kıraethanesindeki bilcümle üstadların rahle-i tedrisinden geçmiş idi. Yalnız Külhanîzade İhvan'ın şiddet-i alakasına karşı bigâne kalmış, ancak seneler sonra anın da feyzinden feyziyab olmak için üstada yanaşıp dehalet edince, Külhanîzade İhvan dahi, şu kıt'ayı düzmüş idi:

Tıfl iken benden ceylan gibi kaçtı
Vakta ki sinni kırkbeşi aştı
Yani ki kartlaştı katırlaştı
İş işten geçti de öyle yanaştı

Rauf Safvetî, aynı nesilden şair Yunus Rıza ile gayetle anlaşmış idi. İşte bu hengâmede idi ki, Şair Yunus Rıza, Nuran isminde Mısırlı bir prensesle muarefe peyda eylemiş bulunuyordu. Yunus Rıza'nın, Prenses Nuran'a ithaf ettiği «Kalbimdeki garam kaç kilogram?» sernâmeli bir şiiri «İctimal» mecmua-i edebiyyesinde neşredilerek, böylece Yunus Rıza ilk hakk-ı telifini almış idi. Bir rivayete göre işbu hakk-ı telif ile, bir diğer rivayete nazaran ise, temasa geçtiği Prensen Nuran'dan yürüttüğü gayetle kıymetli bir pandantifi satarak, bunun parasını sermaye olarak kullanmak sureti ile, arkadaşı Rauf Safvet ile birlikte, o devrin en en büyük mecmua-i edebiyyesi olan Nevnihal'e karşı Gülcemal mecmuasını tesis etmişler idi. Rauf Safvetî'nin etrafında toplanan yeni neslin üdebası Gülcemal Mecmua-i edebiyyesinde birleşerek, Nevnihal muharrirlerine karşı gayet şiddetli münakaşa-i edebiyyeye girişmişler idi. Üstad Hercaizâde Mükerrem Bey dahî, bediiyyat vadisinde gençleri müdafaa etmekte idi. Ve fakat bu hengâmede idi ki Gülcemal Mecmuasında zîrdeki,

Lama da lâm
Cime de cim
Buyur âbicim!

diye başlayan bir şiirin neşri, münakaşa-i edebiyyenin daha da şiddetlenmesine sebebiyet vermiş idi. Zamanın âteşzeban ve gayetle kaltaban edibi Süleyman Nafiz, Gülcemal mecmuasına ateş püsküren bir cevap vererek bütün hışm-ı husunet-i şiddet-i kalemiyyesini şu zehir zemberek satırlarında dile getiriyor idi:

«Edebiyat, ki edep, yani mekteb-i edep ve müessese-i edebe sebep ve ruz ü şeb hissiyatı ilâ ve maneviyatı cila eder demektir; gençlerin yaptığı ise bok yemektir. Bir takım dekadan-ı dandini zıpçıktılar bî edep ve bî haya bir cür'et ile «Lama da lâm cime de cim» gibi Galata Balozhanelerinin yavelerini şiire mal etmeye çalışıyorlar. Şu it oğlu itlere artık hadlerini bildirmek icap ider. Edebiyat, edep demektir ulan şeyzâdeler!.. Bunların cümlesi echel olduklarından bizim şeyzâde itabımızı dahî şehzade anlayıp kendilerine iltifat sanırlar. Tuh suratlarına!»

Her kelimesini, genç neslin suratında saklayan bir kırbaç gibi kullanan üstad Süleyman Nâfiz'in, edebiyat âleminde bir bomba tesiri yapan bu makalesi Gülnihal mecmuasında çıkınca, genç neslin mümessili olan Rauf Safvetî dahi Gülcemal mecmuasında bir cevap döşenerek hücuma hücumla mukabele etmiş ve zavallı üstad, eşekten düşmüş gibi berbad bir vaziyyete gelmiş idi. Edebiyat tarihimizi zenginleştiren bu kalem kavgası pek hazin bir şekilde neticelenmiş idi. Şöyle ki:

Bir akşam üzeri Süleyman Nafiz sakalını sıvazlayarak Babıâli yokuşundan inmekte iken Rauf Safvetî ile karşılaşınca sakalları diken diken kabarıp ânî tehevvürle bastonunu tükürükleyip Rauf Safvetî'nin üstüne yürümüş ve edib-i lebib Rauf Safvetî'yi «Ya habibî Ya Habibî» diye

önünde bağırta bağırta, kaçtığı yere kadar kovalamış idi. Bu mübareze-i edebiye, zavallı Rauf Safvetî'nin can havli ile bir han kapısından girmesi ve arkasından da Süleyman Nâfiz'in dalması ile han dahilinde hal ve fasl edilmiş, aralarında ne olup geçtiği edebiyat tarihi için meçhul kalmıştır. Yarım saat sonra üstad Süleyman Nafiz ile Rauf Safvetî'nin pek memnun ve mesrur bir şekilde, barışmış ve anlaşmış olarak ve etraflarına tebessümler saçarak han kapısından çıktıkları müşahede edilmiş idi. (Han derunundeki bir odada, Süleyman Nâfiz'in, âdeti olduğu veçhile, Rauf Safvetî'yi kıstırıp sıkıştırarak kızılcık ağacından mamul bastonu ile döğdüğü söylenmekte ise de, bu vak'a bir vesikaya dayanmadığından, ilmî bir hakikat olarak nazar-ı itibara alınamaz).

Rauf Safvetî, edebiyatımızın ilk romantiklerinden olup, Viktor Hügo'nun tesiri altında kalmıştır. «Hercai Recais isimli romanı, bizde garp edebiyatı tarzında yazılmış ilk romantik romandır. «Zavallı Deli Necmiye» isimli romanı da, bizde ilk realist romanın mübeşşiridir. Bu romanında Rauf Safvetî Bey, ilk olarak, halkın lisanında bulunan «ebegümeci» kelimesini kullanmış ve edebiyatımıza böylece halk lisanını ithal ederek çok realist ve gayetle şaheser bir eser ibda eylemiş idi. Kendileri bir miktar da natüralist idi. Ve fakat o kadar realist idi ki, eserlerine sürrealist dahî denilebilir idi.

Edib-i lebib Rauf Safvetî'nin bellibaşlı şaheserleri şunlardır: Hercaî Recaî, Zavallı Deli Necmiye, Eflâtun ve Fıstıkî, «Bir mualece-i acele», «Müshil-i müebbet», «Devam et cenabet!».

Rauf Safvetî, işrete gayetle müptelâ, içince cıvık bir belâ, içmese ne âlâ bir zat olduğundan, kadr ü kıymeti takdir edilememiş ve zamanında anlaşılamamış bütün büyük sanatkârlar gibi, son demlerini fakr ü sefalet, ihtiyaç ü za-

ruret içinde geçirmiştir. O derecede ki, çok zaman kaldığı otelin parasını dahî ödeyemediğinden, otellerde rehin kalır ve gaddar kitapçılar ise fırsatı ganimet bilip, bir mecidiye-ye hatta bir çeyreğe bin sayfalık romanlarını elinden alırlar idi. Öldüğü zaman merhumun yelek cebinden beş para ile bir kopuk düğme ve ucu kırık bir kurşun kalemle uzun müddet kullanılmış bir mendilden ve dişleri kırık kirli bir taraktan başka bişey çıkmamış ve bu emval-i metrukesi ile evrak-ı metrukesi ne bitpazarında, ne sahaflar çarşısında para etmediğinden Edebiyat-ı Atîka müzesine bırakılmak mecburiyetinde kalınmıştır.

Merhum evvelâ Nesl-i âtî edebî mektebini kurmuşsa da, bilahara bir kumar veya bir kadın meselesi yüzünden arkadaşları ile anlaşamayarak burdan ayrılmış, Edebiyat-î Atika Mekteb-i edebîsinin müessisi ve banisi olmuş idi. Gayet iyi Fransızca bilir ve hatta bir Fransıza bile meramını anlatabilir idi. Türkçesi de oldukça iyi idi ve fena sayılmaz idi. Yerleri doldurulamayan kıymetlerimizin arasında, ismi edebiyat tarihimizde ebediyyen yaşayacaktır. Bu edebiyat tarihini ise hiç kimsenin okuması ne hazin!.

HACI
FATIK
BEY

Musikimizin müstesna şahsiyetlerinden ve üstadlarından olan Hacı Fatık Bey, pederinin ağır aksak niyâz-ı piyaz ve incesaz ile ahengini müteakip, daha doğduğu gün, sesinin kudretini, bestesinin kuvvetini doğumunu yapan doktora, ebeye ve etrafındakilere kabul ettirmiş bulunuyordu. Pederi dahi meşhur bir musikişinas ve fakat fazlası ile ayyaş ve pürtelâş bir zat olmakla, küçük Fatık'ı, poposunda dümtekle usul tutarak darbeyler, yâni döver ve zavallıyı ağlatır idi.

Fatık, daha o yaşta ağlayarak dümtek usulünü talime başlamış idi. Bir gün yine bermutad pederi tarafından darp edilen ve şiddet-i darpten feryad eden Fatık'ın sesi, iki sokak öteden mürur-u übûr eden musiki üstadlarımızdan Sezai Baba tarafından duyularak keşfedilmişti. Bu harikulade sese hayran olan Sezai Baba, kısa bir taharriden sonra Fatık'ın ağladığı evi bulmuş ve küçük Fatık'ın

poposuna dümtek usulü ile vurmakta olan Fatık'ın pederine «Efendim, acaba hangi usulü meşk eylemektesiniz? Makam, acep curcuna mıdır, yoksa acem aşiran veya kurt kaçıran mıdır?» deyu sual edince, asabiyetinden fevkalâde hiddetlenmiş bulunan Fatık'ın pederi dahi -ki kendileri şeker hastalığına müsab idiler- bastonla Sezai Baha'nın üstüne yürüyerek «Ulan!...» çok affedersiniz, hâşahuzurdan «Şimdi anlarsın makamı!...» diye bağırmış, Sezai Baba dahi «Efendi, bırak yakamı, istemem makamı!» diye feryad ederek firar eylemiştir. Son derecede cesur olan Sezai Baba, küçük Fatık'taki bu müstesna sesin ziyan olmaması için her çareye başvurmuş ve ailesi ile tanıştıktan sonra babasının rızası ile küçük Fatık'a musiki talimine başlamıştı. Bilâhare büyük musiki dahilerimizden Kandillili Kandil Selâhattin Bey dahî, Fatık'ın musiki sahasındaki inkişafına himmet eylemişti. Fatık on altı yaşma kadar zeman-ı şebabetini musikiye hasr eylemiş, bu iki üstadın rahîe-i tedrisinden geçerek udî Zeki Bey'in talebeliğine nail ve ud çalmaya fazlaca mail olup, andan dersini alarak zâil-i şâfil oldu ve ilk hususî konserini, o zaman Dar-ül-elhan olan Kurşunlu Han'da verdi. Ve üstadlar tarafından elhak çok takdir edildi. Hattâ Neyzen Kabalakzâde Basri Baba, nâyi ile genç Fatık'ın sırtını okşayarak, vehleten ve irticalen ve fücceten şu kıtayı inşad eyledi:

Olmaya nimet cihanda kavrulmuş fıstık gibi,
Çıkma her yerden yavru kuş destârın yırtık gibi,
Sırma saçlar yorganım, kollarım yastık gibi,
Var mıdır acep cihanda bir daha Fatık gibi.

O gece, eski nam ile Dâr-ül-Elhan olan Kurşunlu Han'da avâz-ı nâz-ı niyâz-ı ayaz ile terennüm idilip iyş-ü nûş-ü hûş ü kus ile serpuş ü tuş idildi.

Kabalakzâde Basri Baha'nın vefatını müteakip, henüz yirmiki yaşını idrak etmekte olan Fatık, bir duhter-i Pakize, bir elinde yelpaze ve bedeni pâluze bir taze ile izdivaç eyledi. Dilrüba namındaki bu taze, Fatık'ın yanık ve tatlı sesinin tesir-i hoşbeşti ile pek kısa zamanda süratle gebe galup, zaman-ı merhunu gelince nur topu gibi bir nevzat dünyaya getirdi.

Fatık'ın yirmibir ile otuzbeş yaşları arası en verimli devresidir. Otuz birine basınca acem kürdî makamında bulamayınca başka bir makamdan şu şarkıyı besteledi:

Dört köşe eyledin beni nazlı yâr,
Ağuşa alanlar müşkül almalı...
Eline sağlık fasulye de var,
Fazla atıştırdım, müshil almalı!
Ama nasü? Enfes...

Fatık, otuzaltı yaşma kadar, sansürce ve savcılıkça yasak edilenler hariç, yüzbir pare beste yapmış, bunlardan bir kısmım Hicaz makamında, yâni hacı olmak için Hicaz'a gittiği zaman bestelemişti. Bu eserlerden cüzzam makamındaki şu şaheserini, muhterem refika-ı hayatı Dilrüba hanıma ithaf-ı tuhaf eylemiştir:

İğneli sözlerle beni taşlama!
Akşam akşam yine başlama!
İstakoz değilim, beni haşlama!
Kelle derler buna, kestana değil!...

Tut çeneni artık dırdırın yeter!
Yeter ulan karı, vırvırın yeter!
Bilmem ki ne zaman zırzırın biter?
Aile yuvası hastane değil!

Sermayem yok benim başka dilimden,
İstediğin belli, gelmez elimden...
Adın batsın karı, anla halimden,
Yorgunum ulan, mestane değil!...

Üstad Fatık'ın muhterem hayat arkadaşına ithaf eylediği işbu işlek beste hakikaten pek hazîn bir hazîne-i bezindir ki bir emsali daha mevcut değildir.

Bestekâr Hacı Fatık Bey fıtık hastalığına mübtelâ olunca kederdîde haremi Dilrübâ Hanımefendi artık bu perişanlık ve bilhassa mahrumiyete tahammül idemeyüp intihar-ı darbuka eyleyince zavallı Hacı Fatık Bey şaşkınlıktan ne ettiğini bilmez bir halde teessürünün şiddet-i nârı ve hiddet-i ayvası ile Şair Abdülmunzam'ın Mezaristan senâmeli şiirini büyük bir titizlikle bestelemiş ve hemen akabinde Adlî Tıb'da taht-ı müşahede altına alınmış ve cezaî ehliyeti olmadığı anlaşıldığından hakkında takibata geçilememişti. Bu esnada Hacı Fatık Bey hesabı iyice karıştırdığından o arada kaç yüz parça daha bestelediği malûm değildir.

Musikimizin medar-ı iftihar-ı sonbaharı olan Hacı Fatık Bey şayan-ı hayret bir maharetle korna, klakson, gramofon, radyo, düdük, ıslık ve düdüklü tencere çalardı; düdüklü tencereleri kimsenin olmadığı zamanlarda dalgınlıkla çalardı. Müşarünileyh son derecede dalgın ve fevkalâde saf, ettiğ lâf, hem de lâf-ü güzâf, içtiği hoşaf, kimbilir kaç çarşaf eskitmiş bir zat idi.

Bestekâr üstad Hacı Fatık Bey fevkalâde vatanperver bir zât-ı âlî olup, hâlâ gençlerimizin dilinden eksik olmayan şu marşı dahi, Tıbb-ı Adlî'den sevkedildiği Bakırköy'deki hastahanede bestelemiştir.

İşbu gençlik marşısının güftesini arz ve takdim ediyoruz!

Bir...ki...üç...dört...
Züm tek, züm tek, züm teke tek tek,
Abuduk gubuduk,
Estek köstek,
Çeri var çöpü var
Küpü var lüp var
Piston, destek
Oh, oh, oh!
Olmadı baştan:
Hoooop!
Bir...ki...üç...dört...
Züm tek, züm tek, züm teke tek tek,
Abuduk gubuduk,
Estek köstek,
.....(devam eder)

Bu marşı Tıbb-ı Adlî'de müşahade altında iken bestelemeye başlamış ve akıl hastahanesinde besteyi tamamlamış olduğundan hiçkimsenin şüphesi yoktur. Sanatının şahikasında iken ömrü vefa etmeyen bestekâr, Fıldır baba dergâhı makberesinde medfun iken, hâlen burası yol için istimlâk edilerek, üstünden asfalt şosa geçirilmiştir. Ne kadar gariptir ki, zamanımızda tam Hacı Fatık Bey mezarının bulunduğu yerdeki asfalt üstünden geçen otomobil içindeki yolcular gayr-i ihtiyarî olaraktan gazel atmak ihtiyacını duymaktadırlar. Bu hâdise üstadın ruhunun meydana çıkışı diye tefsir edilmektedir.

YEDİ LENGER MÂMIT PELVAN

Sultan İkinci Haydar - Haydar'ın saltanatı zamanında dünyaya gelen Yedi Lenger Mâmıt Pelvanın pederi, bir iddia üzerine kırk çiğ yumurta içip bir çevirme kuzu, yirmi bazlama, otuz da gözleme yiyerek iddiayı kazandıktan sonra, «Sofradan beni aç mı kaldıracaksınız? Şurdan üç - dört somunla yedi lenger de yoğurt getirin!» dediği vs önüne getirilince de bunları dahi yediği için, kendisine Yedi Lenger lâkabı verilmişti ve oğlu Mamut dahi, Yedi Lenger Mâmıt lakabıyla anılırdı.

Mâmıt pelvanın dünyaya ayak atması fevkalâde müşkil olmuş idi. Zira validesinin hâmile kalışından, mutad zaman olan, dokuz ay on gün sonra doğmamış, herkesi meraka düşüren uzun bir zaman daha istirahat ettikten sonra, yer - gök inleten bir nağra-i canhıraş ile, sanki ebe kadına

elense çekecekmiş gibi el peşrevi ile dünyaya kademnihan olmuştur.

Sinn-i kemâle irişince, kendisine neden vakt-i normaliyette doğmadığı sorulduğunda, okka almak için kampa çekildiği yolunda cevap vermiş olması da çok esprili bir zat olduğunu göstermektedir. Filhakika, Yedi Lenger Mâmıt Pelvan doğduğu zaman babası tarafından kantara vurulmuş ve odun kantarında on iki okka çektiği hayretle görülmüş idi ki, babasının çocuğu çok zayıf bularak «Bu sıska yaşamaz!» dediği dahi rivayet edilmektedir. Çünkü bu ailede yirmi okkadan az çeken çocuk doğmadığından, o zamanın «Kadınları Koruma Derneği» demek olan «Cemiyet-i vikaye-i nisvan» bile Yedi Lenger ailesi erkeklerinin ya kısırlaştırılmasını yahut evlenmelerinin yasak edilmesini teklif etmiş idi. Bu vak'a aynen Semşiyeli Semşettinzâde Semşî Paşa tarihinde mukayyettir.

Sekiz kardeşin en küçüğü olan küçük Mâmıt, daha on üç yaşındayken 65 okka gelir ve bir oturuşta iki lenger kuru fasulye, bir tencere pilâv, bir tavuk, birkaç somunla bir bakraç pekmezi göçürür, iki desti su yahut ayranı içer, ondan sonra da «Bu gün gene nedense hiç iştahım yok!» der idi.

Babası, sekiz çocuğunun en zayıfı olduğu için zavallı Mâmıt'ı hiç sevmez, ailenin nâmım pislettiği için küçük Mâmıt'ı her dâim horlardı. İşte bu yüzdendir ki, bir gece Mâmıt, babasının cebindeki paraları gizlice alarak kısmetini aramak için gurbete karar, İstanbul'a firar etti. Her ne kadar o zamanın gazeteleri olan «Cerîde-i Misvak», «Hazine-i Şipşak» ve «Nevsal~i Zilli» gibi gazetelerde küçük Mâmıt'ın resimleri basılarak kayıp ilânı verilmiş ise de, bundan bir netice almamayarak akıbetinden ümit kesilmiş idi. Sirkeci'deki sinemalardan birine zabıtanın yaptığı baskında yakalanan çocuklar meyanmda, Emniyet Müdürlüğü

cuk masası memurları 85 kilo ağırlığındaki küçük Mâmıt'la alâkadar olarak, onu tahsil için Fatih medresesine yerleştirdiler.

İşte ilk defa burada, kendisi namlı bir pelvan olan müderris Elhac Nuri Efendi'dir ki, Mâbıt'ın kaabiliyetini keşfederek «Nah, buraya yazıyorum, bu çocuk istikbalde cihan pehlivanı olmazsa, ben de bu sakalı, bıyığı kazıtır, Şengül saunasına giderim.» dedi.

Müderris Elhac Nuri Efendi esasen köse idi. Velâkin çok haklı idi. Zira Mâmıt altı ayda daha bir elifbe demesini bile öğrenememişti. Bundan başka müderris Nuri Efendi, adam etmek için Mâmıt'ın sırtında her gün bir araba yükü meşe odunu kırıp, kırılan odunlarla medresenin ocaklarını yaktırmakta idi. Ama bunca odun Mâmıt'a kar eylemedi. Bilâhare anlaşıldı ki, Mâmıt kalın kafalılığından değil, idman yapmak maksadı ile hocasından bilhassa dayak yemekte idi. Çünkü, «Bu sıska çocuk yaşamaz! Ve de bizim soyumuza böylesi lâyık değildir» diyen babasını mahcup eylemek için gayretle namlı bir pelvan olmak niyetindeydi. Meramın elinden ne kurtulur! Sayıları hergün artan meşe sopalarından, Mâmıt'ın vücudu sırım gibi olmuş, vücudunun en yumuşak yerleri bile nasır bağlamıştı. Gündüzleri medresede molla sopası ile idman ederek vücudu inkişaf eden Mâmıt, geceleri de el, ayak çekildikten sonra içi su dolu bir küpü sabaha kadar Fatih camii avlusunda koşturarak idman yapmakta idi. Sonraları su dolu küp pek hafif gelmeğe başladığından, yolda boş bulduğu otobüs ve kamyonları kâh sırtında, kâh göbeğinin üstünde taşır ve sabahleyin uyananlar Aksaray otobüsünü Okmeydanında, Fatih otobüsünü Küçükçekmece'de bulurlar idi. Lokomotifleri bile raylarından çıkarır, elektrik direkleri ile cirit, bidonlar ile de gülle gibi oynar olmuş idi. Allah nazardan saklasın.

Kendi kendini yetiştiren Yedi Lenger Mâmıt onsekiz yaşına gelince kuvvet ve kudretini, güleşteki maharetini, pelvanlıktaki cesaretini babasına göstererek isbat için, içine kisbetini koyduğu zenbilini sırtlayıp memleketine gitmiş idi. Geçtiği yollardaki bütün pelvanların sırtlarını yere getirdiğinden, namı kendinden önce memleketine ulaşmış idi. Pelvan yatağı olan doğduğu köye üç gün kala «Karşıma çıkacak yiğit isterim!» diye meydan okuyarak nağralar salmış ve zelzele gibi tehlikeleri evvelden sezen, at, eşek, sığır misali cümle hayvanlar nağrayı duydukça acaip sesler çıkartarak eşelenip tepinmeye başlamışlar idi.

Hemen Yedi Lenger Mâmıt'ın babasına «Bir bahadır pelvan gelmiş, cihana meydan okur» diye haberi yetiştirdiler. Aradan çok seneler geçmiş olduğu için, babası görünce oğlu Mâmıt'ı tanımadı. Mâmıt, her biri birer namlı baş pelvan olan yedi kardeşi ile güleş tutup ardarda yedi ağabeyisinin de sırtlarını yere getirip kimisini de pes ettirince, babası dahi,

— Bu yiğit olsa olsa ancak Yedi Lenger soyundan olabilir, ama kim ola? deyince Mâmıt dayanamayıp,

— Bubaa, bubaaa! Öz oğlunu tanımadın mı? Hani «Bu sıska yaşamaz!» diye horladığın oğlun Mâmıt ben değil miyim! diye babasının boynuna atılınca, babası dahi, ağlamak erkeğe yaraşmadığından, gözyaşlarını içine akıtarak,

— Vay benim ciğerparem, has oğlum! diyerek Mâmıt'ı bağrına bastı.

Velâkin bu sarmaşdolaş sırasında, Mâmıt birden şaşırıp, kendini güleşte sanarak babasına paça-kasnak dalınca, babası,

— Çüş! kemiklerimi kırdın, geri dur! diye feryat etti.

İşte o günden sonra şöhreti gittikçe yayılan Yedi Lenger Mâmıt Pervanın nâmı memalik-i Osmaniyeye, Çin maçine ve Hind ile Sind içine ve Bahr-i sefid'e ve bahr-i muhit-i atlasi'ye yayıldı.

Kendisi de gayet zorlu bir pelvan olan padişah Sultan İkinci Haydar - Haydar, Yedi Lenger Mâmıt'ı saraya davet etti. Huzur-u şahanede saray başpelvanı Kasnakçı Hüsiin pelvanla güleş tuttular. Gayetle zevkli, kıran kırana, öyle bir güleş oldu ki, Yedi Lenger Mâmıt, Kasnakçı Hüsiin'i kurt kapanına sokarak altına alıp hamur gibi yuğurduktan ve silindir gibi ezdikten sonra dümdüz edip ve dürüp bükerek kolunun altına alıp, padişahın huzuruna vardı,

— Buyrun sultanım, işte başpeîvanmız! diyerek, zavallı Kasnakçı'yı sultanın ayakları dibine yığdı.

Padişah dahi bu hareketten son derece mahzuz olup,

— Dile benden ne dilersen? diye sual ettikte Yedi Lenger Mâmıt pelvan,

— Çok bişey istemem, beni sadrazam yap yeter padişahım, diyerek üç kere padişahın eteğini öptü.

Sultan İkinci Haydar - Haydar da,

— O kolaydır, nasıl olsa olur, istediğin ciddî bişey yok mu? diye sual etti.

Lenger Mâmıt,

— Öyleyse soğuk bişey içeyim bari... dedi.

Ve irade-i seniyye ile, kırküç kasa aile boyu şişelerde gelen kahverenkli suyu içince padişah dahi şaşırıp «Maşallah yahu!» dedi.

O sıralarda çok namlı Peter Cons cihan pelvanı idi. Peter Cons, Derseadet'e, yani şimdiki İstanbul'a davet edilerek Yedi Lenger Mâmıt ile güleştirilmişler idi. Güleş yeri Çırpıcı çayırı idi. Yedi Lenger Mâmıt güleş meydanına çıkıp da bir nağra salınca, neye uğradığını şaşıran o koca

Peter Cons, nağra rüzgârının şiddetinden yere savrulup on dakika kendine gelememişti. Bunun üzerine, otağ-ı hümayununda bulunan padişah Sultan İkinci Haydar - Haydar, kâfir pelvanının korkudan ötü patlamaması için, Mâmıt'ın nağra atmamasını irade eylemiş ve fakat Yedi Lenger Mâmıt,

— Padişahım, elimde değildir, kisbeti giyip çayırda dolandım mı, hele hele bir de karşımda kâfir hasmımı gördüm mü, hiç dayanamam, nağralarınırım... demiş idi.

Bunun üzerine bâ-irade-i seniyye, Yedi Lenger Mâmıt'ın ağzına, nağra atmaması için, tıkaç olarak bir yatak çarşafı sokulmuş ve kâfir pervanın kulakları da pamukla tıkanmış idi.

Güleş daha başlar başlamaz bir «Vaah», arkasından da bir «Aaah!» sesi duyulması ile Yedi Lenger Mâmıt'ın altında Peter Cons kaybolmuş idi. Bir bakıldı ki, sad hezârân hayret, o koca Peter Cons, yamyassı bir eser-i cedit kâğıdı haline gelmemiş mi! Çok şükür ki, Çıkıkçı Atiye namında bir kadın, Peter Cons'un ezilip dağılan her bir uzvunu birer birer yerine koyup eskisinden daha sağlam olarak ortaya çıkarmış ve böylece Peter Cons canını kurtarıp taahhütlü olarak memleketine postalanmış idi.

Bilâhare Yedi Lenger Mâmıt Avrupa'ya giderek Paris şehr-i şîrîninin Kazino dö Pari denilen mahallinde başka bir cihan pelvanı olan Tom Tons ile güleşe tutuştu. Tom Tons ki, bir insan azmanı ve bir dağ yabanı denilse yeri, gayet iri bir pelvandı ve fakat tek başına Yedi Lenger'le başedemiyeceğini anlayınca, biriki yardımcı istedi. Bunun üzerine üç pelvan bir olup, Yedi Lenger Mâmıt pelvana karşı güleştiler. Bu üçü de kendi memleketlerinin şampiyonları idiler.

Paris sefîr-i kebirimiz Kaytanbıyık Zarifî Paşa da güneşi seyrediyor ve irade-i seniyye mucibince dakika da-

kika güleşin tarz-ı cereyanını vazife-i resmiyyesi icabı olarak şifre ile saraya jurnal ediyordu.

Güleş pek şiddetli oldu. Bir kaç kere duyulan çatırtı, Mâmıt'ın hasımlarının kemiklerini kırdığı sanılarak telâşa düşülmüşse de, çatırtının, güleş yerindeki döşeme tahtalarının çatırdaması olduğu anlaşıldı. Anlayınız ki efendim, nasıl bir müsaaraa oldu... Yedi Lenger Mâmıt, iki saat on dakika süren boğuşma sonunda üç hasmını ve yanlışlıkla hakemi de aralarına katarak dördünü, birbirlerinin üstüne yığdıktan ve kendi elleri ve ayaklarıyla onları birbirlerine muhkemce bağlayıp, tortop edip düğümledikten sonra seyircilere bizim usûlce selâm verince salon az kalsın ki alkıştan yıkılıyordu. Seyirciler son derecede memnun kalıp, «Biz böyle bir güleş görmemiştik, aşk olsun ve de verdiğimiz bilet paraları helâl olsun...» dediler.

Yalnız Avrupa'da değil, Amerika'da da her pelvana pes ettiren, hepsinin sırtını yere getiren ve korkudan hiç bir pervanın güleş tutmak istemediği Yedi Lenger Mâmıt, yiğitliğimizi, kuvvet ve kudretimizi, bütün cihana isbat etmiş bir bahadırdır. Dünyaya nâmımızı duyuran bir merttir (*). İşte böyle bir pelvanın sırtını bütün dünyada ancak bir kişi yere getirebilmiştir ki, o da, Amerika'da bulunduğu sırada bir gece gittiği bardaki sarışın bir kızdır. Helâl olsun...

Cihan pelvanı Yedi Lenger Mâmıt, Amerika'dan vatana dönerken, bir rivayete göre, güleşten kazanıp belindeki kuşağına sardığı altınların ağırlığından, başka bir rivayete göre ise, hasımlarının koyduğu saatli bombanın pat-

(*) Millî değerlerimizi yıkmaya çalışan bazı bozgunculer, Fransız seyircisinin Lenger Mamıt'a «Mert, mert!» diye bağırmasıyla, Fransızcada «Merde» kelimesinin bok anlamına geldiğini söyleyerek, Lenger Mamıt'ın zaferini küçültmek istemişlerse de, muvaffak olamamışlardır.

laması ile, bindiği gemi batmak tehlikesi geçirmişse de Yedi Lenger Mâmıt o inanılmaz acı kuvveti ile, geminin direğine asılıp yukarıya çekmek sureti ile geminin batmasına mâni olmuş ve Marsilya limanına gelinceye kadar bütün Atlantik Okyanusunu geçerken, biran dahi elini geminin direğinden çekmiyerek bu büyük felâketi önlemiştir.

İstanbul'a avdetinde, Sultan İkinci Haydar - Haydar, Yedi Lenger Mâmıt'a büyük bir ziyafet vermiş ve o ziyafette irad eylediği nutkunda, padişah aynen şöyle demiştir:

— Daha böyle beş adet pelvanımız olsa, onları tahlisiye gemisi olarak kullanırdık ve donanmamızdan hiç bir gemi batmaz ama o beş pelvanı doyurabilmek için koca memleketin bütçesi vaktinden evvel batardı.

Namlı cihan pelvanımız, Yedi Lenger Mâmıt, kendisini tanımayan ve cihan pelvanı olduğunu bilmeyen bir meçhul şahıs ile kavga ederken o şahsın burnuna vurduğu bir yumruk sonunda ebediyyen hayata gözlerini yummuştu. Yumruğu vuran şahıs ise bir yumrukta öldürdüğü adamın namlı cihan pelvanı Yedi Lenger Mâmıt olduğunu öğrenir öğrenmez düştüğü korku ile hemen orada kalpde-i sekten canvermiştir.

ORD. FORD. PROF. GROF. DR. ZRR. HÜRFETTIN HÜSEYL BEY

Türk ilim âleminde çok mühim bir yer işgal eden (numaralıdır) Hürfettin Hüseyl Bey, ilmi ile amel etmiş ve ameli salih, kıymetli bir şahsiyet idi. İlim âleminde, işgal ettiği yerden çok daha geniş olarak, siyâset âleminde, kiyaset âleminde, hibaset, cinaset, sekâşet âlemlerinde ve bilhassa eski adefter-i hakanî» yeni Tapu dairesi kayıt defterlerinde yerler ihraz ve pek çok arsalar ifraz etmiş eshab-ı emlâk ve allâme-i fellâk ve gayretle allak bir zat idi.

O rütbe kıymetli bir ilim adamı idi ki, bir bakışta karşısındakinin cebinde, bozuklukları kadar kuruşu kuruşuna, kaç para olduğunu derhal tahmin eyleyen memleketimizin muhammin ve insan sarraflarından ve meşhur bankacılarımızdan biri, Hürfettin Hüseyl Bey'i daha ilk görüşünde «Ben bu kıymetil ilim adamını böylece on milyon liraya satın alırım ve de yüzde bezyüş kâr ederim« demiş-

se de, Hürfettin Hüseyl Bey daha önceden angaje olduğu makamdan pey almış bulunması hasebi ile, miktarı az bulduğunu bahane ederek pazarlıktan imtina etmiş ve meşhur bankacımızın yirmibeş milyona kadar yapmış olduğu bütün açık arttırmaları reddetmiş idi. Yani selâbet-i ahlâkı şetafet-i şakşakma her zaman galebe çalmış idi. Fevkalâde oynak ve harikulade kıvrak bir zekâsı olmakla son derecede müteharrik ve otomatik (bir litre benzinle yüz kilometre kat eder) ve her iktidar için gayet kullanışlı ve müsait ve aynı zamanda seri ül-intikal ve acib-ül eşkâl ve dahil olduğu kabın şeklini alan sıvı gibi seyyal ve cıva gibi cevval idi. Bu oynaklık, bu kıvraklık, bu fart-ı cevvaliyet ve bu fart-ı zekâ ve bu fart-ı kekâ, bir rivayete göre, validesi çok fark-ı fırtınalı bir havada oynak bir denizde vapur yolculuğunda iken ve yine bir diğer rivayete göre validesi şimendüfer yolculuğunda iken doğmuş olmasından neşet ediyor idi ki, bulunduğu mahalle ve mahalleye intibak kabiliyeti hasebi ile daha doğar doğmaz tren sallantısı ve deniz çalkantısı sebebi ile faaîiyet-i cevvaliyet-i seyyaliyete başlamış, fevkâlâde oynak ve harikulade bir sahib-i zekâ ve keka olmuş idi.

Bizde aîelumum itimada caiz ve hakikati haiz olmayan nüfus kayıtlarına göre pederinin Ahmet Efendi namında bir zat olduğu tahmin edilmektedir.

Hürfettin Hüseyl, daha pek küçük yaşta iken validesinin gözünden sürmeyi çeker ve sinekten yağ çıkarır ve iyilik olsun diye her zeytin tanesi verdiği fakire yarım litre zeytinyağı işetir cinsten olduğundan, görenler «Bu çocuk istikbalin sürmecisi veya meşhur yağcısı olacak» derler idi. Yâni yavrunun tersinin cesametinden ileride büyük bir âdem olacağı keşfediliyor idi. Bütün mektep hayatında hiç bir muallimi, onu kopya yaparken yakalamağa muvaffak olamamış ve aliyülalâ (Pekiyi) derecelerle sınıflarını terfi etmiş idi.

Firar-ı efkâra ve ishâl-i kelâma ve basur-u zebana ve dırdır-ul-lisana müptelâ olduğundan muallimleri onun dava vekili olacağım söylerler idi. Filhal, avukatlara taş çıkartacak kadar natıka perdâz-ı devlet, nadide emsal bir perandabaz-ı millet ve düzenbaz-ı vatan idi.

Tıfil iken büyümüş de küçülmüş gibi idi ve fakat sinn-i kemale erişince, küçülmüş de bir daha büyüyememiş olarak kaldı. Hasis ve cimri denilecek nisbette hesabı ve fevkalâde muktesit olduğundan aklının boyuna gidip ziyan ve büyük bedende israf olmaması için bilhassa uzamayıp kısa kalmak sureti ile, «küllü tavilün ahmak ve küllü kasîdün fitne» kelâm-ı kibarının sıhhatini isbat eyledi. Sinn-i kemâle vusulünde dahî, artık boyunun uzamıyacağını anlayınca enini uzatma yoluna gitmiş ve bu sebeple eni boyundan fazla uzamış idi ki göbek nahiyesi ile mabadı nahiyesi arasındaki kutru, tulünden üç parmak uzun gelir idi.

(2 PR = DH)

Mekteb-i Osmani'den mezun olduktan sonra Hürfettin'i Tıbbiye-i Şahane Şâkirdanından bir genç olarak görüyoruz. Tıbbiye-i Şahâne'den mezun olduktan sonra, müderrislerin ev hizmetlerini ifa, getir götür işlerini eda eyleyerek ve çantalarını taşıyarak ve türlü bin tatlı diller dökerek müderrislerinin gözlerine girmek sureti ile ilme olan ba hizmetlerine mükâfeten ihtisasını itmam ile Darülfünuna müderris muavini olmuş ve bilâhare müderrislerin de lisan-ı-garbiden yanlış olarak tercüme ettikleri kitapları, büyük bir gayretle bazı kelimelerin yerlerini değiştirip, büsbütün bozmak suretiyle memleket irfanına numune-i intihal olan eserini kazandırmış ve bu muvaffakiyetine binaen müderrisliğe terfi etmiştir.

Bundan sonra muhterem ilim adamımızı, ilim sahasına sığamadığı için, içtimaî faaliyet sahasına atılmış görmekteyiz. «Kabuğunu delmeden yumurta yiyenler cemiyeti» ni

tesis ile bu cemiyetin reisi olmuştur. Daha sonra «Altına idrar kaçıranlarla mücadele cemiyeti» ni tesis ile cemiyetin yine reisi olmuş ve memlekete ve evlâd-ı vatana pedaran-ı millete büyük hizmetler ifa eylemiştir. Memleket dahilinde kırk pare cemiyetin reisliğini uhdesine aldıktan sonra, memleket haricine el atarak bir çok beynelmilel ilim cemiyetlerinin de azası olmuştur ki, yalnız azası olduğu cemiyetlerin isimleri kaydedilse, üç büyük cilde ancak sığdırılabilir. Azası bulunduğu beynelmilel teşekküllerin en mühimlerinden bazısı şunlardır:

«Beynelmilel Hıristiyan fakir fukaralarını himaye cemiyeti», «Dünya abazanları yardımlaşma kurumu», «Dünya kadınlarını yatak çarşafından kurtarma derneği», «Beynelmilel bel gevşekliği konseyi», «Enternasonal himaye-i inek ve izale-i sivrisinek birliği» vesaire...

Hürfettin Hüseyl Bey'in memlekete binlerce doktor yetiştirdiği söylenirse de, sayılamıyacak kadar çok bu içtimai faaliyetlerinden vakit ve fırsat bulup kürsüsüne oturmağa zaman ayırabildiği şüpheli olup, iki aralık buna imkân bulsa dahi talebelerine verdiği dersin sıhhati şüpheli addedilmekte ve muarızları, «onun yetiştirdiği doktorların tedavi maksadı ile öldürdüğü hastaların yekûnu, Birinci ve İkinci Cihan Harplerinde ölenlerin yekûnundan beş misli fazladır» demektedirler.

En büyük ve tek eseri ise, memleketimizde ilme kıymet verilmediği yolundaki umumî kanaatin hatalı olduğunu bizzat kendi hayatı ile isbat etmiş olmasıdır. Başka profesörler kifayet-i ilmiyyelerinin noksan ve beceriksizlikleri sebebi ile maaşları ile geçinemezlerken muhterem Hürfettin Hüseyl Bey, gerek menkul ve gerek gayri menkul, gerek nakten ve gerek malen ve gerek emlâken muazzam servet sahibi olmuş ve böylece memleketimizde madrabazan-ı ilme verilen azîm kıymeti isbat eylemiş ve elhak tıbb-ı ti-

carî ordinaryüs profesörlüğü makamını ihraz eylemiştir.

İşte bu hengâmededir ki, birdenbire memleket, millet ve vatan aşkı galeyana gelen tıbb-ı ticarî kürsüsünün kıymetli profesörü tıbb-ı siyasî sahasına da merak sararak, Meşrutiyet Halk Fırkası Vilâyet Reisi olmuş ve Fırkanın reisinin vilâyeti teşrifinde, fasulye sırıklarını göstererek,

— İşte efendim, asma kabakları! demiş olması (bu büyük söz siyasî tarihimize geçmiştir) ve bilâhare intihabat olunca hakikatin anlaşılması neticesinde gözden düşerek tekrar kısa bir müddet tıbb-ı ticarî kürsüsüne dönmüşse de kendisine bir kaymakamlık merakı arız olmuş, yeni iktidara hulul ederek, cübbeyi ve kürsüyü terk ile, Yalova kaymakamlığına tâyin olunmuştur. Kaymakamlığı sırasında seyyar hıyar satıcılarını sokaklarda bizzat kovalıyarak hıyar fiatlarının yükselmesine mani olmak suretiyle milletin bol bol cacık yemesini ve memlekette hıyar ve hayat ucuzluğunu temin eylemiş ve sokaklara küçük su dökenleri birer birer yakalayarak bellerinden iğne ile su almak suretiyle vatandaşların vücudundaki büyük ve küçük su guddelerini kurutarak, onları tedip ve terbiye eylemiştir.

Aynı zamanda diplerine küçük su dökülen duvaralara «Burası eşeklere mahsus helâdır» diye yazdırarak merkeplere dahi ne rütbe kıymet verdiğini göstermiştir.

Her mevzuda yed-i tulâ sahibi ve her sahada selâhiyetle fikir beyanında mütahassıs olan âlimimiz bayramdan bayrama da Bayram gazetelerinin demirbaş muharrirliğini yaparak matbuata da hizmet ifasından geri kalmamıştır. Bilhassa «Helâdan çıkarken pantalon düğmelerinizi iliklemeyi unutmayın» sernâmeli makalesi çok kıymetli ilmî bir tetkik mevzuudur.

Kendisi ile mülakat yapan bir çok muhabirin «Genç kalmanızın sırları nedir?» sualine verdiği cevap, «Çok spor

yaparım, istikbal ve teşyi merasimlerinin hiç birini kaçırmam baş ve bel hareketleri ile gençliğimi muhafaza ederim.» olmuştur.

Bu beyanından sonra bu husus, mülâkatı yapan muharririn kalemi ile gazetede aynen şöyle neşredilmiştir:

«Genç kalmanın sırrı spordur.» dedi ve şöyle ekledi: «Ben çok spor yaparım, teşyi ve istikbal merasimlerinin hiç birini kaçırmam ve merasimlerde boyun, bel idmanları yaparak gençliğimi muhafaza ederim.» Bu beyanından sonra göbek noktası merkez olmak üzere öne ve arkaya 180 derece eğilip bükülerek değme cambazların yapamıyacakları maharetler göstererek hayretimi mucip oldu.» (Bak: Kâmus-u tabasbus-ı Osmanî Cild 4 mukaddimesi).

Bilâhare memlekette darbe-i koltuk ve taklib-i sandalya olmuş ve tozdan dumandan ferman okunmayan bu hengâmede muhterem tıbb-ı ticarî ve tıbb-ı siyasî Ord. Prof. atik davranarak her nasılsa bir ara boş kalan -eski nazır desturun ishal olduğundan kademhaneye koşmuş idi- Meskenet Nezareti iskemlesine oturmuş idi.

Muhterem âlim, bedava elde edilmiş, kendisine gönderilmiş veya hediye edilmiş veya şurdan burdan tedarik edilerek elinde kalmış veya âriyet alınarak iadesi unutulmuş kitaplardan mürekkep çok muazzam bir kütüphaneye malik idi. Muhterem âlim bu kütüphaneyi satmak istemişse de, eski tarihli işbu kitapların hiçbir ilmî kıymeti kalmamış olduğu bahanesi ile alıcılar para vermemişler, bunun üzerine muhterem âlim, kitapları okkayla satıp, bu hiç işe yaramaz, kuru gürültüden kurtulmak istemişse de, bu kitaplardan kesekâğıdı yapılamıyacağı için kitapları okkavla da satamamış, muhterem âlim de memleketimizde ilme hiç kıymet verilmediğine teessüfle, birden aklına gelen çok vatanperverane bir tedbiri tatbik ile muazzam kütüphanesini Nezaret'e hediye ederek nâmını bir

kere daha ebedîleştirmiş, böylece de bu belâdan kurtulmuş idi.

Bî haddi hudud ihtirasına ne vücudu, ne memleketin hududu kâfi gelmemekte idi. Meselâ Sultan Unkapanlı Arpacıoğlu Feyzullah-ı sanî'nin zaman-ı saltanatında dünyaya gelmiş olsaydı, muhakkak bir nezareti işgal eder, bilâhare sadareti istirdat eder, krallığını ve badehu imparatorluğunu ilân eder, bunlarla tatmin olmayarak ve iktifa etmeyerek, çaresizlikten ve mecburen vefat eyler idi.

Ne yazık ki merhum, lâyık olduğu yerini bulamamış ve gümbürdeyip gitmişti.

HACI
DANGIL
AĞA

Zenginin malı züğürdün çenesini yorduğuna göre, bugün memleketimizde konuşma çağında bulunan en az yirmi milyon insan, Hacı Dangıl Ağa'nın milyonlarıyla çenesini yormaktadır.

Bilindiği gibi, az gelişmiş olan memleketimiz insanlarının anneleri iki kısma ayrılır: Talihin ziyaret ettiği anneler ve Kör Salih'in ziyaret ettiği anneler. Ne talihin ne de Kör Salih'in ziyaret edemediği anneler esasen mevzuumuzun dışındadır.

Memleketimizde insanüstü bir gayretle çalışmak zorunda olan Kör Salih, ne annesini, ne de Hacı Dangıl'ın kendisini bir kere bile ziyaret edebilmiş değildi. Çünkü ne zaman ziyaretine gelse daima Hacı Dangıl Ağa ile Talih bir arada bulunur ve zavallı Kör Salih bir türlü Ha-

cı Dangıl Ağa'yı yalnız yakalamak fırsatını bulamadığı için, başka bir garibin yardımına koşardı.

Hacı Dangıl Ağa'nın, vatan evlâtları için alınacak pek çok ders-i ibretle dolu hayatı vardır.

1819 yılının 23 Şubatında (Tarih önemli değil, başka bir yılın meselâ Ağustos ayı da olabilir) Sayreki vilâyetinin Darmabaz köyündeki toprak damlı küçük bir evde sabaha karşı, iki inilti yükseliyordu: Biri ahırdan, biri de ahıra bitişik toprak damlı ve toprak tabanlı odadan: Gebe inekle, gebe kadın doğurmak üzereydiler.

Buzağı dünyaya geldiği halde, yavrunun yalnız ayakları dünyaya gelebilmiş, yavrunun sair aksamı dahilde kalmıştı. Doğan gün ışığı kapıdan sızmış ve sabah güneşine karşı iki küçümen ayak keyifli keyifli sallanmaktaydı.

Anne, baba, kaynana, bir inek, iki keçi ve bir eşekten mürekkep aile, gayet tabiî olarak, doğuran inekle meşgul olduklarından, kendi başına çocuğun yalnız ayaklarını doğurabilen anayla ilgilenmeye zaman ve fırsat bulamamışlardı.

Buzağının eksiksiz ve tam olarak dünyaya gelmesine pek memnun olan aile, bu sevinçle toprak damlı ve toprak tabanlı odaya geldikleri zaman, keyifli keyifli sallanıp duran bir çift mini ayakla karşılaşmışlardı.

Çocuğun ters geldiği sanılabilir. Halbuki akıllı bir insanın herhangi bir yere başıyla değil ayağıyla girmesinin daha mantıklı olduğu düşünülürse, dünyaya başlarını çıkarıp balıklama atlayan çocukların nasıl ters geldikleri, dünyaya önce ayaklarını çıkaran bu yavrunun ise pek normal geldiği anlaşılır.

Dünyaya ilk önce iki minik ayağını atan işte bu yavru, günümüz ticaret tarihine adını Hacı Dangıl Ağa olarak geçirecekti.

Çocuk, ne kadar çok içerde kalıp, annesinin kanıyla

beslense, bunu kendisine kâr saydığından, dışarı çıkmak için hiç de acele etmiyordu.

Buzağının sağ salim dünyaya geldiğini öğrenip de Hümücükoğlu ailesine «gözünaydın» demeğe koşan köylülerin yardımı ve elbirliğiyle ayaklarından dışarı çekilerek, yavru dar-ı dünyaya gelmiş ve fakat doğuma yardım eden kadınlardan birinin parmağından şakır şakır kanlar akması üzerine, ağzı muayene edilen çocuğun dişli olduğu ve bilhassa köpek dişlerinin şayan-ı hayret derecede inkişaf etmiş olduğu görülmüştü.

Yavruya, dedesinin adı olan Dangıl adı verildi. Küçük Dangıl'ı dünyaya getirmekle, bir rivayete göre vatanî vazifesini edâ ettiğine kani olduğu için, başka bir rivayete göre ise, böyle bir dişli çocuğu dünyaya getirdiği ve ilerde kendisini de ısıracağını düşündüğü için, annesi, teessüründen gözlerini bu fani dünyaya ebediyyen yummuş, ancak ertesi gün, Küçük Dangıl'ın emdiği memeden süt gelmeyince ağlaması üzerine kadının öldüğü anlaşılmıştı. Bu rivayetlerin hakikatte ikisi de asılsızdır. Ölüm sebebi kadının özel teşebbüs sonunda hamile kalmış olmasıydı: Yani Küçük Dangıl bir özel teşebbüs mahsulü idi. Tarlada çalışırken kadını bir ayının kaçırmış olduğu biliniyordu ve bunun ayı değil, ayı postuna bürünmüş bir kimesne olduğu, çünkü ayının geceleri de eve dadandığı söyleniyordu. Hatta yine bir rivayete göre, Dangıl adı verilmesi, özel teşebbüs mahsulü olan yavrunun hakiki pederine fevkalâde müşabahetinden ileri gelmişti. Filhakika çocuk büyüdükçe suratı, Dangıl adına lâyık bir şekil almıştı.

Her ne olursa olsun, küçük Dangıl'ın dünya yüzündeki ilk icraatı, annesinin ölümüne sebebiyet vermiş olması idi.

Dangıl'ın buzağı ile aynı zamanda dünyaya gelişini, Hümücükoğlu, ailesi için uğur telâkki etmişlerdi.

«Allah rızkını da beraber gönderdi...» diyorlardı.

Küçük Dangıl'ı talihin ilk ziyareti işte böyle olmuştu. Dünyaya rızkı ile beraber gelen Küçük Dangıl ile buzağı, ineğin memelerini kardeşçe paylaşıyorlardı. Köyün talihsiz ailelerindeyse, bir inekle bir kadın aynı zamanda doğursa, kadın öleceğine inek ölür ve buzağı ile çocuk annenin memelerini paylaşmak zorunda kalırlardı.

Şurası muhakkak ki, Dangıl, bu inek sayesinde, memleketimizde ve bilhassa şehirlerde pek ender rastlanan temiz süt emmiş bir insan evlâdı olarak yetişti. Küçük Dangıl, anne olarak sütanası yaşlı ineği, kardeş olarak da ilerde öküz olacak olan sütkardeşi danayı tanıdı.. Sütanası ve sütkardeşiyle pek samimî bir hava içinde yetişen Dangıl, daha o yaşta ne kadar zekî olduğunu ispat ederek ineğin sütünün çoğunu kendisi içer, süt kardeşine bir şey bırakmazdı. Bu yüzden de buzağının bir türlü büyümemesine karşılık Dangıl serpildi, gelişti, maşallah, şey kadar ve süt biraderinden daha iriyarı bir genç oldu.

On yaşlarındayken köy çobanlığı yaptığı sırada, çocukluğundan kalma bir alışkanlıkla, güttüğü sürünün yavrum hayvanlarının memelerini emerek, sömürücülüğe daha o yaşta başladı ve bu özel teşebbüsünün neticesinde gittikçe gelişti. Çobanlıkta devam edip de güttüğü sürüyle sütkardeşliği daha bir süre uzasaydı, insan azmanı bir süt veya yağ tulumu haline gelebilirdi. Fakat Dangıl'ın ham zekâsını ilk keşfeden bir çerçi O'nu yanına yamak olarak almıştı. Bu çerçinin yanında yirmi beş yumurtaya bakırdan bir maşallah veya nazar boncuğu satarak sağlam bir ticarî terbiye almıştı. Fakat çerçi, Dangıl'ın, yavrulu merkebinin hem sütüne, hem butuna göz koyduğunu anlayınca, suçüstü yakaladığı birgün Dangıl'ın işine son verdi.

Bundan sonra köy bakkalına çırak olan Dangıl, hasat zamanı elinden tahılını almak için köylüye yüzde beşbin faizle nasıl para verildiğini öğrenerek köy bakkalından çok kuvvetli malî terbiye ve meselâ bir kile tahıl karşılığında zeytinyağı diye karışık renkli suyun nasıl satıldığını da öğrenerek burada gayet kuvvetli iktisadî terbiye de almıştı.

Daha ondört yaşındayken aldığı iktisadî, millî, ticarî terbiyelerle kendini çok iyi teçhiz eden Dangıl'a köy sınırları dar gelmiş, geniş ufuklara açılmak için köyünü terketmişti. Irgatlık, işçilik, esnaflık için yola çıkan hemşehrileriyle beraber genç Dangıl, köyden şehire geldiği zaman gömleğinin içine ve donunun ağma diktiği, çerçiden ve bakkaldan aşırdığı paralarından ve boğa gibi acı kuvvetinden başka hiç bir şeyi olmadığı için hamallığa başladı. Halbuki mektep yüzü görmemiş olduğu halde, iktisat profesörlerini suya götürüp, susuz getirecek kadar Allah tarafından pratik ticaret, iktisat ve maliye bilgisi vardı.

özel teşebbüsün insanlara nasıl parlak bir istikbal hazırladığının en iyi misâli, kendi kendini yetiştirmiş ve sıfırdan milyoner olmuş bulunan Hacı Dangıl Ağa'dır.

Genç Dangıl, bir fabrikanın kâtibine kendi özel teşebbüsüyle rüşvet vererek, o fabrikaya hamal olmuştur. (Not: Hacı Dangıl Ağa sonradan bu fabrikanın sahibi olunca, herkes kendisinden rüşvet alan kâtipten intikam alacağını sanmıştı. "Halbuki, emdiği temiz sütün icabı olarak çok vicdanlı adam olan Hacı Dangıl Ağa, bir zamanlar rüşvet verdiği kâtibini, ihtisasından dolayı, fabrikanın resmî dairelere satış memuru yapmış ve böylece vaktiyle vermiş, olduğu rüşveti kat kat çıkarmış, fakat asla namussuzluğa da tahammülü olmadığı için, fabrikasının satış memuru yaşlanıp da tazminat isteyince O'nu rüşvet alırken suçüstü ya-

kalattırarak adalete teslim ettirmiştir.)

Hammal olarak bu fabrikaya adım atan genç Dangıl, fabrika sahibinin avadanlıklarını okkalıyarak, kısa zamanda bu fabrikaya hammalbaşı olmuştur.

Bundan sonra, sizi fabrikaya hamal yapacağım diye issizlerden aldığı komisyonlarla ve diğer fabrika işçilerine yüksek faizle borç vermek suretiyle hem büyük bir iyiliksever ve yardımsever olduğunu göstermiş, hem de ilerde nasıl büyük bir bankacı olacağının işaretini vermiştir. Daha sonra yardım elini daha geniş sahalara daldıran genç ve kabiliyetli Dangıl, Allah vergisi ticarî ve malî dehası ile, fabrikanın öbür memurlarına, hattâ müdürüne de, herkesin mevkiiyle mütenasip nispette faizle paralar vermek suretiyle fabrikadaki yerini sağlamlaştırmış ve iri taneli teşbihinden başka hiç bir şey taşımadığı halde «hammalbaşı» unvanını muhafaza etmiştir.

Maalesef bizim memleketimizde muvaffak olmuş insanları çekemezler ve bu yüzden de biz bir türlü garp medeniyeti seviyesine ulaşamayız.

Hacı Dangıl Ağa'yı çekemeyenler o kadar çoktur ki, bir özel teşebbüs erbabının bir zamanlar hammallık yapmış olması sanki suçmuş gibi, bugün en az beş milyon kişi, Hacı Dangıl Ağa'nın babalarının yanında hammallık ettiğini söyleyerek avunurlar. Halbuki bir insanın değil hammallık, namusu dairesinde olmak şartiyle şeylik yapması bile ayıp değildir.

Genç Dangıl hayatının en büyük iktisadî ve ticarî muvaffakiyetini hammalbaşılığı sırasında göstermiştir.

Fabrika için müstahsilden alınan ham maddeyi suyla ıslatarak altı kere ağırlaştırmak suretiyle zahiren fabrika sahibinin hakkını yermiş gibi görünmüşse de, bilâhare fabrikadan çıkacak mallan da ıslatarak sekiz kere ağırlaştırıp fabrika sahibinin hakkını iade etmiş ve hiç kimseye zarar

vermeden kendisi arada her giren ve çıkan maldan iki misli kâr temin etmiştir. Hacı Dangıl Ağa, dünya yüzünde ilk defa, suyu pamuk fiatına satmış bir adamdır. Hacı Dangıl Ağa pamuk balyaları için ve bilâhare iplik balyaları için o kadar çok su kullanmıştır ki, bunun sonunda o vilâyet dahilinde büyük bir su sıkıntısı hüküm sürmeye başlamıştır. Fabrika, pamuk yerine yüzde seksen nisbetinde su istihlâkine başlamış ve hattâ, bir yabancı mütehassısa numune iplik diye kendisine bir bardak su verilince adam, bardağın içinde yüzen iplikleri kıl zannederek,

— Mersi, susamadım! demiştir.

Hacı Dangıl Ağa, başkaları gibi hiçbir zaman havadan para kazanmamış, yalnız sudan para kazanmıştır.

O kadar hayırsever bir zat-ı âli kadirdir ki, fabrika sahibi, her ne hikmetse anlaşılmaz bir sebeple iflâs etmek üzereyken, derhal ona da yardım elini uzatmış, fabrikaya önce yüzde bir, sonra yüzde on, daha sonra yüzde elli ortak olmak suretiyle, fabrika sahibini iflâstan kurtarmıştır. Bu iyiliğinin karşısında fabrika sahibi nankörlük edip de borcunun faizlerini zamanında ödemeyince. Hacı Dangıl Ağa «Gene iyilik bende kalsın» diyerek fabrikanın üstüne oturmuş ve eski ortağını bu fabrika derdinden külliyen halâs ederek yüreğine inen adamın mevtine sebep olmuştur.

Bundan sonra akıllar durdurucu bir inkişaf ile birkaç fabrika daha yapmış, fabrikasına ham madde sağlayacak geniş topraklar, tarlalar, çiftlikler elde etmiş ve devletçilik yoluyla özel teşebbüsü koruyan hükümetlerimizin marifeti ile bütün resmî dairelere fabrikalarından istihsal ettiği malları satmıştır.

Allahın bu lutfuna karşılık minnetini ödemek için hac farîzesini de yerine getirerek, ticaret hayatında hacılığın

da farz olduğunu, işinin daha da ilerlemesiyle ispat etmiştir.

Hiç bir zaman herhangi bir partiye girmeden iktidardaki partidenmiş gibi görünerek bu partilere bolca yardımlarda bulunmuşsa da, kısa süre sonra bu yardımlarını fazlasiyle geri almıştır.

Bir özel teşebbüs çocuğu olan Hacı Dangıl, o kadar eli açık bir adamdır ki, zaman zaman hükümetlere bile yardım elini uzatmış ve yardım için uzattığı boş avucunu dolu olarak geriye çekmiştir.

Hükümet adamları daima Hacı Dangıl Ağa'nın dostu olmuşlardır.

Ziraî, ticarî, iktisadî işlerini daha iyi yürütebilmek için malî sahaya da elini atarak, bankacılığa başlamıştır. Bankacılıktan da maksadı, piyasadki bozuk paralan toplayarak bütünlemekten ve vatandaşları bozuk para saymak külfetinden kurtarmaktan başka birşey değildir.

Memlekette pek çok değişiklikler olmuşsa da, bu değişiklikler Hacı Dangıl Ağa'nın kılını değil, en nâzik mahallindeki kır tüyünü bile oynatmamış, yalnız bazı büyüklerimizin kendisini ziyaret ederek birlikte kahve içip resim çektirmelerine vesile olmuştur.

Güzel sanatlara karşı büyük merakı olan Hacı Dangıl Ağa, Hicaz'dan getirdiği deve heykelini köşkünün damına diktirmiştir. (Yok devenin nalı...)

Hacı Dangıl Ağa'nın o kadar çok mangırı vardır ki, bunları 27 Mayıs on liralıkları halinde yanyana koysanız ucu taa şeye kadar gider ve üstüste koysanız, fezayı yüz kere dolanır da ucundan iki karış da artar. Dangıl Ağa'nın mangırlarını yüzer lira halinde birer birer saymaya kalkan yüz kişi aklını oynatır ve Hacı Dangıl Ağa'nın mangırlarını biner liralık haline getirseniz, memleketteki,

pantalonlarının kıçı delik bütün vatandaşların deliklerine yama olur da artar.

Hacı Dangıl Ağa'nın mangırları o kadar çoktur ki, bu satırların yazarı olan züğürtün de çenesini yormakta ve bu züğürt, o kadar parayı bu özel teşebbüs çocuğu neresine koyacak, onlarla ne halt edecek diye merak etmektedir.

Not: En sonunda Hacı Dangıl Ağa da cartayı çekmiş ve ondan kalanların üstüne oturan oğlunun, geçenlerde bir milyon liralık bir düğün ziyafetiyle evlendiğini gazeteler yazmıştır. Başlık paraları olmadığı için kız kaçırıp cezaevlerine düşen gariban da, bir milyon liralık gerdeğin kimbilir nasıl olacağını düşliyerek ya sabur çekmişlerdir.

PARSEL AYSEL

Yerli sinemacılığımızdan söz açılınca ilk akla gelen isimlerin en başında ilk evvelâ Aysel Öpsal'ın ismi derhatır edilir. Hüsn-i tabiat ve ehl-i zevk sahibi olanların ve bilhassa yüksek sosyeteye mensubiyetlikleri bulunanların arasında daha çok Parsel Aysel namı ile haklı bir şöhret yapmış bulunan beyaz perdemizin maruf yıldızı ve yerli sinemamızın tatlı kızı ve millî filimciliğimizin starı olan Aysel Öpsal'ı filmciler âlemi İnci Han olarak tanıtmakta iseler de yakın arkadaşları kendisine Leylâ diyerekten hitap etmektedirler, fakat özel hayatının yaşantısında Ayla olarak bilinmekte ve eski çalıştığı yerde ise Betül diyerekten çağırılmakta ise de aile muhiti çevrelerinde Nezi denilmekte ve asıl ismi de Nazire olup göbek adı da Fatma'dır. Parsel Aysel, nüfus kâğıdında kayıtlı bulunan Fatma Nazire ismini hiç kullanmaz ve bugüne kadar Nurten, Cavidan, Betül, Suzan, Yıldız, Gülcan, Sevim vesaire gibi muhtelif çeşitli isimler altında pekçok yerlerde çalışmıştır.

Kendisine Parsel Aysel denilmesinin sebebine gelince, bunun nedeni, sevdiklerine kalbinde ayrı ayrı parseller ayırmış olmasındandır. Parsel Aysel bu hususta «Herkes kendi parselinde hürdür!» diyerek kendi prensibini özetle hülâsa etmiştir.

Turistik Naciye namı ile maruf, genç kızları ve kimsesiz güzel kadınları koruyan hayır sever bir hanımın yardımı ve artist ajanı Bedri'nin desteklemesi ile bir sinema mecmuasının açtığı yarışmada oldukça iyi bir derece alarak beyaz perdemize kazandırılan bu emsalsiz ve büyük kabiliyet, prodüktörlerimizin ve rejisörlerimizin bir yıldızda aradıkları her türlü evsafı haiz olup, yerli film için aranılan ideal vücut ölçülerine sahip (kalça 115, bel aç karnına 85, tok karnına 105, korsa ile 75, göğüs 131, boy yüksek ökçeyle 155 filân), gayetle seksapelli, bilhassa fotojenisi çok cazip ve aynı zamanda da çekici, fizyonomisi ve fizyolojisi de çok orijinal ve fevkalâde seksi bir yıldızımızdır.

Sekiz yıldanberi henüz yirmiyedinci baharını idrak etmekte olan sevimli yıldızın, film artisti olmak isteyen her genç kızı numunelik olacak ve gayetle bir enteresan hayat hikâyesi vardır ki, kendisiyle röportaj yapan sinema ve sanat mecmualarının muharirlerine sık sık,

— Hayatım, benim hayatım bir romandır; ben anlatsam, kalemi kuvvetli biri de yazsa, her okuyan ağlar vallayi... diyerek içini çekmektedir.

Annesinin bir komşudaki dedikodu sırasında lâf arasında ağzından kaçırdığına göre, Aysel, İstanbul surları dışında bir gecekonduda güzel gözlerini bu fanî dünyaya açmışsa da, Parsel Aysel, seksapelini ve fotojenikliğini çekemeyenler tarafından bu türlü dedikoduların piyasasını düşürmek için mahsustan uydurulduğunu söyliyerek,

— Doğduğum yeri herhalde annem komşulardan

daha iyi bilir! demek sureti ile bu hakikati bizzat kendisi tekzip etmektedir.

Bir büyük talih eseri olaraktan annesine hiç benzemediğine bakılırsa güzel yıldızın çok şanslı olduğu muhakkaktır. Bu sebeple, Aysel'in babasına çekmiş olması çok muhtemeldir. Her baba lâfi geçince, o ilahî, yosun yeşili renkli, hareli gözleri nemlenip sulanan yıldız, nazarı ile mazinin derinliklerine dalarak, yüzünü hiç görmediği babası hakkında konuşurken,

— Beybacım çok büyük memuriyetliklerde bulundu... demektedir.

Şahane yıldızımızla bir röportaj yapmak gayesi ile Nişantaşı'ndaki apartmanına gittiğim zaman, bana kapıyı. Parsel Aysel'in annesi açmışlardı. Salona girdiğimde, güzel yıldızı, naylon sabahlığının üstünde devetüyü renginde bir kazak almış ve divana uzanmış bir vaziyette kitap okur pozda görünce, onu tıpkı ecnebi moda mecmualarındaki renkli model resimlere benzetmiştim. Bize arkası dönük ve girdiğimizden haberi yokmuş gibi olduğundan yarı çıplak sırtının manzarası çok şahane idi. Bu sırada ise pikapta çok romantik bir müzik parçası çalınmakta idi.

— Günaydın Aysel Hanım, deyince, zâlîm avcının attığı fişekle yaralanmış bir nazlı ceylân gibi ürkerek sıçrayıp.

— Ay, ödüm patladı... Sen miydin hayatım, aman o kadar korktum ki... dedi.

Bu korku numarası yıldıza pek yaraşmış olduğundan hiç bozmayarak,

— Neden korktunuz? diye sordum.

— Bilmem, korktum işte... dedi, sonra çevirdiği filmlerdeki pozlarından birini alarak ilâve etti:

— Bu kılıkta oturduğum için özür dilerim, daha hazırlanmamıştım da...

Ben de,

— Rica ederim, hazırlanmadığınız daha iyi olmuş... diyerekten bir espri yaptım.

Aysel'in annesi ise,

— A kızım, yabancımız mı, bu evin adamı sayılır... dedi.

Bu iltifatına teşekkür edince Parsel Aysel'in annesi,

— Likör mü içersiniz, viski mi, yoksa kahve mi? diye sorunca, Aysel,

— Aman anne, sonradan görmeler gibi sorulur mu öyle, dedi, önce likör getir, arkadan kahve, sonra da viski içeriz.

Ben de usulen,

— Zahmet olacak... dedim.

Güzel yıldız da,

— Aaa, hiç zahmet olur muymuş hayatım... Ne o? Hemen çıkardın kalemini, yoksa başlıyacak mısın? Sor bakalım... dedi.

— Aysel Hanım hayatınızı anlatır mısınız?

— Benim hayatım bir romandır, hem de ne roman...

— Muhakkak...

— Beybacım, çok büyük memuriyetlerde bulunmuş.

Likörlerimizi getirmiş olan annesi söze karışarak.

— A kızım, baban... yani beybacın memur değildi ki, çok büyük bir âmirdi, dedi.

Parsel Aysel,

— Âmir, memur, her ne haltsa... diye sinirlenince havayı yumuşatmak için annesine,

— Ne âmiriydi? diye sordum.

— Ne âmiri olduğunu bilmiyorum ama âmirdi, yalan söyleyecek değilim ya...

Karşılıklı olarak likörlerimizi yudumlarken Aysel hayatını anlatmaya başlamıştı bile.

— Evet, beybacım çok büyük bir âmirdi. Ben o

zamanlar daha kundakdaymışım. Beybacımı hiç hatırlamıyorum.

Aysel'in annesi,

— Üstünden çok zaman geçtiğinden şimdi ben bile hatırlamıyorum, dedi. Hattâ zevcimin büyük pederine, o zamanlar sultan Hamdi mi ne, birisi padişahmış da, «Bu herif sadrazamlığı beceremiyor, gel seni onun yerine sadrazam yapayım» demiş de, zevcimin büyük pederi de «Ben arkadaşıma kalleşlik yapamam» diyerek padişahın teklifini reddetmiş.

Aysel,

— Yani refüze etmiş... dedi.

Aysel'in annesi,

— Merhum, çok asîl ve yüksek bir familyadandı, onun ölümünden sonra beni kimler kimler istedi de hepsini şeyettim, neydi o, refüze ettim.

Parsel Aysel,

— Çocukluğum refah ve saadet içinde mutlulukla geçti, dedi, öyle dii mi annecim?

— Aaa, tabiî... Halayıklarla, dadılarla, lalalarla, hizmetçi, uşaklarla büyüttüm seni yavrucum.

Parsel Aysel birden kendisine ayrı bir orijinaliyet veren hırçınlıkla, annesine,

— Hadisene anne, sen kalk artık kahvelerimizi yap, biz de başbaşa iki lâf konuşalım... dedi.

Aysel'in annesi,

— Köşkümüzde haremlik, selâmlık vardı kızım, onu da anlatsana!

— Evet az kaldı unutuyordum; köşklerimizde, konaklarımızda haramlık, salamlık da vardı...

Annesi,

— Hey bu gençler, dedi. İlâhî kızım, ayol salamlık değil selâmlık, selâmlık... Haramlık değil, haremlik...

— Aman anneee... Ha selâmlık, ha salamlık... Dırdır edip duracağına sen şu kahvelerimizi yapıp getirsene. Ha, ne diyordum. Annemle beybacım haramlıkta yatarlardı; selâmlıkta beybacım gelen misafirlere selâm verirdi.

Güzel yıldız cigarasından derin bir nefes çekip dudaklarından dumanını halka halka salıverirken sanki bir esrarlı âleme, gamlı bakışları ile mazinin hayallerinin derinliklerine dalmış gibiydi. O şahane gözleri buğulandı. İçini çektikten sonra,

— Beybacım vefat etti, sizlere ömür, dedi, sonracağızıma söyliyim... Zavallı annecim beybabacımdan kalanları yiye yiye, apartmanlarını, mücevherlerini sata. sata beni yetiştirdi.

— Çocukluğunuz nasıl geçti Aysel Hanım?

— İçsene hayatım, iç allasen... İçerde daha kaç şişe var, iç... Çocukluğum mu? Çocukken çok yaramazdım.

— Şimdi de az yaramaz sayılmazsınız...

Kendisine çok yakışan bir cilveyle,

— Aşkolsun, dedi, şimdi başka... Ama sakın bunları yazma, aramızda kalsın.

— Hiç yazar mıyım!

— Dedim ya, çocukken çok yaramazdım, hep oğlan çocuklarıyla oynardım. Hiç kız arkadaşım olmamıştır. Hoş şimdi de kız arkadaşım yok ya... Küçüklüğümdenberi, nedense, erkeklere karşı müthiş bir sempatikliğim vardır. Öyle yaramazdım ki, düz duvara bile tırmanırdım da, enayi oğlanlar aşağıda durur, bana baka kalırlardı. Ençok «Birdirbir», İkidir iki», «Uzun eşek» oynardık. Ama ben en çok «Alttan verir samanı, üstün çıkar

dumanı, çatal matal kaç çatal» oyununu severdim. Öyle azgındım ki, oğlanların benden ödü kopardı.

— Hayatınızın en enteresan hâdisesi nedir?

Uzun tırnaklı ve siklamen renkli ojeli, manikürlü güzel tırnaklarıyla önce dişlerini, sonra da hatıralarını bulup çıkarmak istercesine perukasının saçlarını karıştırarak düşündü, derin düşüncelere daldı.

— En enteresanlık hatıram, en enteresanlık hatıram... Valla, o kadar çok ki... Hangi birini anlatsam. Rica edeyim hayatım, sen güzel birşey yazıver işte... Ama çok sürprizli birşeyler olsun...

— Tabii yazarım... Sizin sanat kabiliyetinizi ilk defa keşfeden kim oldu?

— Aaa, hiç unutmama, bizim maalede Apti adında bir oğlan vardı, bendeki sanatı ilk gören, kabiliyetimi keşfeden odur.

— Sanat kabiliyetiniz nasıl meydana çıktı?

— Çok erken meydana çıkmıştır. Daha ilkokuldayken, müsamerelere çıkar, çok muvaffak olurdum. Sonra, afedersin yani, kendimi methetmek gibi olmasın ama, vücudum erken gelişti. Bir sokağa çıktım mıydı, Allaaaah, görme artık. Ama bendeki parlak istikbali ilk görüp de keşfeden maalemizdeki Apti oldu. Çünkü, beni bir mecmuanın açtığı artizlik yarışmasına teşvik eden odur. Içsene hayatım... Hadi iç, bak çam fıstığı da var...

— Mersi...

— Ne mersisi canım, iç allasen... İçmezsen ölümü öp.

— Mersi... Sonra Aysel hanım?

— Sooona... O yarışmayı açan mecmaada resmim çıkınca, okulun müdürü «Ya mektep, ya artizlik!» dedi. Ah, o zamanlar ne kadar geri kafalıydılar. Ben tabii artizliği tercih ettim.

— Niçin?

— Zâten okuyamıyacaktım ki hayatım... Hem sonra ben kendi hayatımı yaşamak istiyordum. Okula gidip de başkasının hayatını yaşayamazdım ki...

— Yarışmayı kazandınız mı?

— Dur aman, anlatıyorum işte... Hakkımı yediler. Sonra annem Danıştaya müracaat etti, ama bir cevap çıkmadı... Kazanamadım ama, güzellik yarışmasına girdim sonra. Tam yarışma olacak. Bir adam geldi, «Benim adım Hakkı'dır» dedi, «Ben bu jürinin başıyım» dedi, «kimi istersem birinci yaparım!» dedi. Ne bileyim, ben de beni birinci yapacak diye inandım. Sonra o Hakkı olacak adam benim hakkımı yedi. Beni onuncu yaptılar. Meğer, o Hakkı var ya, jüriden müriden değilmiş, beni aldattı hain... Ne alçaklık dii mi! Güzellik müsabakasına girdiğimi duyunca annem kıyametleri kopardı. O zamanlar işte öyleydi... Ben o kadar çok, o kadar çok ağladım ki, zavallı annecim, razı olmak mecburiyetliğinde kaldı. «Madem öyle, bari ben de müsabakaya gireyim, sen cahilsin, seni yalnız bırakmıyayım» dedi ama, yaşı iki yaş büyük olduğundan giremedi. Annecim, benim yüzümden çok çekmiştir.

Aysel'in annesi,

— Ben o Hakkı denilen adamın cüriden olmadığını anlamıştım ama, n'apacaksm, evlât uğruna katlandım işte... dedi.

— Aman anne, onları annatmanın şimdi ne lüzumu var sanki... Her neyse olan olmuş...

— Onun üzerine benim de kafam kızdı, inat bu ya, nerde güzellik müsabakası açılırsa, kızı oraya soktum... Nasıl olsa bu yola düştük bi kere, neticesi alınsın, diyordum.

Annesinin muhafaza ve nezareti altında Parsel Aysel iki senede tam yedi güzellik yarışmasına girmiş. Bir seferinde «Zerafet Kraliçesi», bir seferinde de «Nezafet Kraliçesi» olmuş.

LÂZIM ŞAKŞIKIR BEY

Memleketimizin çok tanınmış ve çok sevilmiş bir siması olan pek muhterem Lâzım Şakşıkır beyefendinin hayatı, gençlerin ağzını bir daha kapanmamak üzere açık bırakacak ve ihtiyarlara da parmaklarını ısırttıracak ve kadınların, kızlarm da ağızlarının sularını akıttıracak bir çok esrarengiz muvaffakiyetler ve dehşetengiz muzafferiyetlerle süslüdür. Çok dürüst ve namusu müseccem bir zat olan Lâzım Bey, hususî arabası çok büyük olduğundan, bozuk ve dar yollardan gidemediği için, hiç bir zaman doğru yoldan yani tarik-i istikametten ayrılamamıştır. Tercüme-i halinin her safhası ve her bir sahifesi birer ders-i ibret olan hayat destanı evlâd-ı vatan için rehber olacak kıymettedir.

Muhterem Lâzım Beyefendi 1874 senesi Mart otuzbirinde mübarek salı sabahı rahm-i maderden bu âlem-i faniye gözlerini açmış ve bir daha da hiç kırpmadan hatta uykuda bile gözleri açık kalmıştır. Her dünyaya ge-

len çocuğun bağırarak ağladığı malûm ise de bu küçük yavru gık bile dememiş velâkin onu doğurtan ebe kadın iki gözü iki çeşme ağlayıp bağırarak «Eyvah yüzüğüm;» diyerek feryada ve figana başlamıştır. Ebe karının hiç durmadan ve acele acele «Eyvah yüzüğüm!» feryadı etrafta bulunanlar tarafından yanlış anlaşılarak «Vah vah, sapasağlam turp gibi kadındı, ne oldu zavallıya!» diye teessürü mucip olmuş ve ebe kadın «Biraz dişini sık, geçer!» diye teselliye çalışmışsa da, kadının feryadının büsbütün artması, üzerine mesele anlaşılmış ve çocuğun çıkarılması esnasında ebenin parmağındaki altın yüzüğün kaybolduğu anlaşılmıştır.

YÜZÜK İLE GÖZLÜK

Daha ismi konulmamış olan yavrunun iki elinin yumuk oluşu dikkati çekmiş ve beş kişinin gayreti sayesinde yavrunun yumuk elleri pek zorlukla açılınca, bir elinde ebenin yüzüğü, diğer elinde imamın gözlüğü olduğu hayretle görülmüştür. Yüzükle gözlük elinden alındıktan sonra yavru canhıraş feryad ile ağlamaya başlamıştır.

Yüzüğünü nevzadın avucunda bulunması bir dereceye kadar akla yakın gelmişse de imamın gözlüğünün ne münasebetle yavrunun eline geçtiği bir türlü anlaşılamamıştır. Gözlüğün imama ait olduğunu ise, ancak yavrunun validesi teşhis edebilmiş ve «Biz de aylardan beri bunu arıyorduk. Nerden çıktı allahaşkınıza?» diye sual etmişse de, doğumdan mütevellit bihuşî içinde yatan zavallı valideden hakikat ketmedilerek gözlüğün muhafazasında bulunduğu kendisine söylenmiştir.

Bazı iktisatçılar ve maliyeciler küçük Lâzım'ın doğar doymaz iki eliyle etrafa cam kırıkları saçtığını söylerler ise de hakikat bu merkezde olmayıp, cam mam doğ-

ru değildir. Ve vaka bizim naklettiğimiz gibi cereyan etmiştir.

SÜREYYA GİBİ

Validesi aynen sabık karliçe Süreyya gibi gerek kendisinin, gerek zevcinin bütün gayretlerine rağmen uzun yıllar hamile kalamaymca, Karabasan Hoca namı ile maruf ve nefesi gayette keskin bir Hoca'nın himmeti îîe ancak hamile kalabilmiş ve yavrusunu dünyaya getirebilmiştir.

Karabasan Hasan Hoca sekiz dokuz ay önce kaybolan gözlüğü kendisine getirilince:

— Fesuphanallah.. Aramadık yer bırakmadım. Nereye koymuşum mereti, diye sual ettikte kendisine vakâyi anlatılmış ve Karabasan Hoca cevaben,

— Bu çocuk büyük bir iş adamı olacaktır. Her tuttuğu altın olsun, memlekete lâzmmdır, demiş ve bu münasebetle de Karabasan Hoca'nın tavsiyesi veçhile yavruya Lâzım ismi verilmiştir.

Küçük Lâzım'ın pederi Saykeri vilâyetinin Düveli kazasının Fırtık kariyyesinden yalabuk lâkabı îîe maruf Kel Ahmet olup, Lâzım Bey hayata atılıp serveti samana, onsekiz hane ile kırk apartmana, otuz mağaza ile elli dükkâna, elli fabrika ile sayısız mekâna, bir çok çiftlik ile pek çok hamam ve hana sahip olduktan sonra pek büyük masraflar karşılığında meşhur tarihçilerimize ailesinin şeceresini tahkik ettirerek pederi Yalabuk Kel Ahmet'in gayet asîl bir aileye mensup olduğunu ve dedesinin Sultan Abdülgaffur'un naneyedi başısı olarak sarayda uzun yıllar devlete, vatana hizmetler ifa etmiş bulunduğunu isbat ettirmiştir ve hatta namdâr tarihçilerimizin tarifleri üzerine maruf ressamlarımıza pederin, dedelerinin ve bü-

tün sinsilesinin yağlı boya ve karakalem resimlerini yaptırmıştır. Ve validesinin Sallatomruk Paşazade ahfadından olduğu icat edilmiştir.

Karabasan Hoca'nın duası kabul olunmuş ve Küçük Lâzım'ın her tuttuğu altın olmuş, tıpkı doğumunda olduğu gibi kaybolan eşyaların üstünde bulunması gibi bir hasleti bulunduğu müşahede edilmiştir. Köyde her ne kaybolsa onun üstünde bulunması sebebi ile daha on yaşında iken diyar-ı gurbete düşmüş ve İstanbul'da maruf bir tüccarın yanma kapılanmıştır. Bu tüccarın hizmetinde daha pek küçük yaşında iken hileli defter tutma usullerini ve Amerikan sistemi vergi kaçakçılığını, bir mala yüzde doksan dokuz onda dokuz hiyle katmanın usûllerini öğrenmiş ve bu usûlleri muvaffakiyetle tatbik ederek, namusu ile çalışanların hayatta muhakkak surette muvaffak olacaklarını bizzat kendi hayatı ile ispat etmiştir.

Yanında çalıştığı tüccarı kafesliyerek elde ettiği ilk on lirayı hatıra olarak çerçevelemiş ve milyonlara sahip olduktan sonra da bu çerçeveyi yazıhanesinin duvarına asarak ziyaretine gelenlere «İşte ilk kazandığım para» diye iftiharla göstererek, nasıl sıfırdan milyoner olduğunu gururla anlatmayı itiyat edinmiş idi. Bilahare bu on liranın sahte olduğunu öğrenince de, o on lirayı aldığı tüccar için: «Nur içinde yatsın... Beni kötü huylara alıştırmamak için bilerek bana sahte parayı sürmüş» der idi.

Bir müddet de mahalle bakkallığı yapmış olan genç Lâzım'ın sayesinde o mahallenin kadınları, kırılmış beyaz taşlardan pilâv pişirmesini öğrenmişlerdi. Daha sonra işini genişleterek ihracatçılığa başlıyan Lâzım Bey, fındık, üzüm, fasulye, tütün diye bütün Avrupa memleketlerine o kadar bol miktarda taş ve toprak ihraç etmişti ki, bu yüzden vatan sathının seviyesi Hürriyet meydanının seviyesine inmiş, hatta âlimler erozyon sebebi ile vatan toprağının gittikçe azalmakta olduğunu zannetmişlerdi.

ON YIL MEÇHUL

Lâzım Bey'in bundan sonraki on yıllık hayatı meçhulümüzdür ve hiç kimse tarafından bilinmemektedir.

Son derece vatansever olduğundan bedel vermek sureti ile askerlik vazifesini nakden tediye ederek fiilen ifa eylememiştir. Bundan sonra Lâzım Bey'i gayr-i iktisadî devlet teşekküllerinden «Bal tutan parmak yalar Türk Anonim Şirketi»n de mühendis olarak görüyoruz. Arkadaşları maaşları ile geçinemezlerken, o her ay maaşından otuzyedi buçuk kuruş biriktirmeye muvaffak oluyordu. Bu göze görünmeyen küçük paralar ilerideki büyük sermayesinin ilk menbaını teşkil etmiştir. Çok muktesit bir zat olduğundan iktisada riayetle para biriktirirdi. Denilebilir ki, onun kadar para biriktiren başka hiç kimse yoktur. Maaşından biriktirdiği ayda otuz yedi buçuk kuruşlar, zamanla bir servet olmuş, sekiz sene çalıştığı bu müesseseden ayrıldığı zaman biriktirdiği paraların yekûnu tahminen bir milyon liraya yakındı. Lâzım Bey'in sık sık «Bir olmadan bin olmaz» dediği pek meşhurdur ve bu sözü klâsik iktisat kitaplarına geçmiştir.

Bundan sonra serbest hayata atılan Lâzım Bey askeriyenin yağ taahhüdü işini almış ve ilk sene sattığı yağa yüzde elli miktarında yağdan başka her şey katmış ve bir itiraz vaki olmadığından bu miktarı her sene arttırarak yüzde doksan dokuza ve nihayet yüzde yüze çıkartarak meselenin anlaşılması ile taahhüt işinden sarfı nazarla iktidar partisine beş yüz bin lira bağışta bulunarak memleket severliğini bir kere daha ispat etmiştir.

Parasını işleterek faiz yolu ile kısa zamanda servetini beş altı misline çıkarmış, gayri resmi ve gayri kanunî faizcilik yapmaktansa bu işi kanunî ve resmî şekle sokmak için bir banka kurmuş ve küçük tasarruflarını ban-

kasma yatıranlara elma şekeri va'dederek bütün dar gelirlerin ceplerindeki bozuk paraları toplayarak bütünlemiştir.

DÖRDÜNCÜ KUVVET

Memleketteki bütün iş sahalarına el atarak, göz dikerek ve ayak uzatarak teşebbüslerini gittikçe genişleten ve geliştiren Lâzım Bey, büyük iş zekâsına sahip olduğundan, dördüncü kuvvet denilen basını, verdiği bol ilân paralarıyla avucunun içine atmıştı.

Müesseselerinde çalıştırdıklarına gayet az maaş ve gayet de yüksek primler ödeyerek vergi miktarını asgariye indirmiş bir büyük maliyecidir. Primleri yüksek, maaşları alçak tutarak hem yanında çalıştırdıklarını hem de kendisini memnun etmiştir.

Herhangi bir işten yüksek vergi ödeyecek kadar kazanmaya başlayınca yeni iş sahalarına yatırımlar yaparak yeni başladığı işlerindeki zararları yüzünden vergiden kurtulmuştur.

Bununla birlikte vergi kaçırdığı gibi bir zehaba katiyen varılmamalıdır; zira son derecede vatanperver ve yüksek bir insaniyetperver, eşsiz bir hamiyetperver, sancakperver ve perverperver bir zat olup demokrasiye de bütün kalbi ile inanmış bir zat olduğundan seçim zamanlarında partilere kazanma şanslarına göre, sosyal adalete uygun olarak yüzbinlerce lira dağıtır idi. Hatta seçilme şansı zayıf hele iktidara gelmek ihtimali pek uzak olan partilere bile ne olur ne olmaz diyerek para bağışlayacak kadar uzak görüşlü idi. Son olarak 500 bin lira bağışladığının ertesi günü ihtilâl-i kebir olup para verdiği parti iktidardan düşünce, eski verdiğinden daha çok paralar ve-

rerek, iktidara yeni gelenlerin de ağızlarına bir parmak bal çalmış ve gönüllerini almıştır.

Ve 300 bin lirayı da gözden çıkararak iktidarda bulunan bir yiğitin muhterem zevcesine bir gazete çıkarmayı temin etmişse de sonradan bu iş bir kargaşalığa gelerek gürültüde ne olduğu anlaşılamamıştır.

Şu kısa tercüme-i halden de anlaşılacağı üzere Lâzım Bey sıfırdan milyoner olmuş ve bütün servetini alnının teri ile kazanmıştır. Bazı servet düşmanları ve alçak ve hain ve münafık ve mahut sosyalistler kendilerine pek yaraşan amiyane tabirleri ve bozuk ağızları ile -çok afedersiniz- «Bu kadar teri katır bile işemez. Bu herifin alnı Van gölü mü?» diyerek bulanık suda balık avlamak, habbeyi kubbe yapmak, bir bardak suda fırtına koparmak ve muhterem efkârı umumiyeyi uykusundan rahatsız ederek midesini bulandırmak istemişlerse de Allahın inayeti ile hiç bir nane yiyememişlerdi.

Esasen bu habislerin, yoldan gelişi güzel çevirdikleri adamlara kaatil olduklarını itiraf ettiren Emniyet'imizde dosyaları mevcut olup, bu iftiraları ile dosyaları biraz daha kabarmıştır.

Pek muhterem Lâzım Beyin şu büyük sözü vecize hükmünde ve çok meşhurdur: «En güzel teşebbüs, özel teşebbüstür.»

Özel teşebbüsü, özel sermayeyi, özel kâtibi ve özellikle özel sektör ve özel sekreteri ve özel arabayı her zaman müdafaa etmiş olan pek muhterem Lâzım Bey millî olması şartı ile devletçiliğe de büyük sempati duymakta ve özel teşebbüsün ancak devletçilikle desteklenebileceğim, devletin, devletlinin ve devletçiliğin vazifesinin özel sermayeyi yaratmak olduğunu beyan etmektedir. Lâzım Bey ayni zamanda sosyalist olup ancak kökü iyice içerde bir sosyalizme taraftardır. Lâzım Bey yalnız sosya-

list değil ayni zamanda, her fırsat buldukça «Atatürk'ün izinde» tatile çıktığını söyleyen bir Atatürk'çü, cumhuriyetçi kıymetli bir vatanperverimizdir.

Memleketimizin tanınmış fukara babasıdır. Bir büyük verem hastahanesi inşa ettirerek, haklarını yemek sureti ile verem ettiği insanlardan hiç olmazsa bir kısmının ve sayesinde ölen veremlilerin çoluk çocuklarının tedavisi ile -eğer bir miktar varsa- günahlarının da kefaretini ödemiştir.

HAYIR OLARAK

Bundan başka fukara babası Lâzım Bey hayır olarak iki çeşme, bir cami, bir de mektep yaptırarak daha hayatta iken cennetteki en güzel parselleri de kendisine ve ailesine ayırtmış, dünyada nasıl fakir fukaraya bir parça sahil, havada bir güzel yer bırakmadıysa, âhirette de fakir fukaraya cehennemden başka sığınacak yer bırakmamak sureti ile sosyal adalet prensiplerine inandığım ispat etmiştir. Akla sığmayacak kadar büyük serveti dolayısiyle iyilik yapmak ve iyi adam olmak imtiyaz ve inhisarını da kendisinden başkasına kaptırmamış bir iş adamıdır ve bu sebeple herkesi kendisine «yardımsever, ne iyi adam» demek mecburiyetinde bırakmıştır.

Vücudunda fosfat, iyot, yağ vesaire gibi faydalı madmelerden toprağın ye mezardaki haşerelerin istifade edememesi ve nebatların gübresiyle beslenememesi için uzun yıllar büyük paralar sarfederek modern tıbbın sayesinde ölmemeğe gayret etmiş ve ancak seksen küsur yaşında vücudu tamamiyle kireçleşip de cesedinin bile dünyaya faydasız hale geldiğini anlayınca rahmet-i rahmana kavuşmaya razı olmuş ve fakat yine de gözleri açık gitmiştir.

Muhteşem, görülmemiş bir cenaze merasimi ile, bin-

lerce insanın göz yaşları arasında bir kireç külçesinden ibaret mübarek cesedi toprağa tevdi edilmiştir. Cenazesine altıyüz çelenk gönderilmiş ve ölümü «Elîm bir ziya» başlığı altında on gün müddetle gazetelerde, tam ve yarım sahife olarak, müessisi bulunduğu onbeş-yirmi şirket ve müessese tarafından ilân edilmiştir.

Avrupa'da felsefe tahsiline gidip Amerika'da cazcı olan oğlu, şimdi Amerika'da caz besteleri yapmaktadır. Büyük kızı dördüncü kocasını değiştirmek üzeredir. Küçük kızı da Mr. Moris, nam-ı diğer Musa Beyle büyük bir gayretle, kalan mirası, bitirmek mümkün olmadığından, azaltmağa çalışmaktadır. (Afiyet olsun..)

AĞLARI YIRTAN TIRPAN ALTAN

Tarihte pekçok meşhur insan vardır ki, ailelerinin isteklerine karşı gelerek mesleklerini seçmişler ve böylece şöhret basamaklarını tırmanarak şöhretin zirvesine yükselmişlerdir. Ailesinin papaz yapmak istediği bir çocuğun, tarihin kaydettiği en büyük insan kasabı veya tarihe şan ve şeref vermiş bir büyük kumandan olduğu çok görülmüştür. Yine ailelerinin avukat yapmak için tazyik ettiği bazı çocuklar da istidatlarının yolundan ayrılmayarak tarihin en namlı hırsızları veya meşhur polis şefleri veyahut da çok büyük tüccarlar olmuşlardır. Meselâ ebeveyninin Napolyon'u elektrikli tiren kondüktörü yapmak istediğini bilir miydiniz? Bizdeki geleneksel şöhretlerden meşhur kebapçı ve lahmacuncu Yakup usta da babası öğretmen yapmak istemiş —zavallının akıl hastası olduğu sonradan anlaşılmıştır— fakat Yakup kebapçılık

idealinden asla vazgeçmeyerek bugün gayet lüks sekiz kebap salonunun sahibi olmuştur.

Maalesef insanlık tarihi, çocuklarının istidat ve kabiliyetlerini keşfedememiş ana babaların cinayet derecesine varan hatalarıyla doludur. İşte futbol tarihimizin en büyük yıldızı Ağları Yırtan Tırpan Altan da (1) anababasının kabiliyetini bitürlü farkedemeyerek ille de adam etmek için uğraştığı bedbahtlardan ve çocukluğunda kabiliyeti anlaşılamamış olan tarihin şöhretler kafilesinden biridir. Babasının aklına uysaydı, zavallı Altan az kalsın liseyi bile bitireceği ve hâlâ baremin en alt derecelerinde dar gelirli bir memur olarak vatandaşlardan keseceği özel vergiyle geçinmek için çırpınacaktı. Fakat Altan, annesinin ve babasının dayaklarına karşı kahramanca göğüs gerip mukavemet ederek istidadının kendisine rehberlik ettiği yoldan ayrılmamış ve meşin topun kılavuzluğunda bugünkü mevkiine yükselmiştir.

Kadın, erkek, genç, ihtiyar, yediden yetmişe her yaşta ve her anlayıştaki Türk ferdinin kalbinde yerini almış bulunan Ağları Yırtan Tırpan Altan, Türk spor tarihinin yetiştirdiği en kıymetli bacaklara sahip —yalnız bir kere minüsküs ameliyatı olmuştur— ve şerefli bir spor mazisi olan, — Yalnız bir kere şike maç için para aldığı tesbit edilebilmiştir — bir futbolcumuzdur. Yalnız millî sahalarımızda değil, Balkanların ve yakın ve ortadoğu sahalarında da henüz emsaline rastlanmamış olan bu nadir futbolcu tam yirmibir kere millî renklerimizi temsil etmiştir. Sahalarımızın en centilmen oyuncusu namını hakkıyla ihraz etmiş ve bütün hayatında yalnız bir kere sahadayken

(1) Bilindiği gibi futbol dünyamızda Altan adlı iki yıldızımız vardır. Bu iki yıldızdan büyük olanını küçüğünden ayırmak için büyük yıldız Altan'a Büyük Ayı, öbürüne de Küçük Ayı denilmektedir.

«İneek!» diye bağırmış, sonradan bunda da ne kadar haklı olduğu görülerek, gerek seyircilerin, gerek idarecilerin takdirlerini kazanmıştır. Çünkü terbiye ve nezaket timsali olan Altan'ın «İneeek!» diye bağırarak baktığı yerde, ilk anda zannedildiği gibi bir hakem değil, hakikî bir ineğin bulunduğu ve zavallı hayvanın yeşil saha sözlerine aldanarak otlamak umuduyla bu toprak düzlüğe yanlışlıkla, daha doğrusu kalabalık seyirci seline kapılarak zorla sürüklendiği anlaşılmıştır. Yolunu şaşıran zavallı inek, polis marifetiyle sahadan çıkartılarak kendi mevkiine getirilmiştir.

Futbol tarihimizde attığı şutların tesiri ile ağları delik deşik eden Tırpan Altan'a «Ağları Yırtan» namının verilmesi şu pek enteresan hadise dolayısıyledir. Bir maç esnasında, kendi takım arkadaşının ayağından topu şahsî gayretiyle kapmaya çalışırken birden ortalık karışmış ve bu karambol esnasında, arkasından ve ağırlık noktasından yediği faili meçhul bir şut darbesiyle havalanarak canhıraş bir feryad ile, kaleye sol üst köşegenden öyle şiddetle balıklama dalmıştır ki, bu plonjonla başı ağları yırtıp öte yana geçmiş, bedeni ise ağda balık misali içerde kalmıştır.

Başka bir rivayete göre ise, ağlara karşı son derecede allerjisi olan ve gördüğü her ağ karşısında kendini tutamayıp ağa dalan Tırpan Altan, birgün meşhur mankenlerimizden Fermuvar Birselle deniz kıyısında balık ağlan arasında özel olarak film çevirmektelerken, bu fevkalâde romantik manzara karşısında kendini tutamayan Altan'tn balık ağlarını görmesiyle dalıp parçalaması bir olmuş ve bu yüzden de Fermuvar Birsel'in «Sana da ağ dayanmıyor şekerim!» demiş olması sebebiyle kendisine Ağları Yırtan Altan lakabı takılmıştır. Halbuki Fermuvar Birsel, sonradan bu olayı gazetecilere «Altan'la aramızda hiçbişey yok, yalnız arkadaşız» diye açıklamıştır. Altan,

maçta olsun olmasın, karşısına çıkan ya da çıkmayan, oyuncu ya da değil, kim olursa olsun, hakeme ve orda bulunanlara çaktırmadan tırpanlamakta da fevkalâde mahir olduğundan, ilâveten Tırpan namını da haketmiştir.

Son derecelerde dar gelirli bir ailenin dokuz çocuğunun en küçüğü olan Altan, arkadaşlarıyla mahalle aralarında kâğıt topaklarının ve bez yumaklarının arkasında yıllarca koşmuş, kendisine ayakkabı yetiştiremeyen babasından, her akşam daire dönüşü, hep aynı saaatte musluktan su gelinceye kadar —İstanbul'da otururlardı— dayak yiyerek, bu devamlı idman sayesinde o inanılmaz vücut dayanıklılığını kazanmıştır. Öyle mukavim bir bedene sahiptir ki, maç esnasında kendisine atılan en şiddetli tekmelerin bile hiç tesiri olmadığı gibi, futbolsever seyircilerin bir sportif gösteri olarak kafasına fırlattıkları ayva ve mısır koçanı ve gazoz şişesi ve taş gibi sert cisimlerin dahi farkına vardığı görülmemiştir. İşte bu sebepledir ki, Ağları Yırtan Tırpan Altan sıksık «Beni yetiştiren rahmetli pederimdir» diyerek babasım hayır ile yadetmektedir. Pederi ise, Altan'ın yalnız bir transferde yediyüzbin lira aldığını gazetelerde okuyunca, oğluna yaptıklarına fevkalâde pişmanlık getirerek vicdan azabı içinde ölüm döşeğinde son söz olarak «Ah n'olaydım olaydım, ben de topçu olaydım...» türküsünü söyleyerek, gözlerini bu fanî dünyaya yumarken, teslim edecek başka hiçbişeyi olmadığından, karısının ellerinde ruhunu teslim etmiştir.

Meşhur adamların nasıl muvaffak olduklarını öğrenerek onların hayatlarından kendilerine ders çıkaracak olan gençlerimiz zannetmesinler ki, Ağları Yırtan Tırpan Altan inkişafına müsait bir muhitte yetişmiştir. O da, tarihlere geçmiş bütün büyük insanlar gibi en gayri müsait ahval ve şerait altında dahi kendi kendisini yetiştirmiştir. Muhiti, küçük Altan'ı hiç anlayamıyordu. Onu anla-

yamadıkları için de, bezden toplara çektiği şutlarla komşu evlerin pencere camlarını kırınca, bu bilgisiz çevre küçük Altan'a hiç de anlayışlı davranmıyordu. —Ne yazık ki tarihte hep böyle olmuştur.— Oğluna ayakkabı parası yetiştirmeyen babası ise zavallı Altan'a okula gidip adam olması için baskı yapıyordu. Sonradan babası, bu yüzden çok vicdan azabı çektiğini yakınlarına söylemiştir.

Önceleri allı morlu renkleri taşıyan Altan'ın ne suretle ortaokul diplomasına sahip olduğu meçhul ise de —ki faili meçhul cinayetler arasındadır— «Ben kulübümün renkleri için yaşıyorum!» dediğinin akşamı amatörlüğü izale edilerek, kavuniçi-devetüyü renkli takımda profesyonel olmuştur. Bu arada askere de alınmış ve vatanî hizmetini ifa maksadı ile Mehter Gücü takımında mevkiini muhafaza etmiştir. İki sene de bu mevkide hem takımının kalesini, hem de vatan kalesini cansiperane bir şekilde müdafaa eden Ağları Yırtan Tırpan Altan parlak bir surette vatanî vazifesini ifadan sonra yine takımına dönmüştür. Oynadığı takımın renklerine çok bağlı olan Altan bugüne kadar ancak altı takıma transfer olabilmiştir.

Genellikle futbolcularımızın bir kötü alışkanlığı olan kumara hiç düşkünlüğü yoktur. Yalnız takımıyla kampa girdiği zamanlarda boş zamanlarını değerlendirmek için barbut atmakta ve poker oynamaktadır. Diğer zamanlarda vidosu onbeş-yirmi liradan tavla oynayarak kendini tatmin etmektedir.

Hernekadar içkiyle arası hoşsa da, hiçbir maçına sarhoş olarak çıkmamış, son derecede disiplinli bir futbolcudur. Hatta bir kampta, takımının kaptanı olarak, arkadaşlarına örnek olmak istediğinden alenen içki içmeyi disipline aykırı bularak gizli gizli helaya kapanarak limon kolonyası içmiş, bilahare sahaya çıkınca çok zorlu bir maç olduğundan Altan bir canlı pülverizatör denilen püskürteç

gibi stadyuma limon kolonyası kokusu saçmıştır.

Ağları Yırtan Tırpan Altan'ın Türk futboluna olan hizmetleri büyük ve sayılamayacak kadar çoktur. Meselâ Hotanto'ya 7-1 ve Potanto'ya da 5-0 yenilmemizdeki başarı tamamiyle Tırpan Altan'ındır. Çünkü o maçlarda Altan oynamamış olsaydı daha büyük farklarla yenileceğimiz muhakkaktı.

Onda öyle kuvvetli bir kulüp sevgisi ve renk aşkı hakimdir ki, takımının mağlup olduğu maçlarda, prim alamayacağı için üzüntüsünden soyunma odasında ağladığı çok görülmüştür. Ve bu kadar büyük üzüntülere kapıldığı zamanlar, geceyi barlarda ya da pavyonlarda geçirirken öyle saldırgan olur ki, ancak talihi yaver gider de bir ensesi kıllıya rastlayarak kendisine Beyoğlu masajı yapıldıktan sonra ağzı burnu dağılıp suratının haritası değişince sükûnet bulabilir.

Bir efsane kahramanı haline gelmiş olan Ağları Yırtan Tırpan Altan, herveçhile emsaline faik bir futbolcudur. Hakkında yaratılan sayısız efsanelerden biri de onsekiz pastan çektiği bir sol şutla bir boğayı devirdiği yolunda çıkarılan söylentilerdir ki, katiyyen hakikate uygun değildir. İşin gerçeği şudur ki, Tırpan Altan oniki pastan değil, onsekiz pastan, sol şut değil, sağ şutla bir boğayı değil, bir öküzü cansız yere devirmiştir, hakikat bu merkezdedir.

Bütün futbol hayatındaki maçlarında büyük bir sabırla kendisini tutmuş, yalnız bir keresinde kendisine küfreden seyirciler karşısında sabrı taşarak dayanamamış, açık tribün seyircilerine doğru uluslararası bir bilek ve kol hareketi ile işaret verdiği tesbit edilmiş ve o futbol sezonunda yılın en centilmen futbolcusu seçilmiştir. Şimdi bu efsane futbolcu, kısaca anlatmaya çalıştığımız zaferlerle dolu şerefli futbol hayatudan sonra spor kulüplerinin yeşil sahalarındaki top oyununu terkederek artık sos-

yal kulüplerin yeşil çuhalı masalarında talih oyunlarına başlayacaktır. Ağları Yırtan Tırpan Altan'a yeni işinde de başarılar dilerken, bu pazar günü yapılacak olan jübile maçında, futbol hayatını zaferler ve şereflerle kapayacak böyle bir efsane futbolcumuzu avuçlarımız patlayıncaya kadar alkışlayacağımızı bütün sporseverlere duyuruz.

CUMHURİYETİN DAMADI

Tütün, fındık, üzüm, meşe palamutu ve salyangoz yetiştiren ve bu mahsullerle dünyada önde giden memleketimizde bugüne kadar pekçok da meşhur damat yetişmiştir. Tarihimiz meşhur damatlar bakımından çok zengindir. Bu kadar çok meşhur damat yetişmiş olan memleketimizde, hâlâ Meşhur Damatlarımız namı ile bir kitap yazılmamış olması, Türk kitaplığı için gerçekten büyük bir eksiktir.

Önce damat kelimesinin nasıl ve nerden geldiğini inceleyelim. Bilindiği üzere kaynana kelimesinin aslı kaimanne, kaynata veya kayınpeder kelimesinin aslı da kaimpederdir. Ve kayınbiraderin aslı da kaimbiraderdi. Kaimvalide, validenin yerine kaim olan, anne niyetine geçen demektir. Kayınpeder ve kayınbirader de, pederin yerine ve biraderin yerine geçen insan demektir. Bu dil kaidesine göre, günümüzde damat adı verilen insana da kaimevlat denilmesi gerekirken acaba neden damat denilmektedir? Bunun sebebi, çok eski tarihlerdeki bir olaya dayanmak-

tadır. Yine bilindiği üzere padişahlar sevdikleri kişileri önce paşa yapar, sonra da kızlarını ya da kızkardeşlerini o paşaya verirlerdi. Bazen de tersi olur, önce damat, sonra paşa olurlardı. Genellikle siyasî veya ticarî veya iktisadî damatlık, üzerine kıskançlık çeken bir meslek olduğundan, eski kaimevlatların, yani damatların düşmanları da çok olur ve bu düşmanlar ilk fırsatta damadın başını yerlerdi.

Tarihçi ve vak'anüvis Semşi Cevced Paşa'nın «Tezkire-i dümedâ, kelleye elveda» adlı son derece kıymetli, elyazması bir tarih eseri vardır. «Dümeda», arapçada damatlar demektir. İşte bu eserinde Semşi Cevced Paşa, damat kelimesinin zuhurunu şu suretle nakil ve izah etmektedir:

«Bir Ceneviz balozhanesinde miço iken, Türk leventleri tarafından küçük yaşta kaçırılarak satılmıştır. O sırada şehzade Cafer'in dikkatini çekmiş ve çocuğu yanına alarak tahsil ve terbiyesine itina eylemiş ve bilâhare maiyyetine almıştır. Cafer, padişah olunca, sevgili dostunu da sadrazam yapmış, sonra da ona kızını vererek kaimevlât edinmiştir. Fakat düşmanlarının iftiraları ve gammazlıkları ile gözünden düşmüş ve Sultan Cafer kaimevladını cellada vermiştir. Cellat ise, kaimevladın kellesini bedeninden ayırdıktan sonra, «Ey ulu hünkârım, bu baş n'olacak?» deyu sual ettikde padişah dahi «Dama at, dama at!» deyu ferman edicek padişahın dalkavukları dahi «Dama at, dama at!» denile denile kelime «damat» olup çıkmıştır. Bu hadise dahi göstermektedir ki, siyasî ve ticarî ve iktisadî damatlık mesleği son derecede tehlikeli ve bombo...»

Elyazması tarih kitabının «bombo» sözünden sonraki harfleri silindiğinden lafın arkası okunamamıştır. Ama kolayca tahmin edileceği gibi tarihçi Şemsi Cevcet Paşa bomboş diye yazmış olmalıdır.

Tarihimizde sayılamayacak kadar çok olan meşhur

damatlardan ilk akla gelenler Sultan Süleyman'ın damadı Damat İbrahim Paşa, yine onun damadı Damat Rüstem Paşa —Her ikisinin de kelleleri dama atılmıştır— Sultan Ahmet'in damadı Damat Nevşehirli İbrahim Paşa, Naciye Sultan'ın kocası Enver Paşa, Sultan Mecid'in damadı Damat Ferit Paşa... ve Cumhuriyet devrinde damatlık daha da inkişaf ederek gelişmiştir. Bizde damatlık artık bir sağlam müessese halinde devam etmiştir. Hatta çok eski tarihlere ve köklü bir geleneğe dayanmakta olduğundan memleketimizin en verimli bir özel sermaye müessesesidir, diyebiliriz.

Tarihî damatlarımız olduğu gibi, coğrafî damatlarımız arasında da çok meşhurları vardır. Tarihî damatlarla coğrafî damatlar arasında bir mukayese yapmamız gerekirse şöyle diyebiliriz: Bilindiği üzere saltanat devrinin meşhur damatlarına «Damad-ı Hazret-i Şehriyârî» denilirdi. Cumhuriyet devrinin meşhur damatlarına da eşek herifin damadı gibi sıfatlar verilmekte, haşa huzurdan bir edepsiz damat yüzünden zavallı kayınpederlere haksızlık edilmektedir. İşte bu sebeple meşhur bir şairimiz, Cumhuriyet devrinin zavallı kayınpederlerini şu şiiriyle ne de güzel anlatmıştır :

«Hiçbişeyden çekmedi
Damadından çektiği kadar

Yazık oldu Apturaman çelebiye »

Son mısrada şair Apturaman Çelebi diyerek, bulunamayan koyunun yerine geçen keçileri telmih etmektedir.

Saltanat ve cumhuriyetin meşhur olmuş damatları arasındaki ikinci önemli fark da şudur: Padişahlık dönemlerinin damatları genellikle sadrazam olurlardı. Cumhuriyet dönemlerinin meşhur damatları ise özellikle şimdiki sadrazamların sol kulağı mevkiini almakta ve fahrî olarak halıyedibaşılık etmektedirler.

Gerek tarihî ve gerekse coğrafî damatların müşterek karakteristiği ise, her iki cins damadın da alçak tabakadan çıkıp damatlıklarının sayesinde yüksek tabakaya intisap etmiş olmalarıdır. Mesele Damat İbrahim Paşa, bir İtalyan balıkçısının oğlu idi. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ise, yoksul bir köylü çocuğu idi. Cumhuriyet çocuğu olan devrimizin damatlarından meselâ birinin babası tanınmış bir kimse değilse de, damada hinoğluhin denilmesine bakılırsa, babasının Hin adında herhangi bir zat olduğu kuvvetle muhtemeldir. Damat, babası tarafından Hin, anası tarafından ise gayetle anasının gözüdür.

Tarihî damatlarla coğrafî damatların arasındaki en büyük benzerlik ise, her iki cins ve çeşit damadın da dağdan gelip bağdakini kovmaya ve babadan kalanın üstüne oturmaya gayetle meraklı oluşlarıdır.

Coğrafî damatlar, tarihî damatlardan aşağı ve az değildirler. Bunun için biz burada bitek damadı anlatmaktansa damatlık müessesesi üzerinde durmayı daha bilimsel bulmaktayız. Eğer cumhuriyet çocuğu olan damat bir tane olsaydı, inanınız ki bu fakir millet ne yapar eder, o biricik damadı bal- börekle beslemekten geri kalmazdı. Ve fakat cumhuriyet devri damatlar bakımından da çok verimli olmuştur. Genellikle günümüzde damatlar, söz, ün ve para sahibi olmanın en kestirme yolunun, üçbuçukuncu kuvvet denilen basından ve kızın babasından geçtiğini anladıklarından bu yolda kahramanca aile içi savaş vermekten çekinmemişlerdir. Başka bir damat ise, leş kargalarının gagası gibi, kalemiyle kirli çamaşırları didiklemekten, kirlik çamaşır bulamazsa önce çamaşırları kirletip, sonra kalemini oralara sokmaktan ve bu yolla memlekete büyük hizmetler ifa etmekten sonsuz zevk duymaktadır.

Hangi devrin damadı olurlarsa olsunlar, bunların belli bir mesleğe ihtiyaçları yoktur, çünkü damatlığı meslek olarak benimsemiş profesyonel damattırlar. Mesela bu

profesyonel damatlardan biri, memleketin fahrî haltyedibaşısı olarak bütün görevlilere akıl dağıtmakta ve siyasî hayatımızın genel trafik müdürü olarak,

– Sen burdan git!
– Sen orda dur!
– Sen geri dön!
— İleri gittin, bekle!
— Sağa dön!
— Şurdan geç!

gibi emir niteliğindeki tavsiyelerle «His Master's Voice» marka düdüğünü öttürmekte, politikamıza yeşil yada kırmızı lamba yakmakta, böylece yabancıların hayran kaldıkları sosyal ve siyasal kargaşalığı yaratmakta büyük başarılar kazanmaktadır.

Günlerden birgün, şeytanın yanından uçkurunu toplayarak kaçtığını görenler şeytana bile madik attığını söylemektedirler. Şeytana bile madik atmış biri olarak, hiçbirşey bilmeyenlere çok şeyler bilen bir çok bilmiş gibi görünürse de, gerçekte, tadına bakar gibi herşeyden ancak bir parmak bir parmak bilgi edinmiş, gayet sığ, sudan, yalınkat ve düzayak biradamdır. Damatlık mesleği ile memlekete çok büyük hizmetler ifa eden ve etmekte olan bu zat, tarafsız kalmak istediğinden hiçbir vekillik mekillik almamışsa da esasen kendisi bir herzevekil olarak hertürlü herze karıştırmakta ve herze işlerini yetkiyle ve bir yetkiliyle yürütmektedir.

Heryerde, her zaman damatlık, kıskançlık ve çekemezlik yaratan bir meslek olduğundan, bizdeki meşhur damatların arkalarında da ellerinde bir kaşık su ile kuyrukta sıraya girenler pekçoktur. Kuyruktaki bu kalabalık, ilk fırsatta, damadı, ellerindeki bir kaşık suda boğmak için sabırsızlanmaktadırlar. Tarihten de ders almaları gereken damatlar da, başlarına gelecekleri tahmin ettiklerinden gereken tedbirleri almakta ve tetik durmaktadırlar.

MİMARLIKTA YENİ BİR DEVİR AÇAN ALİ TEMEL HAÇAN

Türk sanat tarihiyle uzaktan yakından ilgilenmiş olanlar bilirler ki, edebiyat, müzik, resim ve heykel sanatlarında bir millî yol bulmak, millî kişiliğe kavuşmak için çok uğraşılmaktadır. Buna karşılık mimarlık sanatında, aranmakta olan millî kişilik ve millî benlik, son otuz yıldanberi bulunmuştur. Öbür sanat dallarında henüz taklitçilikten kurtulamadığımız halde mimarîde millî kişiliğimize sahip olduğumuz şurdan da bellidir ki, mimarî sanatının uzmanı olan herhangi bir yabancı, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerimize gelip, son otuz yıldanberi yapılmış olan binaları ve özellikle Kızıltoprak'tan Pendik'e uzanan genişalandaki tarihî köşk ve konaklarla dünyanın cenneti sayılan Boğaziçi kıyılarındaki eski yalılar yıkılarak yerlerine yapılan modern apartmanları ve bütün büyük şehirlerimizi eski zamanın sur ve kale duvarları gibi çepeçevre kuşatmış olan gecekondularımı-

zı görmüş olsa, bunların Türk işi ve millî bünyemize son derecede uygun olduğunu hemen anlar. Bu da gösterir ki, mimarî sanatında kendimize has olan, bizden olan özelliğe ve öze kavuşmuş bulunuyoruz. Çünkü okur yazar olmayan bir köylünün dilekçesinin altına isli ya da mürekkepli parmağını basar gibi, biz de bu modern apartımanlara ve modern gecekondulara damgamızı basmış bulunuyoruz. İşte millî sanat, eserde kendimizi, kişilik ve benliğimizi aksettirmek demektir ki, o da budur.

Bütün sanat dalları içinde nasıl oluyor da yalnız mimarî dalında, bize has olan, taklit olmayan, başkalarının malı olmayan, özbeöz bizim olan bir tarzı, bir üslûbu bulabilmişiz? Aradığımız hakikat, bu sorunun cevabındadır.

İşte bu mucizeyi yaratanların başında Ali Temel Haçan adlı Karadenizli bir yurttaşımız gelmektedir.

Ali Temel Haçan'ın hayat hikâyesini anlatmaya geçmeden önce, Türk ve dünya mimarîsinin tarihî gelişimine şöyle bir kuşbakışı bakalım. Eskiden nasıl birbirinden ayrı ve birbirine yabancı, biri Divan Edebiyatı, öbürü Halk Edebiyatı olmak üzere iki debiyatımız var idi ise, Cumhuriyetten sonra Türk mimarîsi de işte buna benzer, birbirinden ayrı ve birbirine yabancı iki kolda gelişmiştir: Biri, eski Divan Edebiyatının mimarîdeki benzer olan APORTAMAN mimarîsi, öbürü de eski halk edebiyatının bugünkü mimarîde karşılığı olan GECEKONDU mimarîsidir. Her iki mimarî tarzı da bize has, bize göre bir mimarî olup başka medenî memleketlerde bir eşi benzeri görülemez; görülse bile bu, bizim mimarî ekolümüzün taklidi olabilir ki, şimdiye kadar biz yabancıları taklit ederken, şimdi yabancıların bizi taklit etmeleri de ne kadar ilerlediğimizi, hiç olmazsa mimarlıkta batıyı geçtiğimizi gösterir.

Maalesef gecekondu mimarîsini yaratan o büyük insanın kim olduğu bugün meçhulümüzdür. Tamamıyle millî bünyemize uygun olan gecekondu mimarî sistemini bulmakla dünya mimarîsine bir yenilik getirmiş olan bu büyük Türk mimarı, tıpkı savaşlarda ölüp de kişilikleri meçhul kalan, sonradan dikilen anıta Meçhul Asker diye adı verilen askerler gibi, bugün yüzbinlerce mimarî anıt olan her gecekonduda eseri yaşamakta olan da bir meçhul mimardır.

Batıdan aldığımız radyo, televizyon, otomobil ve daha biçok teknik araçlar ve hatta sosyal müesseseler, hep başka medenî milletlerin buluşu olduğu halde, biz karşılığında onlara birşey veremiyoruz diye üzülmemizin hiçbir mânâsı yoktur. Çünkü, hiç olmazsa Cumhuriyetten sonra medenî dünyaya hediye ettiğimiz iki önemli buluşumuz vardır ki, bunlarla bütün maddî ve manevî borçlarımızı ödemiş sayılırız. Bunlardan biri dolmuş, biri de gecekondudur. Tireni, vapuru, uçağı, telefonu icat edenleri herkes bildiği halde, bugün nasıl dolmuş'u bulan Türkün adını hiçkimse bilmiyorsa, gecekondu sistemini bulan o büyük Türk mimarını da hiçkimse bilmemektedir.

Cumhuriyetten sonraki Türk mimarîsinin öbür dalı olan modern aportaman mimarîsine gelince, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethederek dünya tarihinde nasıl bir yeni devir açmışsa, Karadenizli Ali Temel Haçan da Aportaman mimarisiyle dünya mimarlık tarihinde yepyeni bir devir açmıştır. Ve böylece Karadenizli Ali Temel Haçan, Mimar Sinan'ın gerçek manevî torunu olduğunu isbat etmiştir (*). Esasen yirminci yüzyıl mimarîsin-

(*) Şurasını ehemmiyetle tebarüz ettirmek gerektir ki, Ali Temel Haçan'ın beşi kız olan onaltı kardeşinden hemen hepsi kabiliyetlerini isbat etmişlerdir. Ali Temel Haçan, na-

de dünyada iki büyük mimar yetişmiştir, biri Fransız Courbusier, biri de Türk Ali Temel Haçan'dır. Ne var ki, Ali Temel her bakımdan Fransıza üstündür. Çünkü, okuryazar değildir ve kendikendini yetiştirmiştir. (Bilindiği gibi Hazret-i Muhammet de okuryazar değildi.)

Ali Temel Haçan'ın buluşu olan aportaman mimarîsine, Ali Temel'in doğum yerinin bir Karadeniz köyü olması ve Ali Temel'in hâlâ Karadeniz şivesiyle konuşması dolayısı ile Laz mimarîsi de denilmekteyse de, bizce, aportaman mimarîsi demek daha ilmî olur.

Bilindiği gibi, eski Mısır, sonra eski Yunan ve Roma mimarîsinden sonra, ortaçağda Gotik mimarîsi çağına damgasını vurmuştu. Bizdeyse o zamanlar Selçuk mimarîsi hâkim bulunuyordu. Onsekizinci yüzyılın başlarında Rokoko, sonlarındaysa Barok tarzı mimarlıkta geçerliydi ki, bu sırada bizde Ermeni kalfaların elinde, dünyanın bütün mimarî tarzları karmançorman edilerek Osmanlı mimarîsi soysuzlaştırılmıştı. Ancak Ali Temel Haçan'ın kurmuş olduğu aportaman mimarîsiyledir ki, mimarlık sanatında kendi ruhumuzu bulmuş oluyoruz. Aportaman mimarîsi yalnız estetik olarak değil, yapı tekniğinde de yepyeni bir buluştur. Kendisinden önceki

sil Mimar Sinan'ın torunu olduğunu isbat etmişse, Boğaziçi vapurlarından birinde yirmi yıldanberi çımacılık etmekte olan kardeşlerden biri de, Barbaros'un torunu bir deniz kurdu olduğunu isbat etmiştir. Yine güreşe heves eden kardeşlerden biri de Türkiye güreş seçmelerinde çeyrek finallere kadar yükselerek Koca Yusuf'un torunu olduğunu göstermiştir Kardeşlerin en büyüğü ise, iş aramak için geldiği İstanbul'da Galata'ya yerleşmiş, üçkâğıtçılık ve papelcilik yaparak kazandığı büyük paraları, Katina adlı bir kadına kaptırarak bozguna uğradığından. Baltacı Mehmet Paşa'nın torunu olduğunu ortaya koymuştur.

mimarî ekollerinden ayrılığını anlatmadan önce bu ekolün kurucusu Ali Temel'in kısaca hayat hikâyesini anlatalım.

Ali Temel, onaltı çocuklu bir ailenin sonuncu çocuğudur. Bu onaltı çocuğun annesi tek kadındı ve bu kadının, yaşayan onaltı çocuğundan başka altı çocuğu ölmüş, sekiz çocuğu da düşmüştü. Haçan ailesinin Karadeniz'in kıyısına dimdik inen bir tepesindeki bayırda adına tarla denilen bir avuçluk bir toprak parçası vardı. Buraya mısır ekerlerdi. Çok eğik olan bu tarlada yuvarlanmadan, ayakta dik durarak çapa yapmak, toprak kazmak ya da başka bir iş görmek, hatta yürümek bile mümkün olmadığından Ali Temel'in babası beline bir ip bağlar, ipin ucunu karısının eline verir, karısını da bir ağaca bağlardı. Ali Temel'in babası işte tarlasında bu durumda çalışırdı. Hatta Ali Temel'in babasının başından geçen şu olay hâlâ dillerde dolanmaktadır.

Adam askerdeyken sık sık efkârlanarak «Ah vatanım, ah vatanım...» diye içgeçirir, ahlar puflarmış. Bir arkadaşı da, kimbilir ne güzel yerleri var ki böyle özlüyor, diye merak edermiş. Terhis olmuşlar. Gel zaman git zaman,adamın arkadaşının yolu oralara düşmüş. Arayıp sorup bulmuş, bir de bakmış ki, Ali Temel'in babası, belinden iple bağlı dimdik bir bayırda çapa yapıyor, ipin ucu da karısının elinde. Aşağıda yoldan seslenmiş:

— Hasaaaan, Hasaan! Vatan, vatan dediğin yer burası mı ulan?

— Haçan purasidur, purasi...

Bunun üzerine arkadaşı,

— Hay senin vatanını da, ip tutanını da... deyip yürümüş.

Ali Temel'in babası bu dik bayırda durup dinlenmeden çalıştığı halde evini geçindiremez, büyüyünce

kendisine destek ve yardımcı olurlar umuduyla her yıl bir çocuk —Bereketli yıllarda ikiz— yapardı. Kendisine yardımcı olacaklarını umduğu çocuklarının sayısı onaltıyı bulunca, bu gidişle tarladaki mısır koçanlarının bile çocuklarına yetmeyeceğini anlamış, ama iş işten de geçmiş olduğu için zavallı adam bu ağır yükün altında ezilerek bu fanî hayatın hamallığından ebediyen kurtulmuştu. Küçük Ali Temel, o zaman, onbir yaşındaydı. Ağabeyleri, ekmek parası için gurbet illere dökülmüşlerdi. Ali Temel, daha ondört yaşındayken, o bir karışlık tarlanın sınırı yüzünden komşularıyla kavgalı, kanlı, bıçaklı olmuştu. Tarlada sınırı belli eden bir ak taş vardı. Komşulardan hangisi erken kalkar tarlaya giderse, sınırı kendi lehine değiştirmek için o ak taşı bir karış öteye koyuyordu. Bu sınır taşı çekişmesi yüzünden daha onaltı yaşındayken bıçak kavgası yapan Ali Temel, gurbete düşüp İstanbul'un yolunu tuttu. İspanya'ya çıkarken, artık geride askerlerinin hiçbir umudu kalmasın diye gemilerini yakan Tarık bin Ziyad gibi, Ali Temel de İstanbul'a ya herro ya merro, ya ölüm, ya da kalım diye gelmişti. İş aradı, bulamadı. Cebindeki parası da bitti. Günlerce aç kaldı. Ali Temel Haçan'ın o günlerinden bir anı, bugün de fıkra olarak dillerde dolaşmaktadır.

İstanbul sokaklarında aç gezdiği günlerden birinde yorgunluktan cami duvarının dibine yığılmıştı. Bu sırada açlıktan karnı guruldayıp duruyordu. Bağırsaklarının guruldamasına o kadar canı sıkıldı ki, sonunda dayanamayıp basını eğip kızgınlıkla, karnına doğru söyle bağırdı:

— Haçan ne kuruldeyup tureysun... Ho pok yiyen, var da mi vermeyruk!

Ali Temel bu acı şakasıyla bir kara mizah şaheseri yarattığının farkında bile değildi.

Hemen her Karadeniz uşağı gibi elinden her işi geldiğinden yapı işlerinde sıvacı, badanacı, duvarcı, kalıpçı, betoncu, doğramacı, marangozluk gibi pek çok işlerde çalışarak dişinden tırnağından artırıp para biriktirmeye başladı. İnşaat müteahhidi olarak ilk apartımanını hemen hemen hiç parasız yaptı. Karşılığından yapılacak apartımandan biriki daire vermek vadiyle, apartımanın yapılacağı arsayı parasız alma fikrinin mucidi Ali Temel'dir. Daha temeli atılır atılmaz, yere kazmayla bir çizgi çizilince, plândaki apartıman dairelerini taksitle satmak fikrinin mucidi de odur. Taksitle daireler sattığı pekçok müşteriye, işaret parmağını gökyüzüne uzatarak, boşlukta gösterdiği yerde bir daire olduğunu müşterisine ilk inandıran da odur. Ali Temel, daha tamamlanmadan sattığı apartımanm parasıyla yeni apartımanlar yapmaya başlamıştı. Hele vergi işlerinde dehaya parmak ısırtan öyle icatları vardır ki, inşaat muhasebesinde yeni bir sistem kurulmasına sebep olmuştur. Ali Temel'in vergi sistemine göre, alan memnun, satan memnundur. Hatta vergi kaçakçılığını önlemek için çalışan yetkililer bile, apartıman satın alırlarken Ali Temel'in vergi sistemine göre davranmaktan geri kalmazlar.

Aportaman mimarîsinin teknik yeniliğiyse, beton, betonarme ve başka tür inşaat tekniğinden büsbütün ayrı oluşundadır. Her keşif ve icat, bir ihtiyacın neticesinde meydana gelmiştir. Ali Temel Haçan sistemi de böyle olmuştur. İlk apartımanını yaptırırken Ali Temel'in çimentoya parası yetmeyince her yüz çuval çimento yerine on çuval çimento, her on ton temir yerine bir ton demir kullanarak, yine de plâna uygun biçimde dört katlı apartımanı yapmaya muvaffak olmuştur. İkinci ve üçüncü apartmanlarını inşa ederken, ilk tecrübesinden de faydalanarak çimento yerine kül, kum yerine toprak,

demir yerine teneke ve tel kullanmanın teknik yollarını bulmuştur. Ensonunda Ali Temel Haçan, hiç çimentosuz, demirsiz, ama yine de betonarme apartımanlar yapmak hünerini bile göstermiştir ki, Hazret-i Musa'dan başki hiçkimse böyle bir mucizeyi gösteremezdi. Ah Temel Haçan'ın açtığı bu çığır bir mimarî ekol haline gelmiş ve bir çığ hızıyla gelişerek bütün büyük şehirlerimizi yerden mantar gibi biten apartımanlar sarmıştır.

Modern aportaman mimarîsinin özelliklerini saymakla bitecek gibi değildir. Apartıman daireleri öyle havadardır ki, sözgelişi hela penceresi kaza ile iki parmak aralık kalsa, evin bütün pencere kanatlan, kapıları çarpar ve bütün camlar kırılır. Bu apartımanların duvarları ses nakli bakımından telefon tellerinden çok daha hassastırlar. Evin alt katındaki fısıltıyı üst katta uyuyan biri bile duyabilir. Kaza ile —Çok affedersiniz— birisi münasebetsiz bir ses çıkarsa, apartımanın her yanında top patlamış gibi duyulur. Kapıları yavaş çekseniz kapanmaz, hızlı çekecek olsanız kapı tokmağı elinizde kalır. Bu evlerde son derece de nazik olmak zorundasınızdır. Meselâ bir duvara dayansanız, vücudunuzun o bölümü duvarın öbür yanına geçebilir. Kalorifer kazanı çalıştığı zaman, her dairenin bütün kapı ve pencereleri öyle zangırdar ki, apartımanın bir kara vapuru olup yürüdüğünü sanırsınız.

Modern Aportaman mimarîsini kurmuş olan Ali Temel Haçan, şimdi seksenine yaklaşmıştır. İşlerini sekiz oğluyla dört damadına devretmiştir. Kendisi de bu yıl, Allah kısmet ederse sekizinci kere hacı olacaktır.

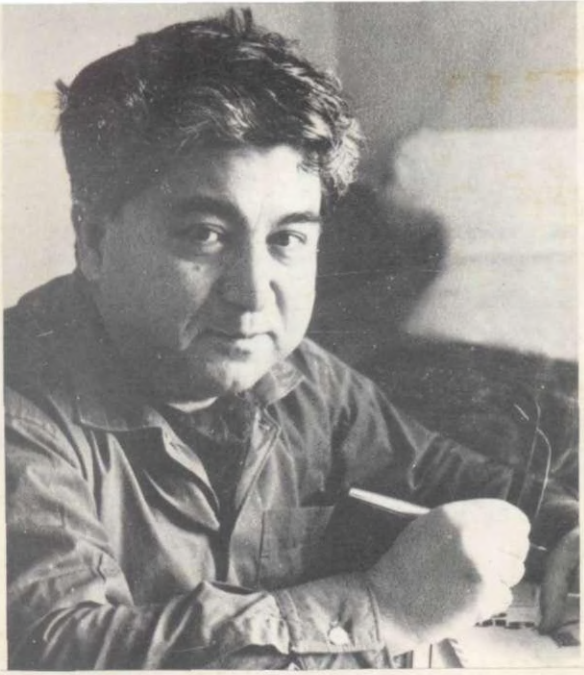
İÇİNDEKİLER

İnsanlar Uyanıyor ... 9
Karısı Haklı ... 17
Estağfurullah Üstadım ... 23
Nokta Nokta Nokta ... 30
Trong Cinsi Köpek ... 38
Dingirdemeyen Birşey ... 46
Ne Hale Gelmişiz? ... 52
Eşeğin Çulu N'oldu?
(Bir Ortaoyunu Girişi) ... 59
Zâtıdevletlerinin İbişi
(Bir Ortaoyunu Tekerlemesi) ... 65
Adını Söylemem ... 72
Şeker Olduktan Sonra ... 78
Parle Vu Franse ... 84
Şiirden Anlayan Kadın ... 89
Bir Çin Hikâyesi ... 94
Kurtulsun Beşeriyet ... 98
Bir Mikrop Eksilir ... 101
Elden Gelen Bu ... 105
Ne Büyük Adam ... 108
Aşk Oyunu ... 114
Onbeş Numara ... 118

Yirmi Yıl Sonra 123
Bulgaristandan Gelen Telgraf 132
Başkalarının Aklına Uyduk 138

ÜNLÜLER GEÇİDİ

Şairi Muazzam Abdülmunzam 151
Edebiyat Dersleri 159
Rauf Safvetî Beyefendi 170
Hacı Fatık Bey 176
Yedi Lenger Mâmıt Pelvan 181
Ord. Ford. Prof Grof. Dr. Zrr. Hürfettin Hüseyl Bey 189
Hacı Dangıl Ağa 196
Parsel Aysel 205
Lâzım Şakşıkır Bey 213
Ağları Yırtan Tırpan Altan 222
Cumhuriyetin Damadı 229
Mimarlıkta Yeni Bir Devir Açan Ali Temel Haçan 234

«İnsanlar Uyanıyor» üç milyon tirajlı Krokodil Dergisinin yarışmasında binden çok hikâye arasında birinciliği almış ve büyük ödülü kazanmıştı. Cem Yayınevi, bu hikâye gibi diğerlerini de ilk olarak kitap halinde sundu. Kitap üç ayda tükendi. İkinci basımını sunuyoruz.

Kapak: **Erkal Yavi**

12,5 lira

KARACA OFSET BASIMEVİ TEL.: 27 53 45